

T.C
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

TOKAT VE AMASYALI SON DEVİR
OSMANLI ULEMASI

Yüksek Lisans Tezi

Kader DİKBAŞ

Danışman

Prof. Erol KAYA

Erzincan 2018

TEZ BİLDİRİMİ

Tokat ve Amasya Uleması isimli “**Yüksek Lisans**” tezim tarafımca intihal programı ile incelenmiştir. Buna göre tezimde bilimsel etik ihlali ve intihal olarak nitelendirilebilecek herhangi bir durum olmadığını taahhüt ederim.

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin akademik ve etik kurallara uygun biçimde elde edildiğini; aynı zaman da bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi beyan ederim.

Kader DİKBAŞ

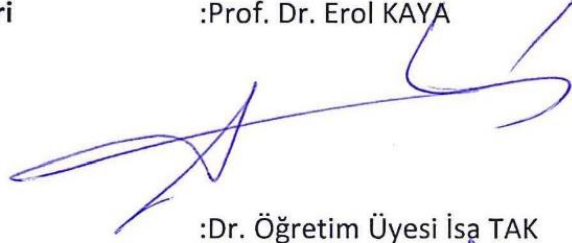

TEZ KABUL TUTANAĞI

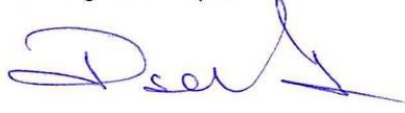
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

Bu alışma Tarih Anabilim Dalının Tarih Bilim Dalında jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

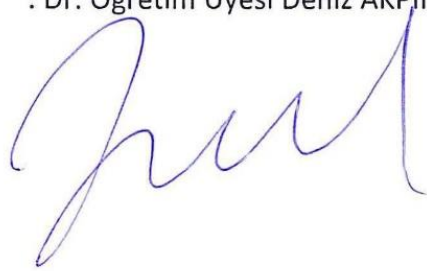
Danışman/Jüri :Prof. Dr. Erol KAYA

Jüri :Dr. Öğretim Üyesi İsa TAK

Jüri : Dr. Öğretim Üyesi Deniz AKPINAR

TOKAT VE AMASYALI SON DEVİR OSMANLI ULEMASI

Kader DİKBAŞ

**Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim
Dalı Yüksek Lisans Tezi, Haziran 2018**

Tez Danışmanı: Prof: Erol KAYA

ÖZET

Bu çalışmada Osmanlı Devleti'nin son döneminde eğitimde yaşanan dönüşüme değinilerek bu dönüşümün Amasya ve Tokat sancaklarına yansımaları ele alınmıştır. Ulemaların nerede doğdukları kimlerden eğitim aldıkları hakkında bilgiler verilmiştir. Buldukları görevleri, doğum yeri hakkında bilgi verilmiştir. Amasyalı ve Tokatlı âlimlerin nasıl bir eğitim ve ilmi ortamda yetiştikleri ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmanın Tokat ve Amasya'nın sosyal kültürel tarihlerine ve bölge araştırmalarına önemli katkı sağlaması ümit edilmektedir. Ayrıca Osmanlı Dönemi din hizmetleri ve eğitim alanının nasıl işlendiği ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ulema, sıbyan mektebi, medrese, darülfünun, müderris

**LATE PERİOD OTTOMAN ULAMAS OF TOKAT AND AMASYA
SUBPROVİNCES**

Kader DİKBAŞ

**Master Thesis The Department Of History, The İnstitute Of Social Sciences
Erzincan Binali Yıldırım University, June 2018**

Thesis Supervisor: Erol KAYA

ABSTRACT

İn this study, the transformation that took place in education in the last period of the Ottoman period was mentioned and the reflections of this transformation on Amasya and Tokat Subprovinces were discussed. Knowledges about where the Ulamas were born, by whon they were trained were given in the study. We tried to mention about how the scholars from Amasya and Tokat were trained and in which environment they were brought up.

We expect that this study will provide great contribution to socio-cultural history of Tokat and Amasya and region research. Also how religious issues and educational issues in Ottoman period were managed was tried to mention in the study.

Kew Words: Ulama, Sıbyan School, Medrese, Darulfunun, Muderris.

ÖNSÖZ

Ulema âlimin çoğuludur. İlim sahibi bilgin demektir. Bu çalışma ağırlıklı olarak Osmanlı Devleti'nde 19. Yüzyılın son kırk yılı ile 20. Yüzyılın ilk otuz yılı arasındaki dönemde yaşamış Tokat ve Amasya doğumlu ulemanın biyografisini ortaya koymaktır.

Çalışmamıza konu olan ulemalar içerisinde önemli görevlere gelmiş, üst düzey payeler almış padişah huzurunda verilen ve bir ulema için en prestijli görev olan Huzur Derslerinde bulunmuş kişiler mevcuttur. Önemli bir kısmı kaza ve sancaklarda görev almış ulemalardan oluşmaktadır.

Arşiv belgeleri üzerinden yapılan bu çalışmada sadece biyografik bilgilere yer verilmekle kalınmayıp konu üzerinde çalışacak araştırmacılara yardımcı olmak amacıyla belgeler içerisinde bulunan ve tablo olarak yer alan “görev yerleri” ve nüfus bilgileri ve şahsi özelliklerini gösteren “tezkereler” de belirtilmiştir.

Bu çalışmanın temel kaynağını; iki grup belge oluşturmuştur. 1. İstanbul İl Müftülüğü Meşihat Arşivi, 2. Diyanet İşleri Başkanlığı Merkez Arşivinden alınan iki grup belge oluşturmuştur. Bu iki arşivden alınan belgeler günümüz Tükçesine çevrilerek daha sonra bunlar tasnif edilip yazma aşamasında kullanılmıştır. Bunların dışında konuyla ilgili tüm yazılı eserler taranarak yazım aşamasında kullanılmıştır.

Tez yazım sürecinde her türlü, yardımcı bilgiyi desteği benden esirgemeyen değerli hocam Prof. Erol KAYA ve her zaman manevi desteğiyle yanımda olan aileme teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

TEZ BİLDİRİMİ.....	I
TEZ KABUL TUTANAĞI.....	II
ÖZET.....	III
ABSTRACRT.....	IV
ÖNSÖZ.....	V
İÇİNDEKİLER.....	XV
TABLO LİSTESİ.....	XVI
GİRİŞ.....	1

I.BÖLÜM

OSMANLI DEVLETİ'NDEKİ EĞİTİM SİSTEMİ VE EĞİTİM-ÖĞRETİM KURUMLARI

I.1.Sıbyan Mektepleri.....	3
I.2.İptidai Mektepleri.....	4
I.3.Rüştiye Mektepleri.....	5
I.4.İdadi Mektepleri.....	6
I.5. Medreseler.....	7

II. BÖLÜM

AMASYA'DA KURULAN EĞİTİM ÖĞRETİM KURUMLARI.....	9
II.1. Sıbyan Mektepleri.....	9
II.2. Amasya İptidai Mektepleri.....	10

II.2.1. Merzifon Kazası İptidai Mektepleri.....	10
II.2.2. Köprü(Vezirköprü) Kazası İptidai Mektepleri.....	11
II.2.3.Mecitözü Kazası İptidai Mektepleri.....	11
II.2.4. Havza Kazası İptidai Mektepleri.....	11
II.2.5. Ladik Kazası İptidai Mektepleri.....	11
II.2.6. Gümüşhacıköy Kazası İptidai Mektepleri.....	11
II.2.7.Amasya Rüştüye Mektepleri.....	11
II.2.7.1.Merzifon Kazası Rüştüye Mektepleri.....	12
II.2.7.2. Köprü(Vezirköprü) Kazası Rüştüye Mektepleri.....	12
II.2.7.3. Mecitözü Kazası Rüştüye Mektepleri.....	12
II.2.7.4. Havza Kazası Rüştüye Mektepleri.....	12
II.2.7.5.Ladik Kazası Rüştüye Mektepleri.....	12
II.2.7.6.Gümüşhacıköy Kazası Rüştüye Mektepleri.....	13
II.2.7.7. Maden-i Sim Kazası Rüştüye Mektepleri.....	13
II.2.2.Amasya İdadi Mektepleri.....	13
II.2.3.Merzifon Kazası İdadi Mektepleri.....	13
II.2.4. Amasya'da Medreseler.....	14
II.2.4.1.Merzifon Kazası Medreseler.....	15
II.2.4.2.Köprü(Vezirköprü) Kazası Medreseler.....	16
II.2.4.3.Mecitözü Kazası Medreseler.....	16
II.2.4.4. Havza Kazası Medreseler.....	16

II.2.4.5. Ladik Kazası Medreseler.....	16
II.2.4.6. Gümüşhacıköy Kazası Medreseler.....	16
II.2.3. Amasyada Kütüphaneler.....	16
II.2.3.1. Merzifon Kazası Kütüphaneler.....	17
II.2.3.2. Köprü(Vezirköprü) Kazası Kütüphaneler.....	17
II.2.3.3. Ladik Kazası Kütüphaneler.....	17

III. BÖLÜM

TOKATTA EĞİTİM KURUMLARI.....	18
III.1. Tokat İptidai Mektepleri.....	18
III.2. Tokat Rüştîye Mektepleri.....	18
III.3. Tokat İdadi Mektepleri.....	21
III.4. Tokat Medreseler.....	21
III.5. Tokat Kütüphaneler.....	22

IV.BÖLÜM

TOKAT ULEMASI.....	23
IV.1.Ahmet Hürrem Efendi.....	23
IV.2.Hasan Hilmi Efendi.....	25
IV.3.Mehmet Nuri Efendi.....	27
IV.4.Mehmet Rıfat Efendi.....	30
IV.5.Mehmet Şakir Efendi.....	35
IV.6.Mehmet Şerif Efendi.....	38

IV.7.Mehmet Vehbi Efendi.....	40
IV.8.Osman Nuri Efendi.....	43
IV.9.Yakup Sabri Efendi.....	46
IV.2. Erbaa Uleması.....	49
IV.2.1.Abdullah Fehmi Efendi.....	49
IV.2.2.Ahmet Durmuş Efendi.....	50
IV.2.3.Ahmet Efendi.....	52
IV.2.4.Hasan Hilmi Efendi.....	53
IV.2.5.Hüseyin Hüsnü Efendi.....	55
IV.2.6.Mehmet Efendi.....	57
IV.2.7.Mustafa Vehbi Efendi.....	59
IV.3.Niksar Uleması.....	61
IV.3.1.Ahmet Şakir Efendi.....	61
IV.3.2.Mehmet Rıfat Efendi.....	66
IV.3.3.Ömer Lütfi Efendi.....	67
IV.3.4.Salih Kamil Efendi.....	70
IV.3.5.Süleyman Efendi	72
IV.4.Zile Uleması.....	74
IV.4.1.Abdurrahman Gaznevi Efendi.....	74
IV.4.2.Kamil Efendi.....	76
IV.4.3.Mehmet Hamdi Efendi.....	77

V. BÖLÜM

AMASYA ULEMASI.....	81
V.1.Hasan Fahreddin Efendi.....	81
V.2.Mehmet Cafer Efendi.....	85
V.3.Mehmet Emin Efendi.....	87
V.4.Mehmet Nureddin Efendi.....	89
V.5.Mehmet Nuri Efendi.....	91
V.6.Mehmet Sabri Efendi.....	93
V.7.Mehmet Tevfik Efendi.....	95
V.8.Mustafa Sabri Efendi.....	98
V.9.Mustafa Tevfik Efendi.....	100
V.10.Osman Fevzi Efendi.....	103
V.11.Seyit Halil Efendi.....	107
V.2.Gümüşhacıköy Uleması.....	110
V.2.1.Ali Rıza Efendi.....	110
V.2.2.Mehmet Hilmi Efendi.....	113
V.2.3.Mustafa Tevfik Efendi.....	115
V.3.Merzifon Uleması.....	116
V.3.1.Abdullah Lütfi Efendi.....	116
V.3.2.Ahmet Hilmi Efendi.....	117
V.3.3.Ahmet Vehbi Efendi.....	120

V.3.4.Ali Rıza Efendi.....	122
V.3.5.İsmail Hakkı Efendi.....	126
V.3.6.Mahmut Kamil Efendi.....	131
V.3.7.Mehmet Münib Efendi.....	133
V.3.8.Mehmet Sait Efendi.....	135
V.3.9.Mustafa Efendi.....	137
V.3.10.Yusuf Sıtkı Efendi.....	138
SONUÇ.....	140
KAYNAKLAR.....	142

TABLO LİSTESİ

		Sayfa NO:
Tablo 1	Mecitözü Kazası Medreseleri	16
Tablo 2	Köprü (Vezirköprü) Kazası Medreseleri	17
Tablo 3	Lâdik Kazası Kütüphaneler	17
Tablo 4	Tokat Sıbyan Mekteplerinin Dağılımı	18
Tablo 5	Tokat Rüşdiye Mekteplerinin Muallimleri ve Öğrenci Sayıları	19
Tablo 6	Zile Rüşdiye Mekteplerinin Muallimleri ve Öğrenci Sayıları	19
Tablo 7	Niksar Rüşdiye Mekteplerinin Muallimleri ve Öğrenci Sayıları	20
Tablo 8	Erbaa Rüşdiye Mekteplerinin Muallimleri ve Öğrenci Sayıları	20
Tablo 9	Tokat İdadi Okulundaki Öğretmenler ve Okuttuğu Dersler	21
Tablo 10	Hasan Efendinin Tezkeresi ve Mahallesi	26
Tablo 11	Mehmet Nuri Efendinin Hizmet Cetveli	28
Tablo 12	Mehmet Rıfat Efendinin Hizmet Cetveli	31
Tablo 13	Mehmet Rıfat Efendinin Tezkeresi ve Mahallesi	34
Tablo 14	Mehmet Şakir Efendinin Hizmet Cetveli	36
Tablo 15	Mehmet Vehbi Efendinin Tezkeresi ve Mahallesi	41
Tablo 16	Mehmet Vehbi Efendinin Hizmet Cetveli	42
Tablo 17	Osman Efendinin Tezkeresi ve Mahallesi	44

Tablo 18	Osman Efendinin Hizmet Cetveli	45
Tablo 19	Yakup Sabri Efendinin Tezkeresi ve Mahallesi	47
Tablo 20	Yakup Efendinin Hizmet Cetveli	48
Tablo 21	Ahmet Durmuş Efendinin Tezkeresi ve Mahallesi	51
Tablo 22	Hasan Efendinin Tezkeresi ve Mahallesi	54
Tablo 23	Hüseyin Hüsnu Efendinin Tezkeresi ve Mahallesi	56
Tablo 24	Mehmet Efendinin Tezkeresi ve Mahallesi	58
Tablo 25	Mustafa Efendinin Tezkeresi ve Mahallesi	60
Tablo 26	Ahmet Şakir Efendinin Hizmet Cetveli	63
Tablo 27	Ahmet Şakir Efendinin Mahallesi ve Tezkeresi	65
Tablo 28	Ahmet Şakir Efendinin Memuriyeti	65
Tablo 29	Süleyman Efendinin Tezkeresi ve Mahallesi	73
Tablo 30	Abdurrahman Gaznevi Efendinin Tezkeresi ve Mahallesi	75
Tablo 31	Mehmet Hamdi Efendinin Tezkeresi ve Mahallesi	79
Tablo 32	Mehmet Hamdi Efendinin Hizmet Cetveli	80
Tablo 33	Hasan Fahreddin Efendinin Hizmet Cetveli	83
Tablo 34	Hasan Fahreddin Efendinin Tezkeresi ve Mahallesi	84
Tablo 35	Mehmet Cafer Efendinin Tezkeresi ve Mahallesi	86
Tablo 36	Mehmet Emin Efendinin Hizmet Cetveli	88
Tablo 37	Mehmet Nuri Efendinin Hizmet Cetveli	92

Tablo 38	Mehmet Sabri Efendinin Tezkeresi ve Mahallesi	94
Tablo 39	Mehmet Tevfik Efendinin Tezkeresi ve Mahallesi	97
Tablo 40	Mustafa Sabri Efendinin Tezkeresi ve Mahallesi	99
Tablo 41	Mustafa Tevfik Efendinin Tezkeresi ve Mahallesi	102
Tablo 42	Osman Fevzi Efendinin Tezkeresi ve Mahallesi	104
Tablo 43	Ders Vekâleti Amasya Kadrosu	105
Tablo 44	Halil Efendinin Hizmet Cetveli	108
Tablo 45	Ali Rıza Efendinin Hizmet Cetveli	111
Tablo 46	Mehmet Hilmi Efendinin Tezkeresi ve Mahallesi	114
Tablo 47	Ahmet Hilmi Efendinin Tezkeresi ve Mahallesi	119
Tablo 48	Ahmet Vehbi Efendinin Tezkeresi ve Mahallesi	121
Tablo 49	Ali Rıza Efendinin Hizmet Cetveli	124
Tablo 50	İsmail Hakkı Efendinin Hizmet Cetveli	128
Tablo 51	Mahmut Kamil Efendinin Hizmet Cetveli	132
Tablo 52	Mehmet Münib Efendinin Tezkeresi ve Mahallesi	134
Tablo 53	Mehmet Sait Efendinin Hizmet Cetveli	136
Tablo 54	Mustafa Efendinin Hizmet Cetveli	137
Tablo 55	Yusuf Sıtkı Efendinin Tezkeresi ve Mahallesi	139

GİRİŞ

Ulema; âlimin çoğulu olup, ilim sahibi, bilgin demektir. Osmanlılarda din ilimlerini bilenlere ulema denilmiştir. Osmanlı idaresinin sınırlandırıcı çevresinde gelişmiş ve imparatorluğun idari kurumları arasında kendisine alan açmıştır.

Son Dönem Osmanlı uleması, modern Türkiye tarih yazımının ilgilendiği bir konu olmamıştır. Osmanlı Dönemi din hizmetleri ve eğitim alanının işlendiği konularda ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Ulemaların doğum tarihleri ve yaptıkları görevlerle ilgili Hicri ve Rumi olarak verilen tarihlerin yanına miladi karşılıkları da yazılmıştır.

Bu biyografi çalışmasındaki ortaya konulan bilgiler kullanılarak; ulemanın aile yapıları, aile tarihi ve meslekleri, doğdukları bölgeler, okudukları okullar ve aldıkları dersler, ders hocaları, yaptıkları görevler bu görevlerle ilgili bürokratik yapı, halkla iletişimleri ve bunun göreve etkisi gibi birçok konuya değinilmiştir. Ayrıca bu çalışmayla prosopografik çalışma yapacak olan araştırmacılara yardımcı olması düşünülmüştür.

Arşiv belgeleri üzerinde yapılan bu çalışmada sadece biyografi bilgileri verilmemiştir. Konu üzerinde çalışacak araştırmacılara yardımcı olmak maksadıyla belgeler içerisinde bulunan ve tablo olarak yer alan “görev yerleri” ve nüfus bilgileri ile şahsi özelliklerini gösteren “tezkerelere” de yer verilmiştir.

Tezin beş bölüme ayrılması planlanmıştır. Birinci bölümde; Osmanlı Devletindeki eğitim ve öğretim kurumlarından bahsedilmiştir. İkinci bölümde; Amasya’da eğitim ve öğretim kurumlarından bahsedilmiştir. Üçüncü bölümde; Tokat’ta eğitim ve öğretim kurumlarından bahsedilmiştir. Dördüncü bölümde; Tokat uleması aldıkları eğitim, görev yerleri ve nüfus bilgileri ve şahsi özelliklerini gösteren “tezkereler”de yer verilmiştir. Beşinci bölümde; Amasya uleması aldıkları eğitim, görev yerleri ve nüfus bilgileri ve şahsi özelliklerini gösteren “tezkereler”de yer verilmiştir.

I.BÖLÜM

OSMANLI DEVLETİ'NDE EĞİTİM VE ÖĞRETİM KURUMLARI

Osmanlı Devleti'nin son asrında, yani 1870'lerden 1920'lere kadar geçen dönemde, bugünkü anlamda okullaşmada eğitim ve öğretimde, gerek ortaöğretim düzeyinde ve gerekse yükseköğretim düzeyinde önemli adımlar atılmıştır. Tanzimat döneminde ilk ve orta öğretimde uygulanan reformlar yerine oturmadığı kısa bir süre sonra anlaşılmıştır.¹ Bunun yanı sıra Osmanlı bilim düşüncesinin de yeterince gelişmemiş olması eğitim anlayışının sınırlanmasına yol açmıştır.²

Osmanlı Eğitim sisteminin sağlam zemine oturtulması dolayısıyla eğitimin yaygın hale getirilmesi II. Abdülhamid döneminde yaşanmış devletin eğitim sistemi üzerindeki denetimi sağlanmıştır.³

Böylece Osmanlı Devleti varlığı süresince birçok eğitim sistemine sahip olmuş ve bu okulları uzun süre sürdüştürmeye izin vermeden bünyesinde barındırmıştır.⁴

Osmanlı Devleti'nde eğitim öğretim faaliyetleri 19. Yüzyıla kadar devlet tarafından belirli ve kesin kanunlara bağlı olmadan vakıf sistemi bünyesinde yürütülmüştür. Sistemin başında devletin memuru ve ulemanın başı olan şeyhülislam bulunmuştur.⁵

---

¹Turgut İleri, *Maarif Salnamelerine Göre 20. Yüzyıl Başlarında (1898-1903) Amasya'da Eğitim ve Eğitim Kurumları*, On Dokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Samsun 1998, s.6.

²İsmail Güven, *Türk Eğitim Tarihi*, Naturel Yayıncılık, Ankara 2010, s.117.

³Esmâ Parmaksız, *II. Abdülhamid Dönemi (1876-1909) Eğitim sistemi Eğitim Yapıları ve AskeriRüştiyeler*, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2008, s.27.

⁴Rukiye Demirel, *Tevhid-i Tedrisat Kanunu ve Atatürk Dönemi Uygulamaları*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana 2009, s.1.

⁵Emine Altunay Şam, "Amasya İdadi Mektebi", *Tarih Okulu Dergisi(TOD)*,Yıl 10, S.XXIX, Mart 2017, s.182.

I.1 Sıbyan Mektepleri

Osmanlı Devleti'nde yaygın olarak ilk eğitim ve öğretimin yapıldığı yer sıbyan mektepleri (ilk mektepler) olmuştur.⁶ Sıbyan okullarına mektep veya “küttap” yoksul çocuklar için açılanlara da “küttb-i sebil” veya mektebi sebil de denmekteydi. Küttap veya Mektep yazı öğretilen yer anlamına gelmekteydi.⁷

Çocukların sıbyan mektebine başlama yaşı, 5-6 civarında olmaktadır. Bitirme yaşı ise 13-15 yaşları arasında buluş çağında olmaktadır.⁸ Çocuklar sınıfta küçük minderlere oturlardı. Her çocuğun önünde bir de rahlesi vardı.⁹

Dersler genel olarak din ağırlıklı olup, ilk dini bilgiler verilmesinin mektebin başlıca amaçları arasında olduğu bilinmektedir.¹⁰

Sıbyan Mektepleri çocuklara Kuran okutmak namaz kılma usulleri, namazda okunacak ayetleri ve duaları öğretmek ve birazda yazı yazdırmak gibi üç önemli amaçla kurulmuştur.¹¹ Bu bilgilerin yanında hocaların yeteneklerine göre okumanın yanında basit düzeyde matematik ve başka ilimlerde de ilgilenilmiştir.¹² Sıbyan mekteplerinin eğitim süresi 4 yıl olmaktadır.¹³

Sıbyan okullarının belli bir yönetmeliğe veya devletçe hazırlanmış belirli bir programı mevcut değildi. Öğretim ezbere dayanmaktaydı.¹⁴

---

⁶Hüseyin Memişoğlu, *Geçmişten Günümüze Bulgaristan'da Türk Eğitim Tarihi*, Kültür Bakanlığı Yayınları Ankara 2002, s.15.

⁷Mehmet Emin Yoluk, *XVIII. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Eğitim ve Öğretim Faaliyetleri*, Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 2010. S.36.

⁸Zülfü Demirtaş, “Osmanlı'da Sıbyan Mektepleri ve ilköğretimin Örgütlenmesi” *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C:17, S:1, Elazığ 2007, s.175.

⁹Hasan Ali Koçer, *Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi (1773- 1923)*, Talim ve Terbiye Dairesi Yayınları, İstanbul 1970, s.9.

¹⁰Gülsüm Pehlivan Ağırakça, *Mekteplerde Ahlak Eğitim ve Eğitim ve Öğretim (1839-1923)*, Çamlıca Yayınları, İstanbul 2013, s.26- 28.

¹¹ Ünal Taşkın, “Klasik Dönem Osmanlı Eğitim Kurumları”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Volume 1/3, Spring 2008, s.345.

¹² Mustafa Gündüz, *Osmanlı Eğitim Mirası*, Doğu-Batı Yayınları, Ankara 2013, s.46.

¹³ Nafi Atuf Kansu, *Türkiye Eğitim Tarihi*, Maya Akademi, Ankara 2015, s.66.

¹⁴ Bayram Kodaman, *Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi*, Yüksel Matbaası, İstanbul 1980, s.101.

Sıbyan mektebi hocalığı beratla tevcih olunmaktaydı.¹⁵ Sıbyan mektebinde hocaların salih, dindar, hafız Kuranın tamamını iyi bir tecvid ve ezbere bilmesi gerektiği gibi kıraat sahibi olması da gerekmektedir.¹⁶

Mektebin belli bir öğrenim süresi bulunmamaktaydı. Öğrenim sabah erken başlamaktaydı. Okulu bitirmiş olmak için Kuranı en az bir defa hatmetmiş olmak gerekirdi.¹⁷

Sıbyan mektepleri ile ilgili ilk düzenleme II. Mahmut'un 1824 tarihli "Talim-i sıbyan adlı talimatnamesi ile yapılmıştır.¹⁸ Sıbyan mektepleri zaman içinde değişikliğe uğramıştır. Osmanlı klasik dönemdeki anlayışından uzaklaşan sıbyan mektepleri çağın şartlarına ayak uyduramaz hale gelmiştir.¹⁹

I.2.İbtidai Mektepleri

Tedrisatı İptidaiye Talimatnamesi hedefi ve gayesini şu cümlelerle anlatmaktadır: "İptidai mekteplerin hedefi mecburiyeti tahlisiyeye tabi olan çocuklara hayat için en ziyade lazım olan malumatı kazandırmak ve onları mütedeyyin, vatanperver, mukdim ve gayyur birer insan yetiştirmektir."²⁰

İptidai mektepler, Eğitim Bakanlığı veya özel dernek ve kişiler tarafından kurulmuş olan ilkokullardır.²¹ Zaman içerisinde iptidailerin sayısı hızla çoğalmıştır.²²

İptidai mekteplerinde şu dersler okutulmaktadır: kıraat ve hat, Lisan-ı Osmani, hesap, hendese, coğrafya (bilhassa osmanlı coğrafyası), tarih (bilhassa osmanlı tarihi),

¹⁵ Şadiye Tutsak, *İzmir'de Eğitim ve Eğitimciler(1850-1950)* Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2002, s.30.

¹⁶ Ziya Kazıcı, *Osmanlı'da Eğitim Öğretim*, Kayhan Yayınları, İstanbul 2014, s.79.

¹⁷ Recai Doğan, "Osmanlı Eğitim Kurumları ve Eğitimde İlk Yenileşme Hareketlerinin Batılılaşma Açısından Tahlili", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C.XXXVII, Ankara Üniversitesi Basımevi Ankara, Ankara, 1998, s.414-415.

¹⁸ Muhammed Ali Yazıbaşı, *II. Mşrutiyet Dönemi Sıbyan/İptidai ve Rüştüye Mekteplerinde AhlakEğitimi ve Öğretimi (1908-1918)*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2014, s.59-60.

¹⁹ Şadiye Yılmaz, *Osmanlıdan Cumhuriyete Sıbyan Mekteplerinde Yenilik ve Gelişmeler*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 2009, s.60.

²⁰ Osman Ergin, *Türk Maarif Tarihi*, C.3 Eser Matbaası, İstanbul 1977, s.1409.

²¹ Demirtaş, "Osmanlı'da Sıbyan Mektepleri ve İlköğretimin Örgütlenmesi", s.180.

²² Hamza Altın, *II. Abdülhamid ve II. Meşrutiyet Devirlerinde Öğretmen Yetiştirme Meselesi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2009, s.39.

dürus-u eşya, malumatı tabiye ve tatbikatı, el işleri resim, mektep oyunları,²³ Kuran-ı Kerim, malumatı diniye, gına (müzik).²⁴

İptidai mekteplerine tayin edilecek öğretmenlerin Darülmuallemi İptidai'den diploma almış olması ya da yapılacak sınav sonunda yeterliliklerini kanıtlayabilecek düzeyde ve iyi ahlaklı olmaları gerekmektedir.²⁵

I.3.Rüşdiye Mektepleri

Sıbyan okullarının üstünde Darülfünuna öğrenci yetiştiren öğretim kurumlarıdır.²⁶

İlk açılan ve kendine özgü yönleri bulunan Rüştiye mektepleri Mekteb-i Maarif-i Adliye ve Mekteb-i Ulumu Edebiye'dir. Bu ilk rüşdiyelerin temel olarak ilkökul durumundaki sıbyan mektepleri ile meslek okulları arasında üçüncü sınıf bir mektep olarak öğrenci hazırlaması ve yetiştirmesi amaçlanmıştır.²⁷

Yabancı dile yer vermiş olan yüksek askeri mekteplere öğrenci hazırlamak, gerekse iyi, memur yetiştirmek amacıyla padişah tarafından, rüş çâğındaki çocukların devam edeceği mektep anlamına gelen rüştiye mekteplerinin açılmasına Meclis-i Umur-i Nafia ve Meclis-i Ahkâm-ı Adliyece karar verilmiştir.²⁸

Rüştiye mekteplerinin kuruluşuyla ilgili bazı araştırmacıların beyanda farklılık bulunmaktadır. Bu beyanlardan birine göre 1773 tarihinden itibaren açılan askeri okullarda öğrencilere önce Türkçe okuma yazma öğretilmesi, öğretimi

²³ Ergin, *Türk Maarif Tarihi*, s.1409.

²⁴ Şefika Kurnaz, *Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını (1839-1923)* Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, Ankara 1991, s.52.

²⁵ Parmaksız, *II. Abdülhamid Dönemi (1876- 1909) Eğitim Sistemi Yapıları ve Askeri Rüştiyeler*, s.55.

²⁶ İleri, *Maarif Salnamelerine Göre 20. Yüzyıl Başlarında (1898-1903) Amasya'da Eğitim ve EğitimKurumları*, s.25-26.

²⁷ Özlem Gümüşer, *1869'dan 1913'e kadar Rüştiye Mekteplerinde Okutulan Tarih Ders KitaplarınınŞekil ve İçerik Açısından İncelenmesi*, Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sivas 2017, s.17.

²⁸ Ayşe Peyman Yaman, *Osmanlı'da Mekteplerin Ortaya Çıkışı ve Gelişmeler*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2010, s.98.

geciktirmede düzeyi düşürmektedir. Ama sıbyan mekteplerinde böyle bir eksiklikle gelen öğrenciler için bir yenileşme görülmektedir.²⁹

Taksim, Türkçe İnşa öğrencilerin bu alanlarda oldukça ilerlemelerinden sonra Fransızca gramer ile ufak hendese, coğrafya, tarih ve politika kitaplarının da okutulması öngörülmüştür.³⁰

Öğretmenler sınıfa girdiklerinde öğrenciler ayağa kalkıp selam verip bekleyeceklerdir. Öğle ve vakit müsait olursa ikindi namazını mektepte kılacaklardır.³¹ Rüşdiye öğretim kadrolarına çeşitli okullardan mezun herkes öğretmen olarak alınmışsa da çoğunluğu darülmualim çıkışlı kimselerdir.³²

1.4.İdadi Mektepleri

Arapça “ıdad” kökünden türetilen “ıdadi” hazırlamaya mahsus yer, hazırlama yeri demektir. İdadi 1869’a kadar orta ve yüksek dereceli mekteplere talebe hazırlayan kurumlar ve sınıflar için kullanılmıştır.³³

İdadi kelimesi önceleri Tanzimat döneminin ilk yıllarına kadar Batı tarzında açılan okulların hazırlık sınıfları için kullanılmıştır.³⁴

İdadi mekteplerinde din bilgisi, Türkçe, Arapça, Fransızca, hesap, cebir, geometri, coğrafya, tarih, sağlık bilgisi, kimya, felsefe dersleri yapılmıştır. Bazıları okulun bulunduğu mahallin özelliğine göre gerekli görülürse Maarif Nezareti’nin izni ile

---

²⁹ Süleyman Tenger, *Rüşdiye Mekteplerinin Tarihi Gelişimi ve Din Eğitim ve Öğretimi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2005, s. 17-18.

³⁰ Yahya Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi (Başlangıç 1982’ye)*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, Ankara 1982, s.101.

³¹ Fatma Kaya Doğanay, *Tanzimat’tan Cumhuriyete Rüşdiye Mektepleri*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum 2011, s. 235-236.

³² İleri, *Maarif Salnamelerine Göre 20. Yüzyıl Başlarında (1898-1903) Amasya’da Eğitim ve Eğitim Kurumları*, s.27.

³³ İbrahim Can Ertürk, “Türkiye’de Orta Tahsil” Başlıklı Risaleye Göre Osmanlı İmparatorluğu’nda Ulus Devlet Türkiye’ye İntikal Eden Ortaöğretim Mirası” *A.Ü Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, [TAED]*, Erzurum 2014, s.352.

³⁴ Hacı Salman, *İdadi Mekteplerinin Tarihsel Gelişimi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2005, s.5.

değiştirilebilmektedir.³⁵ İdadilerde müdür ve müdür muavinlerinin yanında geniş muallim kadrosuda görev almıştır.³⁶

İdadi mekteplerinde Türkçe dersine büyük önem verilmiştir. İdadi mekteplerinde Türkçe dersinin veriliş nedeni; öğrencinin Türkçeyi iyi konuşabilmesi, iyi anlaması anlamadığını yorumlaması alışkanlığı kazandırılmak istenmiştir. Bu sebeple de sınavlarda Türkçe yazı kurallarına uyulup uyulmadığına dikkat edilmiştir.³⁷

I.5. Medreseler

Üniversite yerinde kullanılır bir tabir olup ders okunacak yerle beraber talebenin içinde oturup ders okuduğu bina manasına gelen medrese, Arapça “derese” okumak, öğrenmek kökünden gelir.³⁸ Medreseler genel olarak sıbyan mektepleri mezunlarının eğitildiği öğretim kurumlarıdır.³⁹

Her medresenin bir vakfiyesi bulunmakta ve bu vakfiyede medresenin nasıl işleyeceği ve vazifelilerin yevmiyeleri gösterilmiştir.⁴⁰

Medreseler üç ana sebep üzerine kurulmuştur. Bunlar; müderris yetiştirmek, devlet adamı yetiştirmek, adalet mensuplarını yetiştirmektir.⁴¹ Medreselerin yaygın olarak kullanılmasının amacı din adamı ihtiyacını karşılamaktır.⁴²

---

³⁵ Şam, “*Amasya İdadi Mektebi*”, s.187.

³⁶ Togay Seçkin Birbudak, “Salnamelere Göre Sivas Vilayet’inde Eğitim-Öğretim (1898-1903)”, *Kastomonu Eğitim Dergisi*, C:15 Mart 2007, s.306.

³⁷ Hacı Salman, *İdadi Mekteplerinin Tarihsel Gelişimi*, s.72.

³⁸ Adnan Gürbüz, *Toprak Vakıf İlişkileri Çerçevesinde XVI. Yüzyılda Amasya Sancağı*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1993, s.222.

³⁹ Tunay Karakök, “Yüksek Öğretim Kurumu Olarak Osmanlı’da Medreseler. Bir Değerlendirme,” *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, C:2 S:2, Kış 2013, s.209.

⁴⁰ Cahit Baltacı, *XV-XVI Asırlarda Osmanlı Medreseleri*, İrfan Matbaası, İstanbul 1976, s.25.

⁴¹ Şerife Özkan, *Medrese Tabirinin İlk Defa Ortaya Çıkışı, Selçuklular Zamanında Medreselerin Kuruluş Sebepleri ve Medrese Eğitimi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Konya 2007, s.15.

⁴² İsmail Güven, “Türkiye Selçuklularında Medreseler”, *A.Ü Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1998 C:31, S:1 Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, s.138.

Eğitim ğretim kurumu olan medresler, ğretim elemanı ihtiyaını kendi imkânlarıyla karşılırdı.⁴³ Medreselerde haftada 4 gün ders okutulmaktaydı. Ayrıca ğrencilerin yatıp kalkmaları için ayrı hücrelerde bulunmaktaydı.⁴⁴

Medreselerde dersler sabah ve ikinci sonrası olmak üzere iki şekilde olmaktaydı. Fakat icazete esas olan dersler sabah dersleriydi. Bu derslere medrese dışından gelenlerin de katılmalarına izin verilirdi. Akşam dersleri de genel mahiyetteydi.⁴⁵

Felsefe, kozmoloji, astronomi, matematik, geometri, cebir ve kimya eğitimde önem taşıymaktaydı.⁴⁶ Bu dersler içinde en çok verilen hadis ve Arapça idi.⁴⁷ Medreselerde sınıf geçme değil, ders/ kitap geçme yöntemi uygulanmaktaydı.⁴⁸

---

⁴³ mer zyılmaz, *Osmanlı Medreselerinde Eğitim Programları*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2002, s.17-18.

⁴⁴ Ahmet Gül, *Osmanlı Medreselerinde Eğitim ğretim ve Bunlar Arasında Daru'ı Hadislerin Yeri*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1997, s.36.

⁴⁵ Ahmet, Ulusoy, *Kuruluşundan 17. Yüzyıla kadar Osmanlı Medreselerinde Eğitim ve ğretim Faaliyetleri*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 2007, s.66-67.

⁴⁶ Nermin şaman Doğan, "Ortaçağ'da Anadolu'nun Eğitim Mekânları: Selçuklu Medreseleri Drşışıfasından rnekler", *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (H.U journal of Education)*, 2013, s.430.

⁴⁷ *Amasya 1973 İl Yıllığı*, Ankara, 112-113.

⁴⁸ Mefail Hızlı, "Osmanlı Medreselerinde Okutulan Dersler ve Eserler", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C:17, S:1, 2008, s.28-29.

II. BÖLÜM

AMASYA'DA KURULAN EĞİTİM ÖĞRETİM KURUMLARI

II.1 Amasya Sıbyan Mektepleri

Amasya'da ilköğretim mahalle mescitlerinin yanında eşraf tarafından inşa olunan mekteplerde verilmiştir. Çocuklara başta Kuran okumak olmak üzere gerekli dini bilgiler öğretilmiştir.⁴⁹

Evlıya Çelebi'nin (1611-1682) seyahatnamesinde 1646 tarihi itibarıyla Amasya'da: 200 kadar yakın sıbyan mektebi bulunduğu belirtilmektedir.⁵⁰

Temanna Mektebi: Temanna mahallesinde olup Hızır Paşa'nın azatlı kölelerinden Hüsameddin temenna tarafından 878'de yapılmıştır. Sağlam bir mektep olup vakıfları düzenli, önceki öğretim durumu iyidir. Sonradan terk edilmiştir.

Hatuniye Mektebi: Hatuniye camiiin doğusunda olup 915 Amasya Valisi Şehzade Sultan Ahmet Validesi Bülbül Hatun tarafından yaptırılmıştır. Taş, tuğla olup mektep sağlam yapılmıştır.⁵¹

Hızır Paşa Mektebi: Hızır Paşa mahallesinde olup 870'de adı geçen paşa tarafından yaptırılmıştır. Amasya'da meşhur hattat olan Hafız Mustafa ve Mehmet Hüsni Efendiler muallimlik yapmıştır.

Şanbula Mektebi: Sufizade mahallesinde mescidin bitişğinde olup Yörgüç Paşa'nın hanımı Şanbula hatun tarafından 841 yılında yapılmıştır. Eskiden meşhur bir mektep olup şimdi harap bir durumdadır.

---

⁴⁹ Ülkü Duman, *Anadolu Selçuklular Devrinde Amasya*, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde 2010, s.39.

⁵⁰ Osman Keskiner, "Anadolu'da Hadis Geleneği ve Daru'l Hadisler ", *On Dokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*, Samsun 2011, s.425-426.

⁵¹ Abizade Hüseyin Hüsameddin Yaşar, *Amasya Tarihi*, C:1 (Yay. Haz. Mesut Aydın- Güler Aydın), Amasya Belediyesi Kültür Yayınları, Amasya 2007, s.154-155.

Acem Ali Mektebi: Acem Ali mahallesinde Hoca El-Hac Acem Ali tarafından yaptırılmıştır. Bu mektepte 1258 tarihine kadar “Balcı Hacı” demekle meşhur Es-Seyid İsmail Efendi muallim olduğundan “Balcı Mektebi” demekle tanınmıştır.⁵²

Yeşilirmak İlkokulu 1906 yılında hizmete başlamıştır. İlk Müdürü Ethem Hoca’dır. Sonrakiler sırasıyla; Fehmi Bey ve İbrahim Ertemdir.⁵³

Okul Yeşilirmak adını almadan önce, bir süre *Çöplüce* daha sonra ise *Eser-i Felah* olarak adlandırılmıştır. Bundan sonra ise Yeşilirmak olarak çevrilmiştir. Okul daha sonra Bayezid Paşa mahallesinde bulunan Jandarama Komutanlığı binasına nakledilmiştir.⁵⁴

II.2.Amasya İbtidai Mektepleri

Amasya sıbyan okullarının yanında usul-ı cedide üzere eğitim yapan iptidai okulları ilk defa Amasya sancağı dâhilinde 1882 tarihinden itibaren açılmıştır. 1882-1897 tarihleri arasında açılan iptidai okul sayısı 10 tanedir.⁵⁵

II.2.1.Merzifon Kazası İbtidai Mektepleri:1318(1900) tarihli maarif salnamesinden anlaşıldığına göre yüzyılın başında Merzifon kazası dâhilinde 5 tane ibtidai mektebi vardır. Bu mekteplerin 4 tanesi 1302 (1884) tarihinde, 1 tanesi 1315(1897) yılında açılmıştır. Daha sonraki yıllarda ise yenileri açılarak ibtidai mekteplerinin sayısı artmıştır.⁵⁶

---

⁵² Yaşar, *Amasya Tarihi*,s.155-156.

⁵³ Necip Güngör Kısaparmak, *Milli Eğitim Cephesiyle Amasya*, Kardeş Matbaası, Mart 1966, s.56.

⁵⁴ Serdar Balcı, *Cumhuriyet Döneminde Amasya (1923-1950) “İdari Siyasi Sosyal ve Kültürel Yapı”*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi,Erzurum 2014, s.379-380.

⁵⁵ Edip Uzundal, *Sultan II. Abdülhamid Döneminde Amasya Sancağı(Sosyal, Ekonomik, İdari ve Demografik Yapı)*,Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi,Tokat 2017, s.261.

⁵⁶ İleri, *Maarif Salnamelerine Göre 20. Yüzyıl Başlarında (1898-1903) Amasya’da Eğitim ve EğitimKurumları*, s.72.

II.2.2.Köprü (Vezirköprü) Kazası İbtidai Mektepleri: Eğitim veren ibtidai mektepleri 1882-1898 tarihleri arasında açılmıştır. 7 tane olan bu mekteplerin iki tanesi kız mektebidir.⁵⁷

II.2.3.Mecitözü Kazası İbtidai Mektepleri: İbtidai mekteplerinin taşrada açılmaya başlanması ile birlikte, 1306- 1316 (1888-1898) tarihleri arasında Mecitözü kazası dâhilinde iptidai mektepleri açılmıştır. Açılan iptidai mekteplerinin sayısı 4'tür. Ahali yardımı ile açılmıştır.⁵⁸

II.2.4.Havza Kazası İbtidai Mektepleri: Maarif salnamelerinde, Havza kazasında ibtidai mekteplerinin açıldığına dair herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır. İbtidai mektepleri bu kazada 1903 tarihinden sonra açılmış olmalıdır. 1903 tarihli salnamede Havza kazasında iptidai mektepten değil, bir rüştiyenin açıldığından söz edilmektedir.⁵⁹

II.2.5.Ladik Kazası İbtidai Mektepleri: Amasya kazasına bağlı sancıklar içerisinde bu dönemde Ladik kazasında en fazla iptidai mektebi açılmıştır. 1315 (1897) tarihine kadar 3, 1316(1898) tarihinde de 23 tane açılarak toplam kaza dâhilinde 26 ibtidai mektebi açılmıştır. Ancak 1321 tarihli salnamede anlaşıldığına göre bu okullardan 5 tanesi kısa bir süre sonra kapanmıştır.⁶⁰

II.2.6.Gümüşhacıköy Kazası İbtidai Mektepleri:1305-1315 (1885-1897) tarihleri arası Gümüşhacıköy kazası dâhilinde açılan iptidai okullarının sayısı 15'tir. Gümüşhacıköy kazası dâhilinde 15 tane ibtidai mektebi açılmıştır.⁶¹

II.3.Amasya Rüşdiye Mektepleri: Amasya sancağı merkezinde 1864 tarihinde Maarif Nezareti tarafından Alaca Yahya Medresesi yıktırılarak ilk rüşdiye

---

⁵⁷ Uzundal, *Sultan II. Abdülhamid Döneminde Amasya Sancağı(Sosyal Ekonomik, İdari ve Demografik Yapı)*, s.264.

⁵⁸ İleri, *Maarf Salnamelerine Göre 20. Yüzyıl Başlarında (1898-1903) Amasya'da Eğitim ve Eğitim Kurumları*, s.73.

⁵⁹ Uzundal, *Sultan II. Abdülhamid Döneminde Amasya Sancağı (Sosyal, Ekonomik Demografik ve İdari Yapı)*, s.264.

⁶⁰ İleri, *Maarf Salnamelerine Göre 20. Yüzyıl Başlarında (1898-1903) Amasya'da Eğitim ve Eğitim Kurumları*, s.74-75.

⁶¹ İleri, *Maarif Salnamelerine Göre 20. Yüzyıl Başlarında (1898-1903) Amasya'da Eğitim ve Eğitim Kurumları*, s.75-76.

okulu yaptırılmıştır. Bu okulun kâfigelmemesi üzerine 1883'te 3 rüşdiye okulu daha ilave edilmiştir.⁶²

II.2.7.1.Merzifon Kazası Rüşdiye Mektepleri: Merzifon kazasında bir rüştiye mektebi açıldığı 1316(1898) tarihli maarif salnamesinden anlaşılmaktadır. Ancak açılış tarihi hakkında bilgi verilmemektedir. Bununla birlikte bu okulun açılışı 1316(1898) tarihinden önce olmalıdır.⁶³

II.2.7.2.Köprü (Vezirköprü) Kazası Rüşdiye Mektepleri: Maarif Salnamelerinde Köprü kazası Mektebi rüştiyesinin eğitim kadrosunda Hat muallimi Tahsin Efendi, Muallimi Evveli Ahmet Nuri Efendi, talebe sayısı 44 ve 1 tane de hademe bulunmaktadır.⁶⁴

II.2.7.3.Mecitözü Kazası Rüşdiye Mektepleri: Maarif salnamelerinde Mecitözü kazası Mekteb-i Rüştiyesi'nin eğitim kadrosunda Muallimi Evvel Hakkı Efendi, Hat Muallimi Yusuf Efendi, Muallim Muavini Bekir Feyzi Efendi, Talebe sayısı 60 1 tane de hademe bulunmaktadır.⁶⁵

II.2.7.4.Havza Kazası Rüşdiye Mektepleri: Havza kazasında 1311(1893) tarihinde bir rüştiye okulu açılmıştır. Bu okulun öğretim kadrosu, muallim-i evvel ve hat mualliminden oluşan iki kişidir.⁶⁶

II.2.7.5.Lâdik Kazası Rüşdiye Mektepleri: Maarif salnamelerinde Ladik kazası mektepi rüştiyesinin eğitim kadrosunda Muallimi Evvel Tefvik Efendi, Muallimi Sani Selahaddin Efendi, Muallimi Salis Ahmet Şevki Efendi, Hat Muallimi Ahmet Nuri Efendi talebe sayısı 118, bir tanede hademe bulunmaktadır.⁶⁷

---

⁶² İleri, *Maarif Salnamelerine Göre 20. Yüzyıl Başlarında (1898-1903) Amasya'da Eğitim ve Eğitim Kurumları*, s.78.

⁶³ İleri, *Maarif Salnamelerine Göre 20. Yüzyıl Başlarında (1898-1903) Amasya'da Eğitim ve Eğitim Kurumları*, s.79.

⁶⁴ Ali Tuzcu- Kemal Tuzcu, *Osmanlı ve Erken Cumhuriyet Dönemi Salnamelerinde Amasya 1870-1930*, Amasya Belediyesi Kültür Yayınları 2015, s.270.

⁶⁵ Tuzcu, *Osmanlı ve Erken Cumhuriyet Dönemi Salnamelerinde Amasya 1870-1930*, s.270.

⁶⁶ İleri, *Maarif Salnamelerine Göre 20. Yüzyıl Başlarında (1898-1903) Amasya'da Eğitim ve Eğitim Kurumları*, s.80.

⁶⁷ Tuzcu, *Osmanlı ve Erken Cumhuriyet Dönemi Salnamelerinde Amasya (1870-1930)*, s.270.

Ladik kazası rüştiye okulunun öğretim kadrosu diğer kazaların rüştiyeokulu kadolarına göre biraz daha zengin olduğu görülmektedir. Öğretimle meşgul olan öğretmenlerin kadrolarında değişikliklerde yapılabilmektedir. Öğrenci sayısı bakımından da diğer kazalara göre kalabalıktır.⁶⁸

II.2.7.6.Gümüşhacıköy Kazası Rüşdiye Mektepleri: Maarif salnamesinde Gümüşhacıköy kazası mektebi rüştiyesinin eğitim kadrosunda Muallimi evvel Bekir Sıtkı Efendi, Hat Muallimi Hacı Mustafa Efendi, talebe sayısı 67, hademe 1 tane bulunmaktadır.⁶⁹

II.2.7.7.Maden-i Sim Kazası Rüşdiye Mektepleri: Maarif Salnamesinde Maden-i Sim kazası mektebi rüştiyesinin eğitim kadrosunda Hat muallimi Rasim Efendi talebe sayısı 41 hademe 1 tane bulunmaktadır.⁷⁰

II.2.2.Amasya İdadi Mektepleri: Sivas vilayeti'ne bağlı olan bir sancak olan Amasya'da idadi mektepleri açılmıştır.1899 tarihli bir irade ile idadi bulunan yerlerdeki bulunan rüştiye mekteplerinin kapatılmasına karar verilmiş, aynı yıl 22 rüştiye okulu kapatılarak görevliler idadilere nakledilmiştir.⁷¹

İdadi mektebi Müdürü Abdurrahim Efendi Fransızca vb. muallimi Mehmet Ali Efendi, Hendese ve matematik Muallimi Fazullah Efendi, din bilimi muallimi Ahmet Efendi, Farsça muallimi Hafız Sebati Efendi'dir.⁷²

II.2.3.Merzifon Kazası İdadi Mektepleri: Merzifon kazasında 1903 yılında bir idadi okulu açılmıştır. Bu okul 1919 yılına kadar hizmet vermiştir. Maarif salnamelerinin en sonuncusu olan 1321 (1903) tarihli salnamede bu okula ait herhangi bir bilgi yoktur. Amasya sancağı merkezinde ve Merzifon'da açılan bu iki idadi okulundan başka sancağa bağlı diğer kazalarda 20. Yüzyılın ilk yıllarında idadi

---

⁶⁸ İleri, *Maarif Salnamelerine Göre 20. Yüzyıl Başlarında (1898-1903) Amasya'da Eğitim veEğitimKurumları*, s.81.

⁶⁹ Tuzcu, *Osmanlı Erken Cumhuriyet Dönemi Salnamelerinde Amasya 1870-1930*,s.271.

⁷⁰ Tuzcu, *Osmanlı ve Erken Cumhuriyet Dönemi Salnamelerinde Amasya 1870-1930*,s.271.

⁷¹ Şam, "Amasya İdadi Mektebi", s.189.

⁷² *Amasya İl Yıllığı*, 2007, s.204.

okulları açılmamıştır. İdadi okullarının açılışı başlangıçta vilayet ve sancaklarla sınırlı tutulmuştur.⁷³

II.2.4.Amasya’da Medreseler: Tarih boyunca sürekli bir kültür merkezi olan ve bu özelliğini koruyan Amasya’da buna paralel olarak pek çok eğitim ve kültür yuvaları diyebileceğimiz medreseler yapılmıştır.⁷⁴

Osmanlı Devleti’nde ilk medreseler söz konusu olduğundan Amasya önemli bir yer olarak karşımıza çıkmaktadır. Amasya’da açılan ilk Osmanlı medreseleri olarak nitelendirilebilecek medreseler Simre Kocakayası Medresesi, Hüsamiye Medresesi, Yörgüç Paşa Medresesidir. Bunların dışında Kasım Bey Medresesi, II. Bayezid Medresesi, Küçük Ağa Medresesi, Muhiyyiddin Bey Medresesi Amasya’nın en önemli medreselerdir.⁷⁵

Halifet Gazi medresesi: Şamice mahallesinde Halifet Gazi Türbesi’nin batı bitişiğinde bulunmaktadır. Selçuklu emirlerinden Mübaruziddin Halife Alp tarafından yaptırılmıştır. Medresenin kapısı üzerinde bulunan kitabeye göre de 632-1233 tarihinde yaptırıldığı anlaşılmaktadır.⁷⁶

Hızır Paşa medresesi: Ok meydanında, Hızır Paşa mahallesinde hususi bir konak içerisindedir.M.870/ 1466’da Osmanlı emirlerinden Ata Beyin oğlu Hayreddin Hızır Paşa tarafından yaptırılmıştır. Küçük odalı bahçeli ve kargir bir medresedir.⁷⁷

Sultan Bayezid medresesi: Bu medrese Fatih Sultan Mehmet’in oğlu II. Bayezid’in şehzadeligi zamanında yaptırılmıştır.⁷⁸

---

⁷³ İleri, *Maarif Salnamelerine Göre 20. Yüzyıl Başlarında (1898-1903) Amasya’da Eğitim ve Eğitim Kurumları*,s.85.

⁷⁴ Muzaffer Doğanbaş, *Kültürel ve Sanatsal Boyutuyla Amasya*, Amasya Mart 2003,s.52.

⁷⁵ Mustafa Kök, *H. 1200-1201(M.1785- 1787) Tarihli Şerhiye Siciline Göre Amasya’nın İdari, Sosyal ve İktisat Yapısı*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2006, s.92.

⁷⁶ Hüseyin Güneş, *Lale Devrinde Amasya*, Amasya Belediyesi Kültür Yayınları, Amasya 2014, s.87.

⁷⁷ Fuat Er, *XV ve XVI Yüzyılda Amasya*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2009, s.60.

⁷⁸ Osman Fevzi Olcay, *Amasya Hatıraları Bildiklerim, Gördüklerim İşşitiklerimle Amasya*, Sadeleştirenler: Turan Börekçi, Mehmet H. Seçkiner, Amasya Belediyesi Kültür Yayınları, Amasya 2009,s.69-70.

Tuğrakiye medresesi: Bu medrese Mehmet Paşa mahallesinde ve Yeşilirmak'ın kenarında olup H.631(1233M.) yılında Sivas hükümdarı Sultan Keykubat Bin Keyhüsrev'in vezirlerinden Nureddin Hacı Tuğrak bin İbrahim bin Sadeddin tarafından yaptırılmıştır. Yıkıntı halinde olup kapı üzerindeki kitabesi aynen kopya edilmiştir.⁷⁹

Şamlar medresesi: Yeşilirmak'ın kuzey yakasında, Şamlar mahallesinde Şamlar caminin kuzeyindedir. Kapı ağası Ayas Ağa tarafından yaptırılmıştır. Moloz taştandır. Cami bir dersane olarak kullanılmıştır.⁸⁰

Yörgüç Paşa medresesi: Sultan II. Murat devri vezirlerinden Yörgüç Paşa tarafından yaptırılmıştır.⁸¹Yörgüç Paşa II. Murat'ın Amasya valiliği sırasında yanında bulunmuş ve Çelebi Mehmet'in vefatından sonra hükümdar olan II. Murat tarafından Amasya valiliğine atanmıştır.⁸²

Gökmedrese: Amasya valisi Seyfeddin Torumtay tarafından 1267'de yaptırılmıştır. Cami, türbe ve medrese fonksiyonlu tipik bir Selçuklu eseridir. Kümbet üzeri mavi(turkuaz) çinlilerle süslendiği için külliyyeye Gökmedrese adı verilmiştir.⁸³

Büyük Ağa medresesi: Sultan II. Bayezid'in kapı Ağası tarafından 1488'de yapılmıştır. Osmanlı medrese mimarisinde, tertip ve plan şeması bakımından ender görülen sekizgen planlıdır.⁸⁴

II.4.1.Merzifon Kazası Medreseler: Merzifon kazasında 4 tane bulunmaktadır.⁸⁵

⁷⁹ Osman Fevzi Olcay, *Amasya Şehri*, Sad. Harun Küçük, Kurtuluş Altunbaş, Kültür Yayınları, Amasya Ocak 2014, s.133.

⁸⁰ Komisyon "Amasya" *Yurt Ansiklopedisi*, C.1 Anadolu Yayıncılık, İstanbul 1981,s.498.

⁸¹ Ahmet Şimşirgil, " XVI. Yüzyılda Amasya Şehri", Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, *Tarih Bölümü, Tarih İncelemeleri Dergisi*, S.XI İzmir 1996,s.103.

⁸² Yılmaz Karadeniz, *H.1182 Şeriye Sicillerine Göre Amasya'nın İdari, Sosyal Siyasi ve İktisadi Yapısı*, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Malatya 1996, s.34.

⁸³ Sacit Şahin, *Fotoğraflarla Amasya*, Amasya Valiliği, Ankara 2007, s.165.

⁸⁴ Hamdullah Suphi Özgödek, *Tarihin Tanığı Amasya Bearnıg Witness To History*, Amasya valiliği Yayınları, Amasya Ağustos 2008,s.61.

⁸⁵ İleri, *Maarif Salnamelerine Göre 20. Yüzyıl Başlarında (1898-1903) Amasya'da Eğitim ve Eğitim Kurumları*, s.95.

II.2.4.2.Köprü(Vezirköprü) Kazası Medreseler: Köprü kazası dâhilinde 7 tane medrese vardır. Fakat daha sonraki yıllara ait salnamelerde medrese sayısı 6'ya inmektedir. Muhtemelen Abdulkerim adını taşıyan medrese 1317(1899) yılından itibaren kapanmıştır.⁸⁶

II.2.4.3.Mecitözü Kazası Medreseler: Medresenin açıldığı yerler, müderrisler ve talebe adedi ve banilerine ilişkin bilgiler şu şekildedir:⁸⁷

Tablo:1 Mecitözü Kazası Medreseleri.

Liva	Kaza	Medresenin Adı	Mahalli	Müderrisi	Talebe Adedi	Medresenin Banisi
Amasya	Mecitözü	Cami Kebir	Cami Kebir	Ahmet Efendi	10	Ahali

Kaynak: Ali Tuzcu, Kemal Tuzcu, Osmanlı Erken Cumhuriyet Dönemi Salnamelerinde Amasya 1870-1930,Amasya Belediyesi Kültür Yayınları,2015,s.280.

II.2.4.4.Havza Kazası Medreseler: Maarif salnamelerinden anlaşıldığına göre, Amasya sancağına bağlı Havza kazasında 20. Yüzyıl başlarında eğitim ve öğretim faaliyetlerini sürdürenbir medrese bulunmamaktadır.⁸⁸

II.2.4.5.Lâdik Kazası Medreseler: 1317(1899) tarihli maarif salnamesinde Lâdik kazası medreseleri 3 tane bulunmaktadır.⁸⁹

II.2.4.6.Gümüşhacıköy Kazası Medreseleri: Gümüşhacıköy kazasında 3 adet medrese bulunmaktadır.⁹⁰

II.2.3.Amasyada Kütüphaneler: Amasya sancak merkezde 4 kütüphane mevcuttur. Bu kütüphaneler şunlardır: Abdullatif, Şeyh İsmail Efendi, Sultan Bayezıd, Pervane Bey'dir.⁹¹

---

⁸⁷ Tuzcu, *Osmanlı Erken Cumhuriyet Dönemi Salnamelerinde Amasya 1870-1930*,s.280.

⁸⁸ İleri, *Maarif Salnamelerine Göre 20. Yüzyıl Başlarında (1898-1903) Amasya'da Eğitim ve Eğitim Kurumları*, s.96.

⁸⁹ İleri, *Maarif Salnamelerine Göre 20. Yüzyıl Başlarında (1898-1903) Amasya'da Eğitim ve Eğitim Kurumları*, s.96.

⁹⁰ Tuzcu, *Osmanlı ve Erken Cumhuriyet Dönemi Salnamelerinde Amasya 1870-1930*,s.280.

II.2.3.1.Merzifon Kazası Kütüphaneler: Maarif salnamelerinden, 20.

Yüzyıl başlarında Merzifon'da 3 kütüphane bulunmaktadır.⁹²

II.2.3.2.Köprü(Vezirköprü) Kazası Kütüphaneler: Köprü kazası kütüphaneleri şunlardır:⁹³

Tablo-2: Köprü (Vezirköprü) Kazası Kütüphaneler.

Kütüphanenin ismi	Mahalli	Banisi	Kitap Adedi	Tesis Tarihi
Müftü Efendi	Abdülgani	-	227	Meçhul
Taş medrese	Cedit	-	106	Meçhul

Kaynak: Turgut İleri, *Maarif Salnamelerine Göre 20. Yüzyıl Başlarında (1898-1903) Amasya'da Eğitim ve Eğitim Kurumları*, On Dokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Samsun 1998,s.123.

I.2.3.3.Lâdik Kazası Kütüphaneler: Lâdik kazasında 1 tane kütüphane bulunmaktadır. Bu kütüphane şu şekildedir.⁹⁴

Tablo-3: Lâdik kazası kütüphaneler

Kütüphanenin İsmi	Mahalli	Banisi	Kitap Adedi	Tesis Tarihi
Şeyhülislam Esbak Mehmet Efendi	Lâdik	Mehmet Efendi	120	Meçhul

Kaynak: İleri, *Maarif Salnamelerine Göre 20. Yüzyıl Başlarında(1898-1903) Amasya'daEğitim ve Eğitim Kurumları*, s.123.

⁹¹ İleri, *Maarif Salnamelerine Göre 20. Yüzyıl Başlarında (1898-1903) Amasya'da Eğitim ve EğitimKurumları*, s.122.

⁹² İleri, *Maarif Salnamelerine Göre 20. Yüzyıl Başlarında (1898-1903) Amasya'da Eğitim ve EğitimKurumları*, s.122.

⁹³ İleri, *Maarif Salnamelerine Göre 20. Yüzyıl Başlarında (1898-1903) Amasya'da Eğitim ve EğitimKurumları*, s.123.

⁹⁴ İleri, *Maarif Salnamelerine Göre 20.yüzyıl Başlarında (1898-1903) Amasya'da Eğitim ve EğitimKurumları*, s. 123.

III. BÖLÜM

TOKAT'TA EĞİTİM KURUMLARI

Osmanlı İmparatorluğu'nun son yıllarda Tokat'ta 11'i Türk Okulu olmak üzere toplam 19 ilkokul vardır.⁹⁵ 1884/85 (H.1302) yılında yayınlanan Sivas vilayet salnamesine Göre Tokat merkez kazada 13, Niksar'da 35, Erbaa'da 96 ve Zile'de 39 sıbyan mektebi vardır.⁹⁶

Sivas salnamesine göre Müslüman sıbyan mekteplerinin kazaya göre dağılımı şu şekildedir:⁹⁷

Tablo-4: Sıbyan mekteplerinin dağılımı

Liva	Mektep Sayısı	Erkek Öğrenci	Kız Öğrenci
Tokat	13	316	259

Kaynak: Nurettin Birol, "XIX Yüzyıl Sonlarında Sivas Vilayetinde Müslüman Eğitim-öğretim Kurumları ve Faaliyetleri", *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S:24 Erzurum 2004, s.220-221.

III.1.Tokat İbtidai Mektepleri: Tokat merkezde 18 tane, Zile'de 4 tane, Erbaa da 109,Niksar'da 2 tane, iptidai mektebi bulunmaktadır. Merkez kazalarda bulunan mekteplerin yeri kasaba şeklinde açıklanmış, tam olarak bu mekteplerin faaliyette olduğu binanın mevki belirtilmemiştir.⁹⁸

III.2.Tokat Rüşdiye Mektepleri: Tokat İlinde Rüşdiye Okulu 1870 yılında açılmıştır. İl dâhilinde 4 adet rüşdiye okulu vardır.⁹⁹ Vital Cuinet'e göre, 1892'de Tokat sancağında Müslümanlara ait 3 rüşdiye okulunda 15 öğretmen ve 360 öğrenci mevcuttur.¹⁰⁰

⁹⁵ Komisyon, "Tokat", *Yurt Ansiklopedisi*, C.10 Anadolu Yayıncılık, İstanbul 1981,s.7128.

⁹⁶ Esat Aktaş, *XIX Yüzyılın Son Çeyreğinde Tokat Sancağı*, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Tokat 2009, s.105.

⁹⁷ Nurettin Birol, "XIX Yüzyıl Sonlarında Sivas Vilayetinde Müslüman Eğitim-Öğretim Kurumları ve Faaliyetleri", *A.Ü Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S:24, Erzurum 2004,s.220-221.

⁹⁸ Aktaş, *XIX Yüzyılın Son Çeyreğinde Tokat Sancağı*, s.105-106-111.

⁹⁹ *Tokat 1973 İl Yıllığı*, Ankara 1973,s.209.

¹⁰⁰ Yahya Mustafa Keskin, *XX. Yüzyılda Tokat'ın Sosyal ve Kültürel Yapısı*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya 1999, s.119.

Tokat Rüşdiye Mekteplerinin Muallimleri ve Öğrenci sayıları şu şekildedir:¹⁰¹

Tablo-5: Rüşdiye Mekteplerinin Muallimleri ve Öğrenci sayıları

Yıl	Muallimi Evvel	Muallimi Sani	Hat/Yazı Muallimi	Darülmuallimin Muallimi	Öğrenci Sayısı
1880/81(1)	İsmail Efendi	Osman Efendi	Mehmet Efendi	-	36
1882/83(2)	İsmail Efendi	Osman Efendi	Mehmet Efendi	-	76
1883/84(3)	Hafız Ahmet	Osman Efendi	Mehmet Efendi	-	80
1884/85(4)	Hafız Ahmet Efendi	Osman Efendi	Mehmet Efendi	Haydar Efendi	80
1886/87(5)	Hafız Ahmet Efendi	Osman Efendi	Mehmet Efendi	Haydar Efendi	-
1888/1889(6)	Ahmet Kamil Efendi	Hacı Osman Efendi	Mehmet Hilmi Efendi	-	-
1898/1899(7)	Ahmet Kamil Efendi	İzzet Efendi	Mehmet Efendi	-	70
1899/00(8)	Ahmet Kamil Efendi	İzzet Efendi	Mehmet Efendi	-	113
1900/01(9)	Ahmet Kamil Efendi	İzzet Efendi	Mehmet Efendi	-	57

Kaynak: Esat Aktaş, *XIX. Yüzyılın Son Çeyreğinde Tokat Sancağı*, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Tokat 2009,s.113-114-115.

Zile Rüşdiye mektebinin muallimleri ve öğrenci sayıları şu şekildedir:¹⁰²

Tablo-6: Zile Rüşdiye mektebi muallimleri ve öğrenci sayıları

Yıl	Muallim-i Evvel	Muallimi Sani	Muallimi Salis	Hat/Yazı Muallimi	Öğrenci Sayısı
1882/83(1)	Ali Galip Efendi	Yusuf Efendi	-	Galip Efendi	32
1883/1884(2)	Ali Galip Efendi	Yusuf Efendi	-	Galip Efendi	32
1884/85(3)	Ali Galip Efendi	Yusuf Efendi	-	Galip Efendi	32
1898/99(4)	Ali Galip	Sabit Efendi	İbrahim	Ali Efendi	40

¹⁰¹ Aktaş, *XIX Yüzyılın Son Çeyreğinde Tokat Sancağı*, s. 113-114-115.

¹⁰² Aktaş, *XIX. Yüzyılın Son Çeyreğinde Tokat Sancağı*, s.114.

	Efendi		Efendi		
1899/00(5)	-	Sabit Efendi	İbrahim Efendi	Ali Efendi	47
1900/01(6)		Sabit Efendi	Osman Vefa Efendi	Ali Efendi	47

Kaynak: Aktaş, XIX. Yüzyılın Son Çeyreğinde Tokat Sancağı, s.114.

Niksar Rüşdiye mektebinin muallimleri ve öğrenci sayıları şu şekildedir.¹⁰³

Tablo-7: Niksar rüşdiye mektebi muallimleri ve Öğrenci sayıları

Yıl	Muallimi Evvel	Muallimi Sani	Muallimi Salis	Hat/Yazı Muallimi	Öğrenci Sayısı
1880/81(1)	Mustafa Asım Efendi	Derviş Hasan Nafız Efendi	-	Osman Efendi(Rika Muallimi)	-
1882/83(2)	Mustafa Asım Efendi	Derviş Hasan Nafız Efendi	-	Zihni Efendi	41
1883/84(3)	Mustafa Asım Efendi	Derviş Hasan Nafız Efendi	-	Zihni Efendi	41
1884/85(4)	Mustafa Efendi	Hüseyin Efendi	-	Zihni Efendi	41
1886/87(5)	Mustafa Efendi	Hüseyin Efendi	-	Zihni Efendi	-
1888/89(6)	Asım Efendi	Derviş Efendi	-	Zihni Efendi	-
1898/99(7)	Asım Efendi	Mahmut Efendi	İsmail Efendi	Osman Efendi	71
1899/00(8)	Asım Efendi	Mahmut Efendi	İsmail Efendi	Osman Efendi	85
1900/01(9)	Asım Efendi	Mahmut Efendi	İsmail Efendi	Mustafa Efendi	91

Kaynak: Aktaş, XIX. Yüzyılın Son Çeyreğinde Tokat Sancağı, s.115.

Erbaa rüşdiye Mektebi'nin Muallimleri ve Öğrenci Sayıları Şu Şekildedir.¹⁰⁴

Tablo-8: Erbaa rüşdiye mektebi muallimleri ve öğrenci sayıları

Yıl	Muallim-i Evvel ve Hat Muallimi	Muallimi Sani	Hat Muallimi	Öğrenci Sayısı
1898/99(1)	Mehmet Emin Efendi	-	-	35
1899/00(2)	Mehmet Emin Efendi	-	-	56
1900/01(3)	Mehmet Efendi(Muallimi Evvel)	Bekir Feyzi Efendi	Mehmet Emin Efendi	41

Kaynak: Aktaş, XIX. Yüzyılın Son Çeyreğinde Tokat Sancağı, s.115.

¹⁰³ Aktaş, XIX Yüzyılın Son Çeyreğinde Tokat Sancağı, s.115.

¹⁰⁴ Aktaş, XIX Yüzyılın Son Çeyreğinde Tokat Sancağı, s.115.

Tablolardan anlaşıldığı üzere, genel olarak bu mektepteki muallim yani; öğretmen kadrosuyla yıllar içerisinde fazla değişim göstermemiştir.

III.3.Tokat İdadi Mektepleri: 1325/ 1907 Sivas vilayet salnamesinde, talebe sayısı belirtilmeksizin Tokat merkezde bulunan idadi okulundaki öğretmenler ve bunların okuttuğu dersler şu şekilde belirtilmiştir:¹⁰⁵

Tablo-9: Tokat İdadi Okulundaki Öğretmenler ve okuttuğu dersler

Öğretmenin Adı	Okuttuğu Ders
Müdür Abdurrahman Efendi	Arapça ve Farsça Yazı
Müdür Muavini Kamil Efendi	Hesap Hendese ve Zirai Malumat
Kamil Efendi	Türkçe
Zeki Efendi	Din İlimleri ve Ahlak
İzzet Efendi	Hat
Fadıl Efendi	Fransızca
Mehmet Efendi	

Kaynak: Yahya Mustafa Keskin, *XX. Yüzyılda Tokat'ın Sosyal Ve Kültürel Yapısı*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya 1999,s.120-121.

III.4.Tokat'ta Medreseler: Türkhâkimiyeti boyunca Tokat'ta 34 medrese kurulmuştur. Bu medreselerden Pervane Bey(Gök) ve Meydan Medresesi gibi bir kısmı bir külliyeinin parçası olmuştur.¹⁰⁶

1070'lerden kısa bir süre sonra Türk hâkimiyetine giren Tokat Anadolu'da medrese ile tanışan ilk merkezlerden biri olmuştur. Şehirde en eski tarihli medrese Sivas Danişmentlerinden Melik Nizameddin Yağbasan tarafından yaptırılmıştır. Halk arasında çukur medrese adıyla şöhret bulmuştur.¹⁰⁷Bu medrese Selçuklu hükümdarlarından Gıyasettin Keyhüsrev'in oğlu II. İzzeddin Keykavus'un birinci tahta çıkışında tamir edilmiştir.¹⁰⁸

¹⁰⁵ Keskin, *XX Yüzyılda Tokat'ın Sosyal Ve Kültürel Yapısı*, s.120-121.

¹⁰⁶ Murat Hanilçe, "Medreselerde Geceleyenlerin Profilleri Üzerine bir Deneme: Tokat Medreseleri Örneği (1830-1847)", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Mart 2017, 21(1),s.238-239.

¹⁰⁷ Hanilçe, "Medreselerde Geceleyenlerin Profilleri Üzerine Bir Deneme:Tokat Medreseleri Örneği (1830-1847),"s.239.

¹⁰⁸ Mehmet Mercan, Mehmet Emin Ulu, *Tokat Kitabeleri*, Türk Hava Kurumu Basım Evi İşletmeciliği, Ankara 2003, s.7.

Meydan mahallesinde bulunan bu tarihi anıt Selçuklu eserlerinden biridir.¹⁰⁹ Alaca mescid günümüzde küçük minerali cami adıyla da anılmıştır. Sulu sokak Saman Pazarı civarında bulunmaktadır.¹¹⁰

Harabe halinde olan Hisariye Medresesi 1411 yılında Emir Yahşi Beyin oğlu Emir Hisar Bey tarafından yaptırılmıştır. Medresenin durumunun incelenerek yapılacak masrafın belirlenmesini mahkemeden talep eden Ahmet Efendi isimli bir müderristir.¹¹¹

Hatuniye medresesi: Meydan Cami yanındaki medresedir. Oldukça yıkık haldedir. II. Bayezid'in annesi Gülbahar Hatun adına 1845'te yapıldığı bilinmektedir.¹¹²

Gökmedrese: Bir darüşşifa olarak inşa edilmiş olan medrese taç kapısında kitabelik bölümü boş bırakıldığı için inşa tarihi tam olarak bilinmemektedir. Anadolu Selçuklu Dönemi açık avlulu, iki eyvanlı iki katlı medreseler halindedir.¹¹³

Niksar'da bulunan medreseler tek katlı avlulu veya üç dört eyvanlı medreselerdir. Medrese duvarları ve avlu kubbesi moloz taştan yapılmış içten ve dıştan harç sıvayla sıvanmıştır. Medreselerin bünyesinde cami ve türbeler bulunmaktadır.¹¹⁴

Yağbasan medresesi: Danişmendlilerden Nizameddin Yağbasan (1142-1164) döneminde yaptırılmıştır.¹¹⁵

III.5.Tokat Kütüphaneler: Tokatsancağında 3 tane kütüphane bulunmaktadır. Bunların haricinde Tokat Aşar Müdürü Hacı Hüseyin Efendi tarafından 1884 yılında Tokat Kitaplığı adıyla bir kütüphane daha kurulmuştur.¹¹⁶

¹⁰⁹Ersal Yavi, *Tokat, Niksar(Neocasera) ,Zile(zela), Artova, Erbaa,(Erek)Turhal(Talaura),Reşadiye(İskefsir), Almus (Alamus)*, Güzel Sanatlar Matbaası, İstanbul 1986, s.40.

¹¹⁰ Murat Hanılçe, *16 Numaralı Tokat Şeriyeye Sicilinin Transkripsiyonlu Metni ve Değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat 2009, s.80.

¹¹¹ Ümit Ekin, *Tokat'a Dair Bir Sakk Mecmuası*, Yaylacılık Matbaası, İstanbul 2010, s.40.

¹¹² Yurt Ansiklopedisi, s.7153.

¹¹³ Abdurrahman Akyüz ve Diğerleri, *Tokat Merkez ve İlçeleri Taşınmaz Kültür ve Tabiat VarlıklarıEnvanteri*, Tokat Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2010, s.63.

¹¹⁴ Mehmet Fatih Selçuk, *Tokat Niksar Geleneksel Mimaride Renk Araştırması*, Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,Edirne 2008, s.22.

¹¹⁵ Mustafa Canlı, "Tokat'ta Kurulan Darul Hadisler Tokat Tarihi ve Kültürü Sempozyumu(25-26 Eylül 2014)Bildiriler", C.III, Tokat 2015, s.21.

IV. BÖLÜM

TOKAT ULEMASI

IV.1.Ahmet Hürrem Efendi

Babası Yazıcıoğlu Hüseyin Ağa'dır. Esnaflık yapmıştır.

1248 (1832) senesinde Tokat sancağına bağlı Zile beldesinde doğmuştur.

Zile beldesinde bulunan Müftüzade İbtidai mektebinde tecvid, Kuranı Kerim ve ilimihal derslerini okumuştur. Tokat'a giderek Tokat Müftüsü olan Bozzade Ahmet Efendi'den ders almıştır. 1273(1856) senesinde İstanbul'a giderek Şehzadebaşında Hasan Ağa Darülhadişi'ne girerek Hoca Hazım Efendi'den 1275 (1858) senesinde icazetname almıştır. Darümuallimîn-i Rüşdiyye'ye sınavla girerek farsça matematik ve coğrafya eğitimi alarak 29 Haziran 1279(11 Temmuz 1863) tarihiyle diploma almıştır. Mektebi Nüvva'ba da sınavlakayıt olup fıkıh ilmindede eğitimini tamamlayarak 29 Şevval 1285 (12 Şubat 1869) tarihinde diplomayı almıştır.

9 Rebiyülahir 1280 (23 Eylül 1863) tarihinde sınavla Haşimi Çelebi Medresesi müderrisliği ve yetkisi altına ortaokul kısmı verilerek bir tane İstanbul Ruusu almıştır.7 Şevval 1282 (23 Şubat 1866) tarihinde Hürremiyye Medresesine nakil olmuştur. 25 Rebiyülevvel 1284 (27 Temmuz 1867) tarihinde İbtidaiye dahil olan Medrese üçüncüsü İbrahim Paşaya nakil olmuştur.

9 Şevval 1287 (2 Ocak 1871) tarihindedahn itibariyle Defterdar Yahya Medresesinde görev almıştır. 21 Cemaziyelahir 1293 (14 Temmuz 1876) tarihinde Medrese-i Cedide Abdürrahim Efendiye altmış akçeli maaşlı müderrislik derecesiyle nakil olmuştur. 15 Zilkade 1293 (2 Aralık 1876) tarihinde Zal Mahmut Paşa Medresesi Hamise-i Süleymaniye kısmiyetkisi altına alınmıştır. 1302 Zilkade (Ağustos-Eylül 1885)tarihinin başında 3895 kuruş maaşla İzmir kadılığını almıştır.25 Rebiyülevvel 1307 (19 Kasım 1889) tarihinden itibaren Musile-i Haremeyn olmak üzere Bursa

---

¹¹⁶ Aktaş, XIX Yüzyılın Son Çeyreğinde Tokat Sancağı, s.122.

payesi almış 1000 kuruş peşinen ve aydan ayada 4'er bin kuruş alarak toplam 58.000 kuruş almıştır.

12 Nisan 1277 (24 Nisan 1861) tarihinde 150 kuruş maaşla Cevri Usta İnas Rüşdiyesi Riyazziye muallimliğine tayin olmuştur. 3 Kânunusani 1288 (15 Ocak 1873) tarihinde Fatih İdadiyesi Riyazziye muallimliğine tayin olmuştur. 3 Mart 1293 (15 Mart 1877) tarihinde Zeyrek Rüşdiyesi Riyazziye muallimliğine, 5 Nisan 1293 (17 Nisan 1877) tarihinde Darulmuallimin Sıbyan muallimliğine tayin olmuştur.1 Kânunuevvel 1307 (13 Aralık 1891) tarihinde belirtilen maaş ile Bayezid Rüşdiyesi Farisi muallimliğine tayin olmuştur.

1 Kânunuevvel 1309 (13 Aralık 1893) tarihinden itibaren Ayasofya Rüşdiye Farisi muallimliğine tayin olmuştur.1000 kuruş 12 Mayıs 1309 (24 Mayıs 1893) tarihinde Encümeni Teftiş ve Muayene Azalığına, 1000kuruş 8 Ağustos 1310 (20 Ağustos 1894) tarihinde Medine-i Münevvere kadılığında görev almıştır.

1283 (1867/1868) senesinden 1301 (1885/1886) senesine kadar huzur dersi muhatablığı elde ederek bir defada 1500 kuruş almış ve padişah efendiden her sene 2000 kuruş ile bağışta bulunmuştur.19 Eylül 1293 (1 Ekim 1877) tarihinde Endurun-i Hümayun Farisi muallimliğine 208 kuruş maaşla tayin olmuştur.12 Teşrinisani 1295 (24 Kasım 1879) tarihinde maaşı 290 kuruşa ulaşmıştır.¹¹⁷

---

¹¹⁷İstanbul Müftülüğü Şeriye Sicilleri Arşivi, Sicill-i Ahval Dosya No:98.

IV.2. Hasan Hilmi Efendi

Babasının ismi İbrahim'dir. Müderris ve seyyidler sülalesindedir.

1244 (1829/1830) senesinde Tokat Artuk Abad nahiyesine bağlı Seydi Tekkesi olarak bilinen Arif köyünde doğmuştur.

Babasından, çocukken elif be den başlayarak Kuranı ezberleyip, defalarca hatim indirmiştir. Sarf ve nahivi öğrenmiştir. Babasından öğrendiği eğitim ile Tokat, İstanbul, Kayseri ve Ödemiş gibi mahallere hareketle buralardaki hocalardan eğitimini tamamlayıp icazet almıştır. İcazetten sonra evlenip Tokat'a yerleşerek Said ve Şaki hakkında Ravzatü's Suada dans, şarkı ve def çalmanın haramlığı hakkındada Hidâyetüs-Sâlikîn isminde iki bölüm risalecik tertip etmiştir. Dili Türkçe olsada üstatlık yapacak kadar Arapça metin konuşma ve yazması da bulunmaktadır.

İcazet aldıktan sonra Tokat'ta ilim ve bilimleri yaymak için Hanım Dairesiyle, Hurç Medreselerinde 1304 (1888/1889) senesinde beş, altı öğrenciye eğitimini tamamlattırarak icâzet vermiştir

1286 (1870/1871) senesinde aynı okulun ikinci muallimliği yapmıştır. Onsene görevini yerine getirdikten sonra istifa etmiştir. Birkaç sene Tokat'ta müftülük görevini maaşsız olarak yerine getirmiştir.¹¹⁸

---

¹¹⁸İstanbul Müftülüğü Şeriye Sicilleri Arşivi, Sicill-i Ahval Dosya No:2315.

Tablo-10: Hasan Efendinin Tezkeresi ve Mahallesi

DEVLET-İ ALİ-İ OSMÂNİ TEZKERESİ						
İsim ve Şöhreti	Pederinin İsmiyle Mahall-i İkâmeti	Sinni	Sanat ve Sifat-ü Maişeti	Tarih ve Mahall-i Velâdeti	Mezhebi	İntihâb Salâhiyeti
Hacı Hasan Efendi	İbrâhim Efendi	63	Dersiâm Hocası	1236 Tokat	İslâm	

EŞKÂL				SİCİL-İ NÜFUSA KAYD OLUNAN MAHAL					
Boy	Göz	Bıyık sakal	Alâmet-i Fârîka-i Sâbite	Memleket	Dâire	Mahalle	Sokağı	Mesken Numarası	Nev'-i Mesken
Orta	Elâ	Kır	Tam	Tokat Kazâsı		Akdeğirmen Müslim Mahallesi	Kiras	19	24/1 Hâne

Kaynak: İstanbul Müftülüğü Şeriye Sicilleri Arşivi, Sicill-i Ahval Dosya No:2315

IV.3.Mehmet Nuri Efendi

Babası Tokat Mahkeme Şeriyesi ikinci kâtibi iken 1291 (1874/1875) senesinde vefat eden Abdullah Efendi'dir.

1280 (1863/ 1864) senesinde Tokat sancağında doğmuştur.

Tokat'ta İbtidai mektebi ve rüşdiye mektebinde bazı ulum ve fûnun eğitimini almıştır. Medresede ilimleri öğrendikten sonra 1297 (1879/ 1880) senesinde İstanbul'a gitmiştir. Cedid İbrahim Paşa Medresesinde Hameyn payelilerinden Harputlu Abdullatif Efendi'nin Sultan Bayezıd Cami Şerifinde dersine devam ederek 1305(1889/1890) senesinde icazet almıştır.

1305 (1889/1890) senesinde Meclisi Mesalih'de yapılan sınavda ikinci derecede ehliyet kazanarak öğretimden mezun olmuştur. Bayezıd Cami Şerifinde 500 kuruş maaşla öğretime başlayıp öğrencilere eğitimi mecburi olan ilimleri öğretmiştir. Cemaziyelahir 1319 (Eylül/Ekim 1901) tarihinde kırka yakın ilim öğrencilerine icazetname vermiştir. Muharrem 1320 (Nisan/Mayıs 1902) tarihinde tekrar eğitime başlamıştır. Laleli'de bulunan Sultan Mustafa Han Cami Şerifinde İlmi akaid ve ilmi meani derslerini öğrencilere öğretmiştir. Muharrem 1310 (Temmuz/Ağustos 1892) tarihinde ruus almıştır. Musile-i Sahn derecesinde Hafız'dır.

Ahmet Paşa Medresesi müderrisliği rütbesi verilmiştir. Maaşı 1327 (1909/1910) senesinde 550 kuruşa ulaşmış iken müderrisler için düzenlenen sınıfta maaşı 800 kuruşa ulaşmıştır.¹¹⁹

---

¹¹⁹İstanbul Müftülüğü Şeriye Sicilleri Arşivi, Sicill-i Ahval Dosya No:184.

Tablo-11: Mehmet Nuri Efendinin Hizmet Cetveli

İstanbul sahn medrese müderrislerinden Mehmet Nürî Efendi Abdullah	Tevellüdü Tarihi			SON MEMURİYETİ
	1280(1864/1865)			
GÖREV TARİHLERİ	MÜDDET-İ MAZULİYETİ			Bayezid Cami Şerifi dersiamlığı
	YIL	AY	GÜN	MAAŞI
1 Mayıs 1305 (13 Mayıs 1889) Şubat 1308 (Şubat/Mart 1893)	3	10	-	97,43
1 Mart 1309 (13 Mart 1893) Ağustos 1310 (Ağustos/Eylül 1894)	1	6	-	136,40
1 Eylül 1310 (13 Eylül 1894) 15 Haziran 1313 (27 Haziran 1897)	2	9	15	175,31
16 Haziran 1313 (28 Haziran 1897) Kânunuevvel 1314(Aralık/Ocak 1898/1899)	1	6	15	215,31
1 Kanunusânî 1314 (13 Ocak 1899) 6 Ağustos 1316 (19 Ağustos 1900)	1	1	6	255,89
7 Ağustos 1316 (20 Ağustos 1900) 15 Haziran 1317 (28 Haziran 1901)	-	10	9	403,66
16 Haziran 1317 (29 Haziran 1901) Nisan 1320 (Nisan/Mayıs 1904)	2	10	15	443,66
1 Mayıs 1320 (14 Mayıs 1904) 15 Mayıs 1320 (28 Mayıs 1904)	-	-	15	480,23
16 Mayıs 1320 (29 Mayıs 1904) 18 Ağustos 1321 (31 Ağustos 1905)	1	3	3	483,65
19 Ağustos 1321 (1 Eylül 1905) Kanunusânî 1321 (Ocak/Şubat 1906)	-	5	12	523,65
1 Şubat 1321 (14 Şubat 1906) 3 Kanunusânî 1324 (16 Ocak 1909)	2	11	3	563,65
4 Kanunusânî 1324 (17 Ocak 1909) Temmuz 1325 (Temmuz/Ağustos 1909)	-	6	21	578,40
1 Ağustos 1325 (14 Ağustos 1909) 8 Kanunusânî 1327 (21	2	5	8	800

Ocak 1912)				
9 Kanunusânî 1327 (22 Ocak 1912) vefatı	15	88	128	

Kaynak: İstanbul Müftülüğü Şeriye Sicilleri Arşivi, Sicill-i Ahval Dosya No:184.

IV.4.Mehmet Rıfat Efendi

Babasının ismi Salih'tir. Kendisi kâtiplerdendir.Yozgatlı Abdül Cebbârzâde Mehmet Paşa sülalesindedir.

15 Recep 1247 (20 Aralık 1831) tarihinde Tokat'ta doğmuştur.

Eğitimini Tokat Müftüsü Bozzade Ahmet Efendi hocadan almıştır. Yazı çeşitlerini görmüştür. Celâln ikinci senesi Ödemiş kazasına giderek Çakır Ahmetzade hocanın dersine dört sene hazırlanarak Celâl'ı tamamlayarak Tasavvura'ta kadar müzakerelerle meşgul olmuştur.

1277 (1860/1861) senesinde şeri yazışmalarla ilgili Mahmut Paşa Mahkemesi Kitabeti'ne tayin olmuştur. Şam kadısı âlimlerinden Halebi Bakizade Ömer Behçet Efendi emrinde Trabzon, Güzelhisar, İdin, Trablus, Halep Mahkemelerinde görevlendirilmiştir. Daha sonra padişah yazısıyla Halit Efendi Filibe Mahkemesi Bab niyabetinde görevlendirilmiştir.

1290 (1860/1861) senesinde seçilerek Trablusgarp vilayeti dâhilinde Menşiye kazası niyabet-i şeriyede bulunmuştur. 1500 kuruş maaşla Mısrat kazası kadılığına tayin olmuştur.¹²⁰

---

¹²⁰İstanbul Müftülüğü Şeriye Sicilleri Arşivi, Sicill-i Ahval Dosya No:2467.

Tablo-12: Mehmet Rıfat Efendinin Hizmet Cetveli

Memûrun isim ve şöhreti		Tevellüdü			Hizmet ve devlete duhulü tarihi				
		Tarihi							
Cebel-i garbî nâib-i sâbıkı Mehmet Rıfat Efendi ibn-i Sâlih		1248			13 Kânunuevvel 1287 (25 Aralık 1871)				
		MÜDDETİ MEMURİYETİ			MÜDDETİ MAZULİYETİ			Ünvânı memuriyeti	SON MEMURİYET İ
								Cebeli Garbi niyabeti	
GÖREV TARİHLERİ		YIL	AY	GÜN	YIL	AY	GÜN	MAAŞI	
18 Ağustos 1296(30 Ağustos 1880)	26 Temmuz 1298(7 Ağustos 1882)	1	11	9	-	-	-	Kandıra niyâbeti	750
27 Temmuz 1298(8 Ağustos 1882)	10 Mart 1299(22 Mart 1883)	-	-	-	-	7	-	Kandıra niyabeti	
11 Mart 1299(23 Mart 1883)	12 Ağustos 1301(24 Ağustos 1885)	2	5	2	-	-	-	Zâviye niyâbeti	1500
13 Ağustos 1301(25 Ağustos 1885)	7 Kanunusân î 1301(19 Ocak 1886)	-	-	-	-	4	25	Zaviye niyabeti	
7 Kanunusânî 1301(19 Ocak 1886)	25 Mart 1303(6 Nisan 1887)	1	2	18	-	-	-	Mısrata niyâbeti	1500
26 Mart 1303 (7 Nisan 1887)	15 Kanunusân î 1303(27 Ocak 1888)	-	-	-	-	9	20	Mısrata niyabeti	
16 Kanunusânî 1303(28 Ocak 1888)	19 Haziran 1306(1 Temmuz 1890)	2	5	4	-	-	-	Sâniyen Zâviye niyâbeti	1500
20 Haziran 1306(2 Temmuz 1890)	Kanunusân î 1307(Ocak /Şubat	-	-	-	1	7	11	Saniyen zaviye niyabeti	

	1892)									
1 Şubat 1307(13 Şubat 1892)	12 Eylül 1309(24 Eylül 1893)	1	7	12	-	-	-	Sâniyen Mısrata niyâbeti	1500	
13 Eylül 1309(25 Eylül 1893)	6 Eylül 1310(18 Eylül 1894)	-	-	-	-	11	24	Saniyen zaviye niyabeti		
7 Eylül 1310(19 Eylül 1894)	15 Ağustos 1312(27 Ağustos 1896)	1	11	9	-	-	-	Akhisar niyâbeti	1000	
16 Ağustos 1312(28 Ağustos 1896)	5 Mart 1314(17 Mart 1898)	-	-	-	1	6	20	Akhisar niyabeti		
6 Mart 1314(18 Mart 1898)	12 Şubat 1315(24 Şubat 1900)	1	11	7	-	-	-	Saydâ niyâbeti	1125	
13 Şubat 1315(25 Şubat 1900)	17 Şubat 1315(1 Mart 1900)	-	-	5	-	-	-	Erzurum niyâbeti	608	
18 Şubat 1315(2 Mart 1900)	24 Mayıs 1318(6 Haziran 1902)	-	-	-	-	3	7	Erzurum niyabeti		
25 Mayıs 1318(7 Haziran 1902)	9 Mayıs 1320(22 Mayıs 1904)	1	11	15	-	-	-	Cebel-i Bereket niyâbeti	1800	
10 Mayıs 1320(23 Mayıs 1904)	15 Kanunusân î 1322(28 Ocak 1907)	-	-	-	2	8	6	Cebeli bereket niyabeti		
16 Kanunusânî 1322 (29 Ocak 1907)	9 Mart 1324 (22 Mart 1908)	1	1	24	-	-	-	Cebel-i Garbî niyâbeti	2250	
10 Mart 1324 (23 Mart 1908)	8 Şubat 1324 (21 Şubat 1909)	-	10	29	-	-	-	Trablusgarb mevleviyeti	1007	

8 Şubat 1324(21 Şubat 1909)	17 Temmuz 1325 (30 Temmuz 1909)	-	-	-	-	5	9	Trablusgarp mevleviyeti	
İstid'â tarihi 18 Temmuz 1325 (31 Temmuz 1909)		11	74	124	6	60	136		

Kaynak: İstanbul Müftülüğü Şeriye Sicilleri Arşivi, Sicill-i Ahval Dosya No:2467.

Tablo:13 Mehmet Rıfat Efendinin Tezkeresi ve Mahallesi

DEVLET-İ ALİ-İ OSMANİ TEZKERESİ							
İsim ve Şöhreti	Pederi İsmiyle Mahall-i ikâmeti	Vâlidisi ismiyle Mahalli ikâmeti	Tarih-i ve Mahalli Velâdeti	Milleti	San'at ve sıfat-ü hizmet intihâb Salâhiyeti	Müteahhil ve zevcesi Müteaddid olub olmadığı	Derecât ve sunûf-i Askeriyesi
Rıfat Efendi	Hacı Sâlih	55	Der-aliyye 1248	Müslim	Nâib	Bir zevcesi vardır	

EŞKÂLİ				SİCİL-İ NÜFUSA KAYD OLUNAN MAHAL					
Boy	Göz	Bıyık Sakal	Alâmet-i Fârîka-i Sâbite	Memleket	Dâire	Mahalle	Sokağı	Mesken Numarası	Nevi Mesken
Orta	Elâ	Kırsakal	Der-aliyye		6	Alaca Mescid	Merinoz	6	Hâne

Kaynak: İstanbul Müftülüğü Şeriye Sicilleri Arşivi, Sicill-i Ahval Dosya No:2467.

IV.5.Mehmet Şakir Efendi

İsmi Mehmet, mahlası Şakir'dir. Babası Kemerli Ömer Efendi olarak bilinmektedir.Tokat'ta ilmi yaymış ve ulema sınıfında bulunmuştur.

Tokat sancağında 1288(1872/ 1873) senesinde doğmuştur.

Temel bilgileri memleketinde aldıktan sonra İstanbul'a giderek Fatih Cami Şerifi dersiamlarından İstanbullu Ahmet Şakir Efendi'den ders almıştır. 1308 (1892/1893) senesinde eğitimini tamamlayarak icazet almıştır. 1314 (1898/1899) senesinde Ruus sınavında ilmiyede başarılı olmuş ehliyetname almıştır. 1315 (1899/1900) senesinde öğretime kötü başlayarak 9 Teşrinievvel 1315 (21 Ekim 1899) tarihinde tezkire ile mektepten çıkmıştır.

Mevzuat dairesinde 1321 (1905/1906) senesinde İbtida ve Harici İstanbul Ruus hümayunu alıp lise derecesinde bulunan eğitiminden sonra, olan ilk iş olarak 7 Ağustos 1311 (19 Ağustos 1895) tarihinden itibaren aylık 100 kuruş 20 para almıştır. 28 Nisan 1324 (11 Mayıs 1908) tarihinde Mektebi Nüvvaba 220 kuruş maaşla ders muallimliğine tayin olmuştur.

1325 (1909/1910) senesinde Darülfünunu Osmanî Ulumu Aliye Diniyesi Şubesi Fıkıh muallimliğine tayin olmuştur. 1325 (1909/1910) senesinde Fetva Dairesi Meclisi Mesalihi talebe azalığına 200 kuruş maaşla tayin olmuştur. 22 Kânunusani 1328 (4 Şubat 1913) tarihinde vefat etmiştir.¹²¹

---

¹²¹İstanbul Müftülüğü Şeriyeye Sicilleri Arşivi, Sicill-i Ahval Dosya No:127.

Tablo-14: Mehmet Şakir Efendinin Hizmet Cetveli

Mehmet Şakir Efendi ibn-i Ömer	Tarihi velâdeti			SON MEMURİYETİ	MAAŞI
	1288(1872/ 1873)				
	MÜDDETİ MEMURİYETİ			Dersiâmlık	
GÖREV TARİHLERİ	YIL	AY	GÜN	27 Kânunusani 1328 (9 Şubat 1913)	
1 Temmuz 1313 (13 Temmuz 1897) Ağustos 1313(Ağustos/Eylül 1897)	-	2	-	Dersiâmlık	90
1 Eylül 1313(13 Eylül 1897) 6 Ağustos 1316 (19 Ağustos 1900)	2	11	6	Dersiâmlık	95
7 Ağustos 1316(20 Ağustos 1900) Ağustos 1319(Ağustos/Eylül 1903)	3	-	24	Dersiâmlık	235,50
1 Eylül 1319(14 Eylül 1903)Haziran 1312(Haziran Temmuz 1896)	1	10	-	Dersiâmlık	273,50
1 Temmuz 1321(14 Temmuz 1905) Nisan 1322 (Nisan/Mayıs 1906)	-	10	-	Dersiâmlık	311
1 Mayıs 1322(14 Mayıs 1906 (9Mart 1324(Mart/Nisan 1908)	1	11	-	Dersiâmlık	418
1 Nisan 1324(14 Mayıs 1908) 7 Teşrinisânî 1324(20 Kasım 1908)	-	7	7	Mektebi Kuzât Fıkıh muallimliği	638
8 Teşrisânî 1324(21 Kasım 1908) Şubat 1324(Şubat/Mart 1909)	-	3	23	Dârülfünûn Fıkıh muallimliği	600
1 Mart 1325(14 Mart 1909)Temmuz	-	5	-	Darülfünun Fıkıh muallimliği	640

1325(Temmuz/Ağustos 1909)					
1 Ağustos 1325(14 Ağustos 1909) Ağustos 1325(Ağustos/Eylül 1909)	-	1	-	Darülfunu Fıkıh muallimliği	600
1 Eylül 1325(14 Eylül 1909) 11 Teşrinivvel 1325(24 Ekim 1909)	-	1	11	Mecâlis Talebe Azalışı	600
12 Teşrinivvel 1325(25 Ekim 1909) 5 Teşrinivvel 1326(18 Ekim 1906)	-	11	24	Mecalis Talebe Azalışı	1500
6 Teşrinievvel 1326(19 Ekim 1910) Mart 1328(Mart/Nisan 1912)	1	5	25	Mecalis Talebe Azalışı	2000
1 Nisan 1328(14 Nisan 1912) Temmuz 1328(Temmuz/Ağustos 1912)	-	4	-	Mecalis Talebe Azalışı ve Tokat Mebûsluğu	5000
1 Ağustos 1328(14 Ağustos 1912) 20 Kanunusânî 1328(2 Şubat 1913)	-	5	20	Mecalis Talebe Azalışı Ve Tokat Mebusluğu	1500
21 Kanunusânî 1328(3 Şubat 1913) Vefâtı	8	86	140		

Kaynak:İstanbul Müftülüğü Şeriyye Sicilleri Arşivi Sicil-li Ahval Dosya No:127.

IV.6.Mehmet Şerif Efendi

İsmi Mehmet, mahlası Şerif'tir. Babasının ismi Mustafa Ağa ve lakabı Emir Ömeroğullarıdır.

1265(1849/1850) senesinde Tokat'ta doğmuştur.

Tokat Cami Kebir mektebinde ilkokul eğitimini tamamlamıştır. Kuran'ı Kerimi ezberleyerek Tekke Medresesinde Arapça ilimleri ve Farsça eğitiminden sonra İstanbul'a gitmiştir. Fatih Bahri Siyahbaş Kurşunlu ve Çırçır'da Haliliyye Medreselerinde ikamet etmiştir. Fatih Camisinde Hafız Şakir Efendi'nin ders halkasında bulunup icazetname almıştır. Sınavla 1298 (1882/1883) senesinde ilmiye sınıfından aylık 68 kuruş maaşla Tutbahçe Cami Şerif Kürsü Şeyhliğine tayin olmuştur.

19 Kânunusani 1298(31 Ocak 1883) tarihinde Üsküdar'da Mihrimah Cami Şerifine 85 kuruş maaşla tayin olmuştur. 1 Mart 1301 (13 Mart 1885) tarihinde Hırka-i Saadet ve Yenibahçe Valide Sultana tayin olmuştur. 1 Kânunuevvel 1301 (13 Aralık 1885) tarihinde 115 kuruş maaşla Beşiktaş'ta Süleymaniye'ye tayin olmuştur. 1 Teşrinievvel 1301(13 Ekim 1887) tarihinde Çirkoz'da Hamidiye'ye tayin olmuştur. 1 Eylül 1304 (13 Eylül 1888) tarihinde 136 kuruş maaşla Rami Kışla-i Cedid Hümayuna tayin olmuştur. 1 Kânunuevvel 1301 (13 Aralık 1885) tarihinde Beşiktaş'ta Harbiye Cami Şerifleri Cuma vaazlıklarına terfi olunmuştur.

12 Haziran 1305 (24 Haziran 1889) tarihinde Bahçe Kapısında Hidayete tayin olmuştur. Daha sonra, 1 Ağustos 1306 (13 Ağustos 1890) tarihinde Üsküdar'da Selimiye'ye tayin olmuştur. 1 Mart 1308 (13 Mart 1892) tarihinde Üsküdar'da Ayazma ve 6 Kânunuevvel 1309 (18 Aralık 1890) tarihinde 264,5 kuruş maaşla Üsküdar'da Valide Sultan Cami Şerifleri vaazlığında peş peşe hizmet etmiştir. 1 Eylül 1310 (13 Eylül 1894) tarihinde 100 kuruş 100 para ve 6 kuruş 30 para almıştır. 1 Teşrinievvel 1310 (13 Ekim 1894) tarihinde Üsküdar'a, 1 Şubat 1311(13 Şubat 1896) tarihinde İstanbul'da Valide Sultan yani Yeni Cami ve 1 Kânunuevvel 1312 (13 Aralık 1896) tarihinde Laleli Cami Şeriflikleri vaazlıklarına terfi olmuştur.

14 Şubat 1317 (19 Şubat 1901) tarihinde Sultan Selim'e tayin olmuştur. 1 Mart 1319 (14 Mart 1903) tarihinde Nurosmaniyeye, 16 Eylül 1319 (29 Eylül 1913) tarihinde, Fatih Sultan Cemavi Şerifesi Cuma vaazlıklarında peş peşe hizmet etmiştir. Fatih Cami Şerifi Cuma vaazında bulunarak 700 kuruş maaş almıştır.

Cami Şeriflerin Hazine-i Evkafı Hümayundan ayrılmıştır. Başka görevleride olduğu gibi Kürsü Şeyhliğini elde ettikten sonra Fatih Cami Şerifesinde derse çıkıp icazet vermiştir. Aynı süre zarfında yani Cuma vaazlığı ile eğitim süresince dengi kişiler gibi üçüncü osmani, dördüncü mecdi, zişanı, nişanları almıştır. Buhari ve Müslimi Şerifin gerek metinleri ve gerek şerhlerin Hadis Şerifi bulmak için alfabe tertibi üzere Miftahu's Sahihiyye namında bulunan ruhsatla Mesarif-i Şirketi Sahaffiyye matbasında bastırıldığı bir eseri vardır.

Mektebi Askeriye Rüşdiyesi muallimliğine dâhil olarak Koca Mustafa Paşa Rüşdiyesi muallimliğine 310 kuruş maaşla kavaidi osmaniye ve 480 kuruş maaşla Fatih Rüşdiyesi Askeriyesinde Arapça muallimliğinde bulunmuştur.¹²²

---

¹²²İstanbul Müftülüğü Şeriye Sicilleri Arşivi, Sicill-i Ahval Dosya No:411.

IV.7.Mehmet Vehbi Efendi

İsmi Mehmet, mahlası Hacı Vehbi'dir. Babasının ismi Mehmet Efendi'dir. Aile unvanlarına Muhzırbaşızade denilmektedir. Babası Tokat Şeriye Mahkemesi Başkâtibi'dir.

1277 (1861/1862) senesinde Tokat'ın Cedid mahallesinde doğmuştur.

Tokat kasabasının Yaş Meydan mahallesi'nde sıbyan mektebinde temel bilgiler eğitimini aldıktan sonra rüşdiye mektebine üç sene kadar devam etmiştir. Babasının vefatından ve annesinin vücudundaki sakatlıktan dolayı mektebi terk ederek diploma alamamıştır. Daha sonra Tokat'ta Hanım Dairesi Medresesine devam ederek fıkıh usulü,mantık, akaid şerhine kadar eğitim almıştır.

1307 (1891/1892) senesinde Tokat Şeriye Mahkemesine mülazemet olarak girmiştir. 5 Şevval 1326 (31 Ekim 1908) tarihinde Tokatın kasabasına bağlı Kumnât ve Selâmî nahiyelerinin ikinci seyyarlığına tayin olmuştur. 1 sene 9 ay kadar hizmet edip 800 kuruş maaş almıştır.

Meşihat-i Celîle'den verilen emir ile 1 Temmuz 1326 (14 Temmuz 1910) tarihinden itibaren memuriyetine son verilmiştir. Tekrar nahiye niyabetine görevli olarak tayini için sınavı icra olunarak gerekli belgeleri sunmuştur. 1 Haziran 1329 (14 Haziran 1913) tarihinde vefat etmiştir.¹²³

---

¹²³İstanbul Müftülüğü Şeriye Sicilleri Arşivi, Sicill-i Ahval Dosya No:2354.

Tablo-15 : Mehmet Vehbi Efendinin Tezkeresi ve Mahallesi

DEVLET-İ ALİ-İ OSMÂNİ TEZKERESİ								
İsim ve Şöhreti	Pederi İsmiyle Mahall-i İkâmeti	Vâlidisi İsmiyle Mahalli İkâmeti	Tarih-i Ve Mahalli Velâdeti	Milleti	San'at ve Sıfat-ü Hizmet İntihâb Salâhiyeti	Müteehhil ve Zevcesi Müteaddid Olub Olmadığı	Derecât ve Sunûf-i Askeriyyesi	
Muhzırbaşı zâde Mehmet Vehbî Efendi	Mehmet Şerîf Efendi	Fâtıma Hanım	R.1277 H.1277 Tokat	İslâm	Mahkeme-i Şeriyye Kâtibi	Bir zevcesi vardır		

EŞKALİ				SİCİL-İ NÜFUSA KAYD OLUNAN MAHAL					
Boy	Göz	Sîmâ	Alâmet-i fârika-i sâbite	Vilâyeti	Kazâsı	Mahalle veya karyesi	Sokağı	Mesken Numarası	Nev'-i mesken
Orta	Elâ	Beyaz	Tam	Sivas	Tokat	Cedid	Cadde	26/1	

Kaynak: İstanbul Müftülüğü Şeriye Sicilleri Arşivi, Sicill-i Ahval Dosya No:2354.

Tablo-16: Mehmet Vehbi Efendinin Hizmet Cetveli

Memurun			Sene-i hâliyye hesabıyla tarih-i tevellüdü	Hizmet-i devlete tarih-i duhûlü	Sebebi infisâli	Tarih-i infisâli	
İsmi Hacı Mehmet Vehbi Efendi	Pederi ismi Müteveffâ Şerif Mehmet Efendi	Şöhreti Muhzırbaşızâde	1277(1861/1862)	15 Rebîülevve 1 1307 (9 Kasım 1889)	Vukû-i vefatıyla 18 Teşriniev vel 1305(30 Ekim 1889) infisâl etmiştir	1 Haziran 1349(584)	
GÖREV TARİHLERİ		Cihet-i mülkiyye ve askeriyede sebk eden memuriyeti	10 Temmuz 1324 (23 Temmuz 1908) tarihinden evvel siyaseten mahbusda bulunduğu		Müddeti mazûliyeti		
		Sene	Şehr	Gün	Sene	Şehr	Gün
5 Rebîülevvel 1307 (30 Ekim 1889) 18 Teşrinievvel 1305 (30 Ekim 1889)		17	1	14	-	-	-
28 Ramazan 1324(15 Kasım 1906) 1 Kânunuevvel 1322 (14 Aralık 1906)		-	-	-	-	-	22
1 Zilkade 1325(6 Aralık 1907) 23 Kânunuevvel 1323(5 Ocak 1908)		3	-	14	-	-	-
20 Muharrem 1329(21 Ocak 1911) 7 Kanunusânî 1326(20 Ocak 1911)		-	-	-	-	1	24
1 Mart 1327 (14 Mart 1911)		2	3	-	-	-	-
		22	4	28	1	2	46

Kaynak: İstanbul Müftülüğü Şeriye Sicilleri Arşivi, Sicill-i Ahval Dosya No:2354

IV.8.Osman Nuri Efendi

İsmi Hacı Osman, mahlası Nuri'dir. Babası ulemadan Tokatlı İbrahim Efendi'dir.

1267 (1851/1852) senesinde Tokat kasabasında doğmuştur. 1274 (1858/1859) senesinde Tokat'ın Mahmut Paşa mahallesinde bulunan İbtidai mektebine devam ederek temel bilgiler eğitimi almıştır ve Kur'anı Kerimi ezberlemiştir. 1281(1865/1866) senesinde medreseye başlayarak sarf ve nahiv Tokat uleması Bakkalzade Mehmet Efendi'den okumuştur.

Ulûm ve fûnûn arzusuyla Kayseri'ye yola çıkarak Hacı Mehmet Emin Efendi'nin ders halkasına gidip 1296 (1880/1881) senesinde eğitimini tamamlayarak icazetname almıştır. Kayseri'de bulunduğu esnada Hacı Torun Efendi'nin ilminden faydalanmış özellikle Tefsîr-i Şerîf ve Tarikatı Muhammediye kitabını öğrenmiştir. Mirat-ı Mecelle sahibi Mesût Efendi, Küçük Hâfız Efendi ve Damat Halil Efendiden ders almıştır. Özellikle felsefeyi, Mesut Efendi'den okumuştur. İlm-i feraiz (miras ilmini) eğitimini, Tokat'taki âlimlerden, kurradan Leblebicizade Hacı Ahmet Efendi ve Yolcuzade Hacı Mehmet Abir Efendi'den eğitim alarak icazetname almıştır. Türkçe Arapça ve Farsça bilmektedir.

1296 (1880/1881) senesinde icazet aldıktan sonra Kayseri'den Tokat'a gelerek Tekke Dairesi olarak bilinen Şeyh Cemal Yahya Medresesine müderris olmuştur. 31 sene ilimleri yaymak için uğraşarak yedi defa icazet vermeye uygun bulunmuş ve vücuh ilmini tamamlayarak icâzet vermiştir. 18 Muharremül Haram 1311(1 Ağustos 1893) tarihinde Tokat müftülüğüne maaşsız olarak tayin olmuştur. 1 Temmuz 1312 (13 Temmuz 1896) tarihinden itibaren 150,5 kuruş maaş almaya başlamıştır.Fetvanın hikmetleri ve ilimlerini yaymak ile meşgul olmuştur. 22 Rebiyülevvel 1315(21 Ağustos 1897) tarihinde İzmir Pâye Mücerridi unvanı verilmiştir. 23 Temmuz 1330 (5 Ağustos 1914) tarihinde vefat etmiştir.¹²⁴

---

¹²⁴İstanbul Müftülüğü Şeriye Sicilleri Arşivi, Sicill-i Ahval Dosya No:2341.

Tablo-17: Osman Efendinin Tezkeresi ve Mahallesi

DEVLET-İ ALİ-İ OSMÂNİ TEZKERESİ							
İsim ve Şöhreti	Pederi İsmiyle Mahall-i İkâmeti	Vâlidisi İsmiyle Mahalli İkâmeti	Tarih-i ve Mahalli Velâdeti	Milleti	San'at ve Sıfat-ü Hizmet İntihâb Salâhiyeti	Müteahhil ve Zevcesi Müteaddid Olub Olmadığı	Derecât ve Sunûf-i Askeriyyesi
Hacı Hâfiz Osman Efendi	İbrâhim Efendi	Müteveffâ Esmâ Hatun	R.1267 H.1267	Müslim	TokatMüftüsü	Bir zevcesi vardır	

EŞKÂLİ				SİCİL-İ NÜFUSA KAYD OLUNAN MAHAL					
Boy	Göz	Sîmâ	Alâmet-i Fârîka-i Sâbite	Vilâyeti	Kazâsı	Mahalle veya Karyesi	Sokağı	Mesken Numarası	Nevi Mesken
Uzun	Elâ	Beyaz	Tam					112/1	Hane

Kaynak: İstanbul Müftülüğü Şeriye Sicilleri Arşivi, Sicill-i Ahval Dosya No:2341.

Tablo-18 : Osman Efendinin Hizmet Cetveli

Hacı Osman Efendi İbn-i İbrahim Efendi	Tarih-i Tevellüdü			Hizmete Duhulü			SON MEMURİYETİ
	MÜDDETİ MAZULİYETİ			MÜDDETİ MEMURİYETİ			Tokat Müftülüğü
GÖREV TARİHLERİ	YIL	AY	GÜN	YIL	AY	GÜN	
1 Mart 1299 (13 Mart 1883) 14 Teşrinievvel 1309 (26 Ekim 1893)	-	4	11	-	-	-	
15 Teşrinievvel 1309 (26 Ekim 1893) Haziran 1309 (Haziran/Temmuz 1893)	-	-	-	2	8	16	
1 Temmuz 1312 (13 Temmuz 1896) 2 Kânunuevvel 1325 (15 Aralık 1909)	13	5	2	-	-	-	
3 Kânunuevvel 1325 (16 Aralık 1909) 22 Temmuz 1330 (4 Ağustos 1914)	4	7	20	-	-	-	
Vefâtı 23 Temmuz 1330 (5 Ağustos 1914)	27	19	36	2	8	16	

Kaynak: İstanbul Müftülüğü Şeriye Sicilleri Arşivi, Sicill-i Ahval Dosya No:2341.

IV.9.Yakup Sabri Efendi

Babasının ismi Ali Efendi'dir. Aile unvanları Kadızade olarak bilinmektedir.Asıl vatanı Oltu'dur.

Safer 1269 (Kasım/Aralık 1852) tarihinde Oltu'da doğmuştur.

Kars'ta Abdi Ağa mektebi olarak bilinen Medresede Türkçe ve Arapça derslerini okumuştur. Türkçe konuşma ve yazması bulunmaktadır.

Eski Tokat Naibi Esbakı Mustafa Fevzî Efendi ve belde müftüsü, ulemadan oluşmuş heyet huzurunda sınava tabi tutulmuştur. Bundan sonra nahiyeler niyâbeti yetkisini alarak 21 Şaban 1311(27 Şubat 1894) tarihinde bir adet belge almıştır.

Tokat sancağına bağlı olan diğer bölgelerden Kaz-abâd niyâbetine Rebiülevvel 1302(Aralık/Ocak 1884/1885) tarihinde aîdatla tayin olmuştur.¹²⁵

---

¹²⁵İstanbul Müftülüğü Şeriye Sicilleri Arşivi, Sicill-i Ahval Dosya No:2374.

Tablo-19 :Yakup Efendinin Tezkeresi ve Mahallesi

DEVLET-İ ALİ-İ OSMÂNİ TEZKERESİ							
İsim ve Şöhreti	Pederi İsmiyle Mahall-i İkâmeti	Vâlidisi İsmiyle Mahalli İkâmeti	Tarih-i Ve Mahalli Velâdeti	Milleti	San`at ve Sıfat-ü Hżmet İntihâb Salâhiyeti	Müteehhil ve zevcesi müteaddid olup olmadığı	Derecât ve sunûf-i Askeriyyesi
Kadızáde Yakûp Efendi	Ali Efendi	Müteveffiye Fâtuma	R.1269 H.1269	İslâm	Nâhiye Nâibi	Bir zevcesi vardır	

EŞKALİ				SİCİL-İ NÜFUSA KAYD OLUNAN MAHAL					
Boy	Göz	Sîmâ	Alâmet-i fârika-i sâbite	Vilâyeti	Kazâsı	Mahalle veya Karyesi	Sokağı	Mesken Numarası	Nevi Mesken
Orta	Elâ	Buğday	Tam	Sivas	Tokad	Debbâğ hâne-i atîk Mahallesi		6 / 1	Hâne

Kaynak: İstanbul Müftülüğü Şeriye Sicilleri Arşivi, Sicill-i Ahval Dosya No:2374.

Tablo:20 Yakup Efendinin Hizmet Cetveli

Yakup Sabri Efendi ibn-i İsmâil	Tarih-i Tevellüdü			Hizmete duhûlü			SON MEMURİYETİ	İstid'â Tarihi
	1269			1 Mayıs 1302(13 Mayıs 1886)			Tokat Sancağına tâbi Pazar Nâhiyesi	
MÜDDETİ MAZULİYETİ			MÜDDETİ MEMURİYETİ			MAAŞI		21 Nisan 1332(4 Mayıs 1916)
GÖREV TARİHLERİ	YIL	AY	GÜN	YIL	AY	GÜN	500	
1 Mayıs 1302(13 Mayıs 1886) Nisan 1328(Nisan/Mayıs 1912)	25	11	11	-	-	-	-	
	1	1	15	-	-	-	-	
	-	-	-	2	4	24	-	
	26	12	26	2	4	24	-	

Kaynak:İstanbul Müftülüğü Şeriye Sicilleri Arşivi, Sicill-i Avhal Dosya No:2374.

IV.2.Erbaa Uleması

IV.2.1.Abdullah Fehmi Efendi

Babasının ismi İbrahim Bey'dir.1284 (1868/ 1869) senesinde Erbaa kazasının Terikdi köyünde doğmuştur.

Öncelikli ilimleri köyde öğrenmiştir. Amasya'nın Benderli Medresesinde bir müddet Arapça okuyup öğrendikten sonra İstanbul'a giderek Bayezıd Cami Şerifi dersiamlarından Atıf Bey'in ders halkasından ulumu aliye ve dini ilimler almıştır.

Arapça eğitimini tamamlayıp icazet almıştır. Devam ettiği Mektebi Nüvvabtan dördüncü derecede diploma almıştır. 21 Mayıs 1313(2 Haziran 1897) tarihinde Sivas vilayetine bağlı Köprü kazası niyabetine 675 kuruş maaşla tayin olmuştur.

20 Nisan 1315 (2 Mayıs 1899) tarihinde sürenin bitmesine dayanarak ayrılmıştır. 13 Eylül 1316 (26 Eylül 1900) tarihinde Sivas vilayetine bağlı Aziziye kasabası niyabetine 675 kuruş maaşla tayin olmuştur.

6 Mayıs 1320 (19 Mayıs 1904) tarihinde Trabzon vilayetine bağlı Görele kazasına 1125 kuruş maaşla tayin olmuştur. 21 Safer 1324 (19 Nisan 1906) tarihinde Edirne müderrisliğine terfi etmiştir. 5 Mart 1325(18 Mart 1909) tarihinde Trabzon vilayetine bağlı Giresun kazasına 1125 kuruş maaşla tayin olmuştur. 14 Mart 1326 (27 Mart 1910) tarihinde Trabzon vilayeti Tensik Komisyonunca maaşı 1500 kuruş olmuştur.

3 Kânunusani 1335 (3 Ocak 1919) tarihinde Sivas vilayetinin Erbaa kazası Müftülüğüne 700 kuruş maaşla tayin olmuştur.¹²⁶

---

¹²⁶İstanbul Müftülüğü Şeriye Sicilleri Arşivi, Sicill-i Ahval Dosya No:1534.

IV.2.2.Ahmet Durmuş Efendi

İsmi Ahmet, mahlası Durmuş'tur. Babasının ismi Mehmet'dir ve ağadır. Teşrinievvel 1320 (Ekim/Kasım 1904) tarihinde vefat etmiştir. Rençberlikle uğraşmıştır.

10 Zilhicce 1287(3 Mart 1871) tarihinde Sivas'a bağlı Tokat sancağının Erbaa kazasının Alaeddin mahallesinde doğmuştur.

İlkokul derslerini Alaeddin mahallesinde bulunan İbtidai mektebinde almıştır. Merkez kazasında olan Hamidiye Medresesine girerek âlet ilimlerinden sarf, nahiv, mantık eğitim derslerini almıştır. Bilgisini geliştirmek amacıyla Kânunuevvel 1307 (Aralık/ Ocak 1891-1892) tarihinde İstanbul'a giderek Şehzadebaşında Damad-ı Cedîd İbrahim Paşa Medresesinden Sultan Fâtiḥ Câmi dersiamlarından Mustafa Sırrı Efendi'nin halk tedrisinden icazet almıştır.

Eğitimini tamamlayarak Mekteb-i Kuzât'a sınavla girip, okulun son programı usulü üzerine tertip olunan derslerden diploma almıştır.

Türkçe, Arapça, Farsça bilmektedir. Mekteb-i Kuzat'tan çıktıktan sonra 16 Zilhicce 1330 (26 Kasım 1912) tarihinde 400 kuruş maaşla Erbaa müftülüğüne tayin olmuştur.

Görevli bulunduğu müftülükten başka, vekillik ve memuriyetlerde de bulunmuştur. Devlet hizmetine girişinden itibaren hiç açıkta kalmamış ve Erbaa Müftülüğüne tayin oluncaya kadar mektep ve medreselerde eğitim ile meşgul olmuştur. Eğitimi tamamlayarak icâzetname almış ise de İstanbul Aksaray Kırık Kebir'inde dereceyle icazetname almıştır. Madalyası yangında yanmıştır. Verilen göreve başlaması 17 Kânunuevvel 1328 (30 Aralık 1912) tarihindedir.¹²⁷

---

¹²⁷İstanbul Müftülüğü Şeriye Sicilleri Arşivi, Sicill-i Ahval Dosya No:2405.

Tablo-21: Ahmet Durmuş Efendinin Tezkeresi ve Mahallesi

DEVLET-İ ALİ-İ OSMÂNİ TEZKERESİ							
İsim ve şöhreti	Pederinin İsmiyle mahall-i ikâmeti	Vâlidisi ikametiyle sicil ikâmeti	Tarih-i ve mahalli velâdeti	Milleti	San'at ve sıfat-ü hizmet intihâb salâhiyeti	Müteehhil ve zevcesi müteaddid olup olmadığı	Derecât ve sunûf-i Askeriyyesi
Civelek oğlu Dursun Efendi	Mehmet Efendi	Şerîfe	Erbaa Kazâsı 1287	Müslim	Talebe-i ulûm		

EŞKAL				SİCİLL-İ NÜFUSA KAYD OLUNAN MAHAL					
Boy	Göz	Simâ	Alâmet-i Fârîka-i Sâbite	Vilâyeti	Kazâsı	Mahalle veya Karyesi	Sokağı	Mesken Numarası	Nevi Mesken
Orta	Elâ	Kara sakal	tâmmü'l-a'zâ	Der-saâdet		Dâmad-cedîd İbrâhim paşa Medresesi		60/114 Cedîd 23	

Kaynak: İstanbul Müftülüğü Şeriye Sicilleri Arşivi, Sicill-i Ahval Dosya No:2405.

IV.2.3.Ahmet Efendi

Babasının ismi Sait'dir. Aile unvanları Hasan Bey oğludur. Babası rençberlikle uğraşmıştır. Babası Sivas vilayetinin Tokat sancağına bağlı Erbaa kazasının Ala İnek köyündendir.

1290 (1874/1875) senesinde Erbaa kazasında doğmuştur.

Temel eğitim bilgileri köyündeki sıbyan mektebinde ve bağlı bulunduğu Erbaa kazası İbtidai mektebinde almıştır. Cami Kebir Medresesinde müderris Ali Efendi'den emsile, bina, maksud ve avamil derslerini öğrenip, son olarak Sason sancağına bağlı Çarşamba kazasında Tayyar Paşa Medresesinde, Akçaylı Ali Efendi'den İzhar, molla cami, ilmi mantık ve akaid derslerini öğrenmiştir.

İstanbul'da Hacılar'da Sultan Selim Medresesinde Fatih dersiamlarından Tokatlı Şükrü Efendi'nin ders halkasında Celâl'e kadar ve Fatih dersiamlarından Erzurumlu Nâzım Efendi'den Eyüp Sultan civarında Zâl Mahmût ve Şevket Paşa Medresesinde tefsîr-i şerîf dersini öğrenerek Tokatlı Şakir Efendi'den icazet almıştır. Sarayköy kazasında ilim dersleri ile 7 ay meşgul olmuştur. İstanbul'da Meşihatlık Meclisinde, tefsir-i şeriften sınavla iki yüz kuruş maaşı olan Selanik vilayeti şubesinde Lankaza kazası müderrisliğine 15 Temmuz 1328 (28 Temmuz 1912) tarihinde tayin olmuştur.

Selanik şubesinin Lankaza kazası müderrisliğinde görevini yerine getirmekte iken burasının Bulgarlar tarafından işgal edilmesi üzerine İzmir'e göç ederek Lankaza hâkimi Ali Rızâ Efendi ile kimliğini kanıtlayarak beyannameyi İzmir hükümetine takdim etmiştir. 1 Teşrinievvel 1328 (14 Ekim 1912) tarihinden 22 Mayıs 1329 (4 Haziran 1913) tarihine kadar 7 ay 22 gün maaşını İzmir mal sandığından alıp son günlerde Sarayköy kazası müderrisliğine tayin olmuştur. Üç aylar dolayısıyla taşrada bulunduğu tayininden haberdar olmayıp üç ay sonra haberdar olarak 26 Ağustos 1329 (8 Eylül 1913) tarihinden itibaren Sarayköy müderrisliği görevinde bulunmuştur.¹²⁸

¹²⁸İstanbul Müftülüğü Şeriye Sicilleri Arşivi, Sicill-i Ahval Dosya No:1868.

IV.2.4.Hasan Hilmi Efendi

Babasının ismi Mehmet'dir. Aile unvanlarına Zaimzade denilmektedir. Babası Sivas vilayetinin Tokat'a bağlı Erbaa kazasına bağlı olan Ebrâk kasabasının Kebir mahallesinde vefat etmiştir. Sülalesi tüccar sınıfındadır.

26 Ağustos 1328 (8 Eylül 1912) tarihinde Erbaa kazasına bağlı olan Ebrak kasabasında doğmuştur.

İlk olarak memleketi olan Erbaa kazasının Ebrak kasabasında sıbyan mektebinde, kasabada Câmî Kebir Medresesinde eğitim görmüştür. İstanbul'a giderek Köprülü Mehmet Paşa Medresesinde Arapça ve Farsça eğitimini tamamlayarak icazetname almıştır. Arapça Farsça ve Türkçe bilmektedir.

27 Mayıs 1313 (8 Haziran 1897) tarihinde İstanbul'da Osmanlı matbaası düzeltmenliğine girmiş ve 2 sene sonra hastalığı sebebiyle hizmetten ayrılmıştır. Yine medreseye girerek 11 Ağustos 1314 (23 Ağustos 1898) tarihinde açılan Ruus sınavında sınavı yapılarak 150 kuruş maaşla Erbaa kazası müderrisliğine tayin olmuştur.

1 Ağustos 1318 (14 Ağustos 1902) tarihinde Hamîdiye Medresesi müderrisliğine başlamıştır. 1 Nisan 1323 (14 Nisan 1907) tarihinde açık bulunan Erbaa kazası müftülüğüne 101 kuruş maaşla tayin olmuştur. 28 Nisan 1328 (11 Mayıs 1912) tarihinde vefat etmiştir.¹²⁹

---

¹²⁹İstanbul Müftülüğü Şeriye Sicilleri Arşivi, Sicill-i Ahval Dosya No:2319.

Tablo-22 : Hasan Efendinin Tezkeresi ve Mahallesi

DEVLET-İ AL-İ OSMANİ TEZKERESİ							
İsim ve Şöhreti	Pederinin İsmiyle mahall-i İkameti	Vâlidisi ikametiyle sicil ikâmeti	Târih-i velâdeti	Milleti	San'at ve sıfat-ü hizmet intihâb salâhiyeti	Mütehhil ve zevcesi müteaddid olup olmadığı	Derecât ve sunûf-i Askeriyesi
Zâimzâde Hasan Efendi	Erbaa'lı Mahmud	Erbaa'lı Dudu	1282 Erbaa	İslam	Müderriş	Bir zevcesi vardır	İhrac

EŞKALİ				SİCİL-İ NÜFUSA KAYD OLUNAN MAHAL					
Boy	Göz	Sîmâ	Alâmet-i Fârîka-i Sâbite	Vilâyeti	Kazâsı	Mahalle veya Karyesi	Sokağı	Mesken Numarası	Nevi Mesken
Tûl	Elâ	Buğday	Tam	Sivas	Erbaa	Hocefli	Hamam	32/1	Hâne

Kaynak: İstanbul Müftülüğü Şeriye Sicilleri Arşivi, Sicill-i Ahval Dosya No:2319.

IV.2.5.Hüseyin Hüsnü Efendi

Babasının ismi Mehmet'dir. Sivas vilayetine bağlı Erbaa kazasının Çatalan köyünde Ahmet Efendi damadı namıyla tanınmaktadır.

1296 (1880/1881) senesinde Çatalan köyünde doğmuştur.

Çatalan köyünde İbtidai mektebinde ilkokul bilgisini tamamladıktan sonra eğitim için 1310 (1894/1895) senesinde Çarşamba'ya gitmiştir. Tayyar Paşa Medresesine kayıt olup 12 sene ikamet ettiği esnada Müderris Ali Zühdî Efendi'nin ders halkasında ulûmu aliye ve âliyeyle eğitimini tamamlayarak 1324 (1908/1909) senesinde icazetname almıştır. Maarif Nezaretinin yüksek emrine uygun olarak Terme Maarif Komisyon heyeti huzurunda yapılan sınavla ehliyetname almıştır.

1322 (1906/1907) senesinde Terme kasabasında İslam Efendi Medresesi müderrisliği ne yıllık 800 kuruş maaşla ilk defa memuriyete ahalinin seçmesiyle tayin olmuştur. Terme Kazası Meclisi İdaresinin kararıyla 13 Mayıs 1326 (26 Mayıs 1910) tarihinde kazanın Eytâm Müdüriyetine tayin edilmiştir.¹³⁰

---

¹³⁰İstanbul Müftülüğü Şeriye Sicilleri Arşivi, Sicill-i Ahval Dosya No:2483.

Tablo:23 Hüseyin Hüsnü Efendinin Tezkeresi ve Mahallesi

DEVLET-İ ALİ-İ OSMÂNİ TEZKERESİ							
İsim ve Şöhreti	Pederinin İsmiyle Mahall-i İkâmeti	Vâlidisi İkametiyle Sicil İkâmeti	Tarih-i ve Mahalli Velâdeti	Milleti	San'at ve Sıfat-ü Hizmet intihâb Salâhiyeti	Mütehhil ve zevcesi müteaddid olup olmadığı	Derecât ve sunûf-i Askeriyyesi
Abbas Efendi Dâmâdı Hüseyin Efendi	Mehmet Erbaalı	Fâtıma Erbaa'lı	1294 Erbaa'dan	İslam	Talebeden	Var	

EŞKÂL				SİCİL-İ NÜFUSA KAYD OLUNAN MAHAL					
Boy	Göz	Sîmâ	Alâmet-i Fârîka-i Sâbite	Vilâyeti	Kazâsı	Mahalle veya Karyesi	Sokağı	Mesken Numarası	Nevi Mesken
Uzunca	Elâ	Buğday	Tam	Trabzon	Çarşamba	Çay Mahallesi		270	Hâne

Kaynak: İstanbul Müftülüğü Şeriye Sicilleri Arşivi, Sicill-i Ahval Dosya No:2483.

IV.2.6.Mehmet Efendi

İsmi Mehmet, mahlası Durmuş'tur. Babasının ismi Emin Efendi'dir. Babası 1293 (1877/1878) senesinde Sonusa'da vefat etmiştir. Aile unvanlarına Haşroğlu denilmektedir.

15 Eylül 1288 (27 Eylül 1872) tarihinde Erbaa kazasının Sonusa nahiyesinde doğmuştur.

İlk eğitimini nahiyenin sıbyan mektebinde aldıktan sonra Arapça eğitimi için 15 Teşrinievvel 1304 (27 Ekim 1888) tarihinde Amasya'ya gitmiştir. 1309 (1893/1894) senesine kadar Amasya'nın Bey Paşa Medresesinde Hafız Kâmil Efendi'nin ders halkasında bulunmuştur.

5 Haziran 1318 (18 Haziran 1902) tarihinde Meşihat Makamının emriyle 150 kuruş maaşla Sivas vilâyetinin Erbaa kazasına tayin olarak müderrislik yapmıştır. Taşra Ruusu ve madalya almıştır. 12 Kânunusani 1325 (25 Ocak 1910) tarihine kadar Sonusa nahiyesinin Hamîdiye Medresesinde Arapça ilmi ile meşgul olmuştur. Birçok öğrenci yetiştirmiştir.

12 Kânunusani 1325 (25 Ocak 1910) tarihinde Sivas vilayetinin Yenihan kazasına müderris tayin olarak, 2 ay 14 gün hizmet etmiştir. Daha sonra açılan Erbaa kazası müderrisliğine geçmiş ise de Erbaa'da boş medrese bulunmadığı için Kaza Meclisinin onayı ve kararıyla yine Sonusa nahiyesinin Hamîdiye Medresesine gönderilmiştir.¹³¹

---

¹³¹İstanbul Müftülüğü Şerhiye Sicilleri Arşivi, Sicill-i Ahval Dosya No:2406.

Tablo-24: Mehmet Efendinin Tezkeresi ve Mahallesi

DEVLET-İ ALİ-İ OSMÂNİ TEZKERESİ							
İsim ve Şöhreti	Pederi İsmiyle Mahall-i ikâmeti	Vâlidisi ikametiyle sicil İkâmeti	Târih-i ve mahalli velâdeti	Milleti	San'at ve sıfat-ü Hizmet ve intihâb Salâhiyeti	Müteehhil ve zevcesi müteaddid olub olmadığı	Derecât ve sunûf-i Askeriyyesi
Haşraoğlu Mehmed Efendi	Emin Efendi	Katip	1288 Sonusa	İslam	Edirne rûûs ve liyâkat madalyasını hâiz müderris ve me'zûn-i ders-i âm	Bir zevcesi vardır	

EŞKAL				SİCİL-İ NÜFUSA KAYD OLUNAN MAHAL					
Boy	Göz	Simâ	Alâmet-i Fârîka-i Sâbite	Vilâyeti	Kazâsı	Mahalle ve Karyesi	Ve Sokağı	Mesken Numarası	Nevi Mesken
Orta	Elâ	Buğday	Tam	Sivas	Erbaa	Sonusa		43	Hâne

Kaynak: İstanbul Müftülüğü Şeriye Sicilleri Arşivi, Sicill-i Ahval Dosya No:2406.

IV.2.7.Mustafa Vehbi Efendi

Babası Mahmut'dur. Aile unvanlarına Mehdioglu denilmektedir.

1230 (1815/1816) senesinde Erbaa kazasının Terikdi köyünde doğmuştur.

Köyde sıbyan mektebinde Kuranı Kerimi okuduktan sonra Amasya'da Mehmet Paşa, Çöplüce ve Benderli Medreselerinde Arapçadan Celale kadar okumuştur. Şirvani Mevlana Hacı İsa Efendi'den mektebi bitirmiştir. Farsçadan Gülistan'a kadar eğitim almıştır.

1281 (1865/1866) senesinin başlarında Meşihatlık Makamına maaşsız olarak, Erbaa kazası müftülüğüne tayin olmuştur. 1285 (1869/1870) senesinde 150 kuruş maaş almıştır.¹³²

---

¹³² İstanbul Müftülüğü Şeriye Sicilleri Arşivi, Sicill-i Ahval Dosya No:2312.

Tablo-25: Mustafa Efendinin Tezkeresi ve Mahallesi

DEVLET-İ AL-İ OSMANİ TEZKERESİ							
İsim ve Şöhreti	Pederinin İsmiyle Mahall-i İkâmeti	Sinni	Sanat ve sıfat-ü Maişeti	Tarih ve Mahall-i Vilâdeti	Mezhebi	İntihâb	Salâhiyeti
Mehdioğlu Hacı Mustafa Efendi	Mahmût Terikdi karyesi	70	Erbaa Kazâsı Müftüsü	1230 Terikdi karyesi	İslâm		

EŞKÂL				SİCİL-İ NÜFUSA KAYD OLUNAN MAHAL					
Boy	Göz	Bıyık sakal	Alâmet-i Fârîka-i Sâbite	Memleket	Dâire	Mahalle	Sokağı	Mesken Numarası	Nevi Mesken
Uzun	Elâ	Beyaz	Tam	Erbaa Kazâsı	Kırınca Nâhiyesi	Terikdi karyesi		32/1	Hâne

Kaynak: İstanbul Müftülüğü Şeriye Sicilleri Arşivi, Sicill-i Ahval Dosya No:2312.

IV.3.Niksar Uleması

IV.3.1.Ahmet Şakir Efendi

Babasının ismi Ahmet Zeki Efendi'dir. Aile unvanları Şerif Efendizade'dir. Babası yazıcı olup Niksarlı Zeki Efendi olarak bilinmektedir. Son memuriyeti Niksar Meclisi İdare Azalığıdır.

1 Kânunusani 1275 (13 Ocak 1860) tarihinde Niksar kasabasında doğmuştur.

Memleketi olan Niksar kasabasının sıbyan mektebinde Kuran-ı Kerim, tecvid ve İlmihali okuyup bitirmiştir. Bilgisini geliştirmek için İstanbul'a gidişte Fâtih Sultan Mehmet Tesme-i Saniye Medresesinde kalmayı seçerek öğrenci yurduna girmiştir. Bir taraftan Fatih dersiamlarından Ödemişli Mustafa Fehmi Efendi'nin dersini tamamlayıp, diğer taraftan da darulmuallimine devam ederek 1302 (1886/1887) senesinde orta derecede rüşdiye muallimliği diplomasıyla mezun olmuştur.

Cemâziyelahir 1302 (Mart/Nisan 1885) tarihinin ortalarında diploma ile dârulmuallimîn rüşdiyeden çıktıktan sonra Maârif Nezâreti tarafından 23 Muharrem 1304 (22 Ekim 1886) tarihinde 380 kuruş maaşla İstanbul'da olan Altay rüşdiyesi ikinci muallimliğine seçilerek tayin olmuştur. Dört ay on yedi gün kadar hizmet etmiştir. Maaşının içeride kalmasından ve o sırada Karesi sancağına bağlı olan Erdek rüşdiyesi başmuallimliğinin boş olmasından dolayı aylık 480 kuruş maaşla 15 Mart 1303 (27 Mart 1887) tarihinde memuriyeti nakledip Şubat 1312 (Şubat/Mart 1897) tarihine kadar 380 kuruş maaşla hizmet etmiştir. On sene beş buçuk ay gönüllü olarak Hüsn-i Hat muallimliği yapmıştır.

Canik sancağına bağlı Çarşamba rüşdiyesi başmuallimliğine 25 Eylül 1313(7 Ekim 1897) tarihinde bulunduktan sonra istifa ederek İstanbul'a gelmiştir. Maârif Nezâretine olan hizmetlerinden dolayı mükâfat olarak İstanbul merkezi rüşdiye başmuallimliği'ne kaydolmak üzere geçici aylık 400 kuruş maaşla, 2 Teşrinisani 1314 (14 Kasım 1898) tarihinde gözetmen okuluna tayîn olarak öğretmenlik görevini yerine getirmiştir. Erdek rüşdiyesi başmuallim bulunduğu esnâda Cemaziyelevvel 1304 (Ocak/ Şubat 1887) tarihinde Edirne'de İbtidâ Haric-i kısmı verilerek, Râbia-i

kasabzâde'ye terfi etmiştir. 1309 Muharrem (Ağustos/ Eylül 1891) tarihinde yine terfi ederek Edirne'de Sâmine-i Emîniye Medreseleri Müderrislikleri Ruûs-i Hümâyûnları verilmiştir.¹³³

---

¹³³İstanbul Müftülüğü Şeriye Sicilleri Arşivi, Sicill-i Ahval Dosya No:5251.

Tablo-26: Ahmet Şakir Efendinin Hizmet Cetveli

Niksarlı Zeki Efendi Ahmet Şakir Efendi	Tevellüdü			Hizmete Duhulü			SON MEMURİYETİ	MAAŞI
	MÜDDETİ MEMURİYETİ			MÜDDETİ MAZULİYETİ				
GÖREV TARİHLERİ	YIL	AY	GÜN	YIL	AY	GÜN		
9 Teşrinievvel 1302 (21 Ekim 1886) 10 Şubat 1302(22 Şubat 1887)	-	4	11	-	-	-	Darul hikmetil İslamiye 1. Sınıf kitabeti	
20 Şubat 1302 (4 Mart 1887) 14 Mart 1303	-	-	-	-	-	25	Altay rüşdiye muallimi saniliğine	380
15 Mart 1303(27 Mart 1887)) Şubat	9	11	16	-	-	-	Altay rüşdiye muallimi evvelliği	480
1 Mart 1313 (13 Mart 1897) Ağustos 1313(Ağustos/Eylül 1897)	-	6	-	-	-	-	Erdek rüşdiye muallimi evvelliği	400
1 Eylül 1313 (13 Eylül 1897) 24 Eylül 1313(6 Ekim 1897)	-	-	-	-	-	24	Erdek Rüşdiye muallimi evvelliği	400
25 Eylül 1313(7 Ekim 1897) G Temmuz 1314(Temmuz/Ağustos 1898)	-	10	6	-	-	-	Çarşamba Kazâsı muallim-i evvelliği	500
1 Ağustos 1314(13 Ağustos 1898) 1 Teşrinisânî 1314(13 Kasım 1898)	-	-	-	-	3	1	Çarşamba kazası muallimi evvelliğine	500
2 Teşrinisânî 1314 (14 Kasım 1898)10 Eylül 1316(23 Eylül 1900)	1	10	9	-	-	-	Dârulmuallimîn mubassirliği	400
11 Eylül 1316(24 Eylül 1900) 17 Ağustos 1319(30 Ağustos 1903)	2	11	7	-	-	-	Dârulmuallimîn ve âlât muhâfızlığı	500
18 Ağustos 1319 (31 Ağustos 1903) 23 Mart 1320(5 Nisan 1904)	-	7	6	-	-	-	Dârulmuallimîn ve tahrîrât kitâbeti	500
24 Mart 1320(6 Nisan 1920) 13 Ağustos 1320(26 Ağustos 1904)	2	4	18	-	-	-	Darulmuallimin tahrirat kitabeti	525

14 Ağustos 1320 (27 Ağustos 11904) 25 Ağustos 1322(7 Eylül 1906)	2	-	12	-	-	-	Darulmuallimin tahrirat kitabeti	550
26 Ağustos 1322(8 Eylül 1906) 13 Kanunusani 1324(26 Ocak 1909)	2	4	18	-	-	-	Dâru'l-muallimîn ve ulûm-i dîniyye muallimliği	830
14 Kanunusânî 1324 (27 Ocak 1909) Ağustos 1325(Ağustos/Eylül 1909)	-	7	17	-	-	-	Dâru'l-muallimîn İbtidâiyye kitâbeti veTürkce muallimliği	1080
1 Eylül 1325 (14 Eylül 1909) 8 Mayıs 1326(21 Mayıs 1910)	-	8	8	-	-	-	Tensîkan ve hâricî maâşî	674
9 Mayıs 1326 (22 Mayıs 1910) Mayıs 1327 (Mayıs/Haziran 1911)	1	-	22	-	-	-	Zeyl- tensik mücebince	1011
1Haziran 1327 (14 Haziran 1911) 14 Mart 1331(27 Mart 1915)	3	9	14	-	-	-	Menziline tahvili	360
15 Mart 1331 (28 Mart 1915) Teşrinievvel 1332 (Ekim/Kasım 1916)	1	7	16	-	-	-	Selçuk Hatun Sultânîsi imâmeti	300
1 Teşrinisânî 1332 (14 Kasım 1916) 15 Şubat 1332 (28 Şubat 1917)	-	3	15	-	-	-	Kandilli saray İnâs Sultânîsi imam ve ulûm-i dîniyye nuallimliği	600
1 Mart 1333 (1 Mart 1917) Ağustos 1333(Ağustos 1917)	-	6	-	-	-	-	Kandilli saray inas sultanisi imam ve ulumu diniyemuallimliği	600
1 Eylül 1333 (1 Eylül 1917) Kânunuevvel 1333 (Aralık 1917)	-	4	-	-	-	-	Kandilli sarayı inas sultanisi imam ve ulumu diniyye muallimliği	800
1 Kanunusânî 1334 (1 Ocak 1918) 4 Ağustos 1334 (4 Ağustos 1918)	-	7	4	-	-	-	Kandilli sarayı inas sultani imam ve ulumi diniyye muallimliği	800
5 Ağustos 1334 (5 Ağustos 1918) 26 Temmuz 1338(26 Temmuz 1922)	3	11	22	-	-	-	Dârulhikmeti'l-islâmiyye 1. Sınıf kitâbeti	1000
Tekâüde sevki 27 Temmuz 1338(27 Temmuz 1922)	24	129	223	-	3	50		

Kaynak: İstanbul Müftülüğü Şeriye Sicilleri Arşivi, Sicill-i Ahval Dosya No:5251

Tablo-27: Ahmet Şakir Efendinin Mahallesi ve Tezkeresi

DEVLET-İ AL-İ OSMANİ TEZKERESİ						
İsim ve şöhreti	Pederinin İsmiyle mahall-i ikâmeti	Sinni	San'at ve sıfat-ü maişeti	Târih ve mahall-i vilâdeti	Mezhebi	İntihâb salâhiyeti
Şâkir Efendi	Niksar'da Ahmet Zeki Efendi	25	Talebe-i ulûmdan	1276 Niksârî	İslam	

EŞKAL				SİCİL-İ NÜFUSA KAYD OLUNAN MAHAL					
Boy	Göz	Bıyık Sakal	Alâmet-i Fârîka-i Sâbite	Memleket	Dâire	Mahalle	Sokağı	Mesken Numarası	Nevi Mesken
Orta	Elâ	Fertenk sakallı		Dersââdet	3	İskender Paşa	Deve	87	Medrese-i teşha-i sâniye cânib-i bahr-i sefid 34

Kaynak: İstanbul Müftülüğü Şeriye Sicilleri Arşivi, Sicill-i Ahval Dosya No:5251

Tablo-28: Ahmet Şakir Efendinin Memuriyeti

Esâmî-i Memûrîn	Târih Tayîn	İşe Mübâşeret	Târih-i infikâki	Müddet-i Hizmeti	Mülâhazât
Selçuk Hatun Sultânîsi imâmı Şâkir Efendi 300	15 Mart 1331(28 Mart 1915)	15 Mart 1331(28 Mart 1915)	31 Teşrinievvel 1332(13 Kasım 1916)	Mâh Eyyâm 19 17	Kandilli Sultânîsi muallimliğine nakl-i memûriyet etmiştir.

Kaynak: İstanbul Müftülüğü Şeriye Sicilleri Arşivi, Sicill-i Ahval Dosya No:5251

IV.3.2.Mehmet Rıfat Efendi

İsmi Mehmet, mahlası Rıfat'tır. Babası derici esnafından Küpcüzade Ali Ağa'dır.

1 Recep 1296 (21 Haziran 1879) tarihinde Niksar kasabasının Cami Kebir mahallesinde doğmuştur.

Çocukluğunda Niksar'ın Taş mektebine girerek başlangıç ilmi olan Kuranı Kerimi, İlmihâl, tecvîd ve dini risale derslerinden eğitim alarak 15 Mayıs 1306 (27 Mayıs 1890) tarihinde Taş mektepten çıkmıştır.

Rüşdiye mektebine girerek şartlı eğitim olan ulum ve fununu tamamlayarak 23 Haziran 1310 (5 Temmuz 1894) tarihinde diploma almıştır. Eğitim için Tokat'a giderek din ilimleri ve alet ilimlerinin eğitimi ile meşgul olmuştur. 30 Haziran 1322 (13 Temmuz 1906) tarihinde müderris Tuzcuzade Hacı Sâlih Efendi'den icazet almıştır.

İcazetname aldıktan sonra memleketi olan Niksar'dan geri gelerek boş olan Derviş Ahmet Medresesi müderrisliğine tayin olarak ilimlerin eğitimi ile meşgul olmuştur. Niksar kazasının Çamiçi nahiyesi niyabeti için Tokat niyabeti Şeriyesi Riyaset'inden oluşan heyeti ilmiye huzurunda sınav olmuştur. Derviş Ahmet Medresesine tayin olmuştur.¹³⁴

---

¹³⁴İstanbul Müftülüğü Şeriyeye Sicilleri Arşivi, Sicill-i Ahval Dosya No:2388.

IV.3.3.Ömer Lütfü Efendi

Niksar kazası Müderrisi Mehmet Lütfü'nün oğlu Yusuf'tur. 1294 (1878/1879) senesinde doğmuştur. 4 Haziran 1318 (17 Haziran 1902) tarihinde Niksar kazası müderrisliğine tayin olmuştur.¹³⁵

---

¹³⁵İstanbul Müftülüğü Şeriye Sicilleri Arşivi, Sicill-i Ahval Dosya No:4062.

T. C.

Hulasa

Diyamet isleri reisligi
Zat isleri Muderluga

Sayı 3823
2934

İstanbul Muftiliğine

4 Haziran 318 tarihinde Nksar kazası Muderri-
liğine tayin olunup Halen mezkur kaza vaızı Bulunan
Ömer Lütfi efendiye ait Dosyanın irsali temenni olun-
ur efendim .

24/12/332 Diyanet isleri reisi

Rifat

Ahmet B 28 40
12 252

Belki

MESİHAT ARŞIVI
MŞH. SAİD
231 31 1

Diyaret işleri riyaseti celilesine

24/12/932 tarih ve 3523/2937 no lu tahrirati
aliyyei riyasetpenahilerile dosyası talep buyuru
lan Niksar MÜderrisi Ömer Lutfi efendiye ait No-
4068 Dosya takımıle ve işbu tahrirata leffen tak
tim kılınur efendim hazretleri .

24/4/933

Istanbul Muftisi

J

MEŞİHAT ARŞIVI		
MŞH. SAİD		
251	31	2

IV.3.4. Salih Kamil Efendi

Datlızade Süleyman Efendi'nin oğludur. Tüccarlıkla uğraşmıştır.

1259 (1843/1844) senesinde Niksar'da doğmuştur.

Gençlik çağında sıbyan mektebinde Kur'ânı Kerimi öğrendikten sonra Çalhan Medresesi'nde Ahmet Lütfü Efendi'den sarf, nahiv ve mantık öğrenip okuduğu esnada sülüs, nesh ve talik hatlarını öğrenip icazetname almıştır. Arapça Farsça ve Türkçe bilmektedir. 1283 (1867/ 1868) senesinde eğitim ilimleri ile yazıyı da öğrenerek Fâtih Medreselerinden Bahr-i Sefid hânende تنها-i sâni Medresesinde yerleşerek Şevket Efendi ve Rumeli Kadı askeri rütbelilerden Muhyiddîn Efendi ve Dikveşli Yusuf Efendi'ninders halkasında bulunup akli ve nakli ilimlerden eğitimini tamamlayarak icâzetname almıştır. Bazı yazılmış eserleri vardır.

“Nasihatü'l-ihvân fi'l-aşri li's-sultân” ve *“mecma'-i hazâinü'l-ğufrân alâ esâsi'l-kur'ân”* isimleriyle oluşturulan iki parça eseri olup, birkaç sene önce fetvâhâne-i âmire nazar-ı inceleme ve soruşturma geçirdikten sonra oluşturulan *“Nasihatü'l-ihvân Celîlesi'nin 28 Mart 1299 (9 Nisan 1883) târihli ruhsatnamesiyle ayrıcalıkla tarafından basılıp yayınlanmıştır. Risâlenin içerisi ise kitâp, sünnet ve icmâ'-ı ümmetten alınmış Saltanat-ı Seniyye'ye hakkı olduğu gibi tazîmü riâyet ve aşîrlar, hayır dualı mersiye'nin vakti zamânında Devlet-i Aliyye-i Osmâniye'ye verilmesine çabuk davranma bâbında iki bin nüshayı risâle-i mezbûredan matbaa-i âmirede tarafından bastırılarak devlet ve millet hizmetine fi'l-aşri li's-sultân”* nâm risâle-i nâçizâne-i âcizâne Maârif Nezâret-i binâen gayr-i resmî ve bedâva dinkardeşleri ve müslimîne hediye ve yâdigâr olarak Trablus Arab vilâyet-i ile Bingâzi ve ahâlîsine ve sâireye verilerek *“neşr-ü mevkıf ve ibkây-ı nâm”* eser hayr olunmuştur.

Maarif Nezaretinden sınavla 1293 (1876/1877) senesinde 300 kuruş maaşla Bingazi vilâyeti Mektebi Fünûn rüşdiyesi ikinci muallimliğine tayin olmuştur. 1 Ağustos 1295 (13 Ağustos 1879) tarihinde maaşsız olarak Vali Bingazi vilâyeti Maarif Başkanlığının emriyle 3 seneyi aşkın hizmet etmiştir. 23 Hazîran 1298 (5 Temmuz 1882) tarihinde istifa edip İstanbul'a dönerek, Kânunuevvel 1299 (Aralık/Ocak 1883/1884) tarihinde Adliye nezareti istinaf mahkemesinin hukuk kısmında maaşsız

çalışmıştır. 6 ay Azâ Mülâzımlığına devam ettiği sırada Fetvâhâne-i Amireden tasdık edilerek basılan aynı kitap Maarif Meclisi Başkanlığı'nın bir nüshası Şeyhülişlâm Uryânîzâde Ahmet Esat Efendi huzuruna takdîm edilerek, kabul edilmiştir.

25 Mayıs 1299 (6 Haziran 1883) tarihinde mükâfat olarak Trablusgarp vilâyeti Ürüfle kazası şeri kadılığına 1500 kuruş maaşla tayin olmuştur. Kânunusani 1301(Ocak/ Şubat 1886) tarihine değin çalışmıştır. Yine 28 Mart 1303 (9 Nisan 1887) tarihinde Trablusgarp vilâyetine bağlı olan Matarât kazâsına 1500 kuruş maaşla tayin olmuştur.

15 Muharrem 1307 (11 Eylül 1889) ve 30 Ağustos 1306 (11 Eylül 1890) tarihine değin görevde kalmıştır. 22 Şubat 1306 (6 Mart 1891) tarihinde 1000 kuruş maaşla Kastamonu vilâyeti dâhilinde İnebolu kazâsı niyâbetine tayin olarak, 2 Şubat 1307 (14 Şubat 1892) tarihine değin çalışmıştır. 500 kuruş maaşla Niksar kazasına tayin olmuştur.¹³⁶

---

¹³⁶İstanbul Müftülüğü Şeriyeye Sicilleri Arşivi, Sicill-i Ahval Dosya No:1460.

IV.3.5. Süleyman Efendi

Babasının ismi Ali'dir. Aile unvanlarına Hafızzade denilmektedir. Niksar kasabasında çiftçilerdendir.

1255 (1839/1840) senesinin başlarında Niksar kasabasında doğmuştur.

Çocukluk çağında sıbyan mektebinde dinle ilgili ilimleri öğrenip, Kuran-ı Kerimi ezberlemiştir. Safer 1200 (Aralık/Ocak 1875/1876) tarihinde İstanbul'a gidişte Uzun Çarşı'da Atık İbrahim Paşa Medresesine girerek Gürcüzâde İbrahim Efendi'nin ders halkasına kayıt olmuştur. 15 Recep 1294(26 Temmuz 1877) tarihinde dini ilimlerden eğitimini tamamlayarak müderristen icazet almıştır.

Asli vatanına dönüşte yolculuk esnasında, elde ettiği icazetnameyi kazara kaybetmiştir. Aynı kazanın keşfi dairesinde öğretimle ve dini ilimlerini yaymak ile meşgul iken, boş olan Şeyh Ahmet Medresesi müderrisliği yetkisi altına verilip terfi edilip, atama olunarak 12 Ağustos 1293(24 Ağustos 1877) tarihinde müderrislik görevinin verilmesine dâir bir adet berat verilmiştir.

29 Mart 1319 (11 Nisan 1903) tarihinde aynı kazada açılan seçimle çoğunluğun desteğini alarak aylık 200 kuruş maaşla Bidâyet mahkemesine sorgu hâkimi olmuştur. 1320 Şubat (Şubat/Mart 1905) tarihinden bir süre sonra 619 kuruş maaş almıştır.¹³⁷

---

¹³⁷İstanbul Müftülüğü Şeriye Sicilleri Arşivi, Sicill-i Ahval Dosya No:577.

Tablo-29: Süleyman Efendinin Tezkeresi ve Mahallesi

DEVLET-İ ALİ-İ OSMÂNİ TEZKERESİ								
İsim ve Şöhreti	Pederinin İsmiyle Mahall-i ikâmeti	Vâlidisi ikametiyle sicil ikâmeti	Târih-i Ve Mahalli Velâdeti	Milleti	San'at ve sıfat-ü hizmet intihâb Salâhiyeti	Müteehhil ve zevcesi Müteaddid olup olmadığı	Derecât ve sunûf-i Askeriyyesi	
Fazlıoğlu Hacı Süleyman Efendi	Ali Ağa	Şerîfe	H.1255 Niksar R.1255	İslâm	Bâ-berât-ı âlî Keşfi Câmî'-i Şerîf imâm ve hatibi ve Müderrisi	Bir zevcesi vardır		

EŞKÂLİ				SİCİL-İ NÜFUSA KAYD OLUNAN MAHAL					
Boy	Göz	Simâ	Alâmet-i Fârîka-i Sâbite	Vilâyeti	Kazâsı	Mahalle veya karyesi	Sokağı	Mesken Numarası	Nevi Mesken
Uzun	Elâ	Buğday	Tam	Sivas	Niksar	Cedîd Mahallesi		74/1	Hâne

Kaynak: İstanbul Müftülüğü Şeriye Sicilleri Arşivi, Sicill-i Ahval Dosya No:577.

IV.4.Zile Uleması

IV.4.1.Abdurrahman Gaznevi Efendi

İsmi Abdurrahman, mahlası Gaznevi'dir. Babasının ismi Mustafa olup Karamüftüzade olarak bilinmektedir. Babasının son memuriyeti Zile Müftü müsevvidliğidir.

25 Mart 1253 (6 Nisan 1838) tarihinde Zile'de doğmuştur.

Önce Zile'de İbtidai mektebinde elifbâ, İlmihal okumuştur. 5 Kânunuevvel 1265 (17 Aralık 1849) tarihinde Amasya'da Kabancızade Medresesine eğitim amacıyla kayıt olarak on beş sene zarfında sarf nahiv, Farsça mantık, meânî, usûl-i fıkıh, tefsîr, hadîs-i şerif, kadimir, ilm-i ferâiz okuyarak 30 Teşrinievvel 1279 (11 Kasım 1863) tarihinde icazetname almıştır. Daha sonra memleketi olan Zile'ye dönmüştür.

Amasya'dan Zile'ye dönüşünde 13 Eylül 1308 (25 Eylül 1892) tarihine kadar öğretimle meşgul olmuştur. Zile Müftü müsevvidliğine maaşsız tayîn olmuştur.

7 Temmuz 1322 (20 Temmuz 1906) tarihinde hizmet ederek o tarihte yine maaşsız terfi ederek Zile müftülüğüne tayin olmuştur. Yeni düzenleme gereğince 3 Zilhicce 1327 (16 Aralık 1909) tarihinden itibaren dört yüz kuruş maaş almaya hak kazanmıştır. 1 Ağustos 1327 (14 Ağustos 1911) tarihinde vefat etmiştir.¹³⁸

---

¹³⁸İstanbul Müftülüğü Şeriye Sicilleri Arşivi, Sicill-i Ahval Dosya No:2318.

Tablo:30 Abdurrahman Gaznevi Efendinin Tezkeresi ve Mahallesi

DEVLET-İ AL-İ OSMANİ TEZKERESİ						
Pederinin ismiyle Mahall-i İkameti	Validesi ismiyle Mahall-i İkameti	Tarih ve Mahalli Viladeti	Milleti	Sanatı Sıfat ve İntihab Salahiyeti	Müteahhil ve zevcesi müteahhid olup olmadığı	Derecatı Askeriyesi
Müteveffa Mustafa	Müteveffa Ümm-ü Gülsüm	1253 Ernebud mahallesi	İslam	Hâizdir – Müderris	Bir Zevcesi vardır	İhrac

EŞKAL				SİCİL-İ NÜFUSA KAYD OLUNAN MAHAL				
Boy	Göz	Sima	Alamat-i Şayika	Vilayeti	Kazası	Mahallesi	Mesken Numarası	Nevi Mesken
Uzun	Ela	Esmer	Tam	Sivas	Zile	Ernebud	105	Hane

Kaynak: İstanbul Müftülüğü Şeriye Sicilleri Arşivi, Sicill-i Ahval Dosya No:2318.

IV.4.2.Kamil Efendi

Babası Abdurrahman Gaznevi Efendi'dir. Müftülük yapmıştır. Babasının vefatından dolayı müftülük boş kalmıştır. Damatları Topçuzade Kamil Efendi'yi aynı müftülüğe seçtirmek istemişlerdir. Birtakım güreş kavgalarıyla mazbatasını düzenlettirmişlerdir.

Hükümet tarafından yapılan davet ve tebliğ üzerine hükümet dairesinde toplanarak boş olan Zile kazası müftülüğü için gizli bir şekilde yapılan seçim sonucunda yukarıda isimleri yazılı zatlardan Topcuzade Kâmil Efendi 31oy kazanmak sûretiyle çoğunluğun desteğini almıştır.

Boş olan kaza müftülüğü'ne hükümeti aliyece ilim ehli kişilerin huzurunda açılan seçimde Hoca Hamdi Efendi çoğunluğu kazanmıştır.¹³⁹

---

¹³⁹Istanbul Müftülüğü Şeriye Sicilleri Arşivi, Sicill-i Ahval Dosya No:2396.

IV.4.3.Mehmet Hamdi Efendi

Babasının ismi Yusuf Sıddık'tır. Aile unvanları Hocasade ve lakabı Deli İsmailoğlu'dur. Sülalesi Türkmen emirlerinden ise de bundan seksen sene önce soy ağacı çalınmıştır.

1273 (1857/1858) senesinde Sivas vilayetinin Zile kazasında Şeyh Ali mahallesinde doğmuştur.

Beldede Cami Kebir sıbyan mektebinde 1283 (1867/1868) senesine kadar öğrenim görüp babasından ilm-i feraiz öğrenerek 9 Cemaziyelahir 1289(14 Ağustos 1872) tarihinde icazet almıştır.

1290 (1874/ 1875) senesinde İstanbul'da Atık Ali Paşa Medresesinde kalarak Mustafa İzzet Efendi'den 1291(1875/1876) senesinde güzel yazıdan da icâzet almıştır. 1299 (1883/ 1884) senesine kadar beldesinde babasından sarf, nahiv ve mantık, fıkıh, kelam ilmi, Farsça, hesap, eğitim, edip İstanbul'a giderek Medrese-i Hilâlci, sonra Atık İbrahim Paşa Medresesinde kalarak Bağdâtlı Hoca Mehmet Efendi'den yıldız pusulası, Münecim Hacı Hüseyin Efendi'den astronomi, cetveller ve yıldızlar ilmini 1201 (1787/ 1788) senesine kadar eğitim almıştır. Döndükten sonra Amasya'da Atabey Medresesinde, Mir Hasan Efendi'den Dağıstan usulü üzere ilm-i meânî, usûl-i fıkıh, kadımîr, muhtasar muntehâ ve isbâtü'l-vâcib eğitim alarak 21 Zilhicce 1303 (20 Eylül 1886) tarihinde icazetname almıştır. Babasından da icazetname almıştır.

Beldede bulunan Ernebud dâiresinde yayınlayarak Rebiülevvel 1324 (Nisan/Mayıs 1906) tarihinde 6 öğrenciye hademe olduğu halde eserine taklîden icâzet vermiştir. İlmi ferâizden arabî olarak Mübâratü'l-irtisâm Nâm kitabın Cemaziyeluhra 1317 (Ekim/ Kasım 1899) tarihinde tamamlamayarak 1319 (1901/ 1902) senesinde Mahmut Bey matbaasında basılmıştır. Farklı baskılarda Arabî olarak "*Mûkîzu'l-ihvân min menâmi'l-ibân fi hakkı'd-duhân*" ve "Feyyâziye" ki, Feyyâz-ı Mutlak ve Hazret-i Allah ve Cenâb-ı Allah. Bu isimler, ad verilmesinin câiz olması hakkında ve "Müstecâbiye"ki; gizli duâya dâir ve Mihriyye'de (*kavlühûizâ vülidet feresü ehadin kable en yerkebe izâ hamelehâ kâmetü'l-kîmetü*) ibâresinin tevcîhi hakkında ve

emriye beyânı evâmirdе ve ve şeriyede “şer, eşer ve şerir” kelimelerinin istimâlinde olup bunlar henüz basılmamıştır. Hututtan sülûsi nesih, celî, talîk, dîvânînin her iki çeşidini ve kûfi-i müreffel ve gayri müreffel, siyâka bölümlerinin dört bölümü ve sanâyiden ciltçi, süslemeci, oymacı, yapı, terzilik ve berberlik eğitimi almıştır.

10 Eylül 1310 (22 Eylül 1894) târihinde 200 kuruş maaşla Adalet Mahkemesi Azâlığına seçilip, tayîn edilerek memuriyet süresi 28 Mart 1317 (10 Nisan 1901) târihine kadar devam etmiştir. 2 Ramazan 1318 (24 Aralık 1900) târihinden Mart 1317 (Mart/ Nisan 1901) târihine izinli İstanbul’a gitmiştir. Adliye Azâlığına 9 Nisan 1318 (22 Nisan 1902) târihinde ayrılığından seçilip ve tayîn edilerek 8 Mart 1320(21 Mart 1904) tarihine kadar hizmetli olmuştur. Fetvâ makamı hizmetinde 400 kuruş maaşla 22 Mayıs 1328 (4 Haziran 1912) târihinde tayin olmuştur.¹⁴⁰

---

¹⁴⁰İstanbul Müftülüğü Şeriye Sicilleri Arşivi, Sicill-i Ahval Dosya No:2413.

Tablo-31: Mehmet Hamdi Efendi Tezkiresi ve Mahallesi

DEVLET-İ AL-İ OSMANİ TEZKERESİ							
İsim ve Şöhreti	Pederi ismiyle Mahalli İkameti	Validesi ismiyle Mahalli	Tarih ve Mahalli Viladeti	Milleti	Sanatı Sıfat ve İntihabı Salahiyeti	Müteehhil ve Zevcesi Müteaddid olup olmadığı	Derecat ve Sunuf-ı Askeriyyesi
İkameti deli İsmailzade Mehmed Hamdi Efendi	Yusuf E's-sıddik Efendi Minare-i Kebir	Asıfe Keza	Şeyh Ali Mahallesi	İslam	Müderris	Zevcesi vardır ve birdir	İhrac

EŞKAL				SİCİL-İ NÜFUSA KAYD OLUNAN MAHAL				
Boy	Göz	Sima	Alamet-i Farika Sabite	Vilayeti	Kazası	Mahallesi	Mesken Numarası	Nevi Mesken
Orta	Mai	Esmer	Tam	Sivas	Zile	Minare-i Kebir	329/1	Hane

Kaynak: İstanbul Müftülüğü Şeriye Sicilleri Arşivi, Sicill-i Ahval Dosya No:2413.

Tablo-32: Mehmet Hamdi Efendinin Hizmet Cetveli

İsmi Pederi Aslı	Târih-i Tevellüdü	Târihi Tayîni	Mübâşeret Târihi	Maaşı
Hamdi Yusuf	1272	8 Haziran 1328(21 Haziran 1912)	9 Haziran 1328(22 Haziran 1912)	400

Kaynak: İstanbul Müftülüğü Şeriye Sicilleri Arşivi, Sicill-i Ahval Dosya No:2413.

V.BÖLÜM

AMASYA ULEMASI

V.1.Hasan Fahreddin Efendi

İsmi Hasan, mahlası Fahreddîn'dir. Babasının ismi Hacı Mahmut Efendi'dir. Babası aslen Batum muhacirlerinden olup 1290 (1874/1875) senesinde göç edip İstanbul'a gelerek Sivas vilayeti'ne bağlı Amasya sancağı'nın Devehan mahallesinde yerleşmiştir.

1 Temmuz 1320 (14 Temmuz 1904) tarihinde Batum sancağı'nda doğmuş ise de mekan değiştirmek sûretiyle Yalova kasabasının Rüstem Paşa mahallesi Cerîde nüfusuna kaydını işletip, Baluh kasabasında bulunmuştur. Babası okuryazar takımından ise de tüccâr olup rütbe sahibi ve memur değildir.1315 (1899/1900) tarihinde Amasya'da vefat etmiştir.

1280 (1863/1864) senesinde doğmuştur.

1298 (1882/1883) senesinde Amasya sancağının sıbyan mekteblerinde temel ibtidai eğitimini aldıktan sonra, Yukarı Yakacık mahallesi Medresesi'ne 1305 (1899/1890) senesinde İstanbul'a gelmiştir. Koska kurbunda olan Çavuşbaşı Süleyman Ağa Medresesine 19 Kânunuevvel 1305 (31 Aralık 1889) tarihinde kayıt ile girerek Sultân Bayezîd Velî Cami Şerîfi dersiâmlarından Gümüşhaneli Hacı İbrahim Hulûsî Efendi'nin ders halkasında 7 sene devamlı olarak ulûm-i aliye ve âliye eğitimini tamamlayarak Cemaziyelahir 1312 (Kasım/Aralık 1894) tarihinde Hâcî İbrâhim Hulûsî Efendi'den icazet almıştır. Ancak İcazetnameyi kazara kaybetmiştir.

1311 (1893/1894) senesinde üç aylar münasebetiyle İzmit sancağı'na bağlı Yalova kasabasına gelerek boş bulunan Yalova kasabasında olan Rüstem Paşa Vakfî'ndan Câmî Şerîfin imam ve hatiplik cihetlerine tâlip olup sınav yoluyla açığa çıkan ehliyetine dayanarak berat tayiniyle kasaba İbtidai mektebi muallimliğine tâlip olup gerçekleşen mürâcâatı üzerine aynı Meârif-i Encümeni Aliye'since icrâ kılınan sınav netîcesinde ehliyetini kanıtlamakla 14 Şubat 1315 (26 Şubat 1900) târihinde aldığı

ehliyetnâme ile aynı muallimliği tayîni yedi sene devam ederek bu görevi yapmıştır. 1319 (1903/1904) senesinde Yalova kazası Mahkeme şeriye yazıcılığına sınavla tayîn olmuştur. 1325 Teşrinisani (Kasım/Aralık 1909) tarihine kadar aynı yazıcılığı âidâtla yerine getirmekte iken 1 Teşrinisani 1325 (14 Kasım 1909) tarihinde boş kalan aynı kaza müftülüğüne memuriyet değişimi ederek görevini yapmıştır. ¹⁴¹

---

¹⁴¹İstanbul Müftülüğü şeriye Sicilleri Arşivi, Sicill-i Ahval Dosya No:2966.

Tablo-33: Hasan Fahreddin Efendinin Hizmet Cetveli

Müteveffâ Hacı Mahmûdzâde Hasan Efendi	Tevellüdü			Son Memûriyeti	İstid'â Târihi
	1288				
GÖREV TARİHLERİ	MÜDDET-İ MEMURİYETİ			Yalova Kazası Mahkeme Şeriyesi Başkitabeti	MAAŞI
	YIL	AY	GÜN		
1 Teşrinievvel 1319 (14 Ekim 1903) Teşrinievvel 1325(Ekim/Kasım 1909)	-	-	-		-
1 Teşrinisânî 1325 (14 Kasım 1909) 15 Şubat 1302 (27 Şubat 1887)	7	3	15	Yalova Müftülüğü	350
1 Mart 1333 (1 Mart 1917) Teşrinievvel 1333(Ekim 1917)	-	10	-	Yalova Müftülüğü	400
1 Kanunusânî 1334 (1 Ocak 1918) Mart 1334 (Mart 1918)	-	3	-	Yalova Müftülüğü	364
1 Nisan 1334 (1 Nisan 1918) Haziran 1334 (Haziran 1918)	-	3	-	Yalova Müftülüğü	600
1 Temmuz 1334 (1 Temmuz 1918) 1 Haziran 1334 (1 Haziran 1918)	3	-	-	Yalova Müftülüğü	1000
Maâşının kat'ı	16	19	15		

Kaynak: İstanbul Müftülüğü Şeriye Sicilleri Arşivi, Sicill-i Ahval Dosya:2966.

Tablo-34: Hasan Fahreddin Efendinin Tezkeresi ve Mahallesi

DEVLET-İ AL-İ OSMANİ TEZKERESİ							
İsim ve Şöhreti	Pederinin İsmiyle Mahall-i İkâmeti	Vâlidisi ikâmetiyle Sicil ikâmeti	Tarih-i ve Mahalli Velâdeti	Milleti	San'at ve sıfat-ü Hizmet İntihâb salâhiyeti	Müteehhil ve zevcesi Müteaddid olup olmadığı	Derecât ve sunûf-i Askeriyyesi
Hatîb Hasan Efendi	Müteveffâ Hacı Mahmud	Müteveffâ Zeyneb	Amasya 1288	İslâm	Hatîb	Bir zevcesi vardır	

EŞKAL				SİCİL-İ NÜFUSA KAYD OLUNAN MAHAL					
Boy	Göz	Sîmâ	Alâmet-i Fârîka-i Sâbite	Vilâyeti	Kazâsı	Mahalle veya Karyesi	Sokağı	Mesken Numarası	Nevi Mesken
Orta	Elâ	Buğday	Çiçek bozuğu	İzmit Sancağı	Yalova	Rüstem Paşa'da	Hamamlar	-	Hâne

Kaynak: İstanbul Müftülüğü Şeriye Sicilleri Arşivi, Sicill-i Ahval Dosya No:2966.

V.2.Mehmet Cafer Efendi

Babasının ismi Mahmut'tur. Aile unvanlarına Molla Bedeloğlu denilmektedir. Babası Mahmut Efendi, 1293 (1876/1877) senesinde Rusya savaşlarında istıla edilen ve Rusya mülküne katılan Ardahan Sancağı'na bağlı Ur köyünden olup göç ederek, Erzurum'un Tercan kazasının Ardahan'ın Ur köyünde doğmuştur. Babası rençber esnafındandır. Çamur köyünde vefat etmiştir.

23 Zilhicce 1296 (8 Aralık 1879) tarihinde babasının asıl vatani olan Ur köyünde doğmuştur.

Erzurum'un Tercan kazasına bağlı Çamur köyünde İmam Hacı Ali Efendi'den Kurân-ı Kerîm, İlmihal ve kırâat okumuştur. Bundan sonra medresede eğitimle çalışılarak İlmihal, Arapça, sarf, nahiv ve ulûm- fıkıh ve diğer derslerini tamamlayarak 18 Rebiülahir 1335 (11 Şubat 1917) tarihinde müderris hoca Mehmet Efendi'den icazet almıştır. Ferâiz İlmîni eğitimle tamamlayarak 12 Mart 1325 (25 Mart 1909) tarihinde ilmi ferâizden aynı müdürden icâzet almıştır.

Yeniden oluşturulan nahiyelerde sınavla nâib tayin olunması hakkında, yüksek meşihat tarafından emirnâme hükmüne uyarak Amasya sancağı'nda ilmiyeden teşkil olunan komisyon huzurunda sınavı yapılarak boş bulunan Mecidözü kazâsı dâhilinde Öteköy ve Göynük nâhiyeleri niyâbeti kadılığına aylık 500 kuruşla seçilip tayin olmuştur. 19 Eylül 1328 (2 Ekim 1912) tarihinde iki nahiyenin şerî kadılığına tayin olarak beş ay çalışmıştır.¹⁴²

---

¹⁴²İstanbul Müftülüğu Şeriye Sicilleri Arşivi, Sicill-i Ahval Dosya No:2387.

Tablo-35: Mehmet Cafer Efendinin Tezkeresi ve Mahallesi

DEVLET-İ ALİ-İ OSMÂNİ TEZKERESİ							
İsim ve Şöhreti	Pederi İsmiyle Mahall-i İkâmeti	Vâlidisi ismiyle mahalli ikâmeti	Tarih-i ve mahalli velâdeti	Milleti	San'at ve sıfat-ü hizmet intihâb salâhiyeti	Müteehhil ve zevcesi müteaddid olup olmadığı	Derecât ve sunûf-i Askeriyesi
Molla Abdal oğlu Efendi	Cafer	Müteveffâ Mahmûd Tercanlı	Melahat	1295	İslâm	Talebeden	Zevcesi var

EŞKÂL				SİCİL-İ NÜFUSA KAYD OLUNAN MAHAL					
Boy	Göz	Simâ	Alâmet-i Fârîka-i Sâbite	Vilâyeti	Kazâsı	Mahalle veya Karyesi	Sokağı	Mesken Numarası	Nevi Mesken
Orta	Elâ	Buğday	Tam	Sivas	Amasya	Benderli dairesinin	3/1	Tabancı	Hâne

Kaynak: İstanbul Müftülüğü Şeriyye Sicilleri Arşivi, Sicill-i Ahval Dosya No:2387

V.3.Mehmet Emin Efendi

Babasının ismi Ömer Efendi'dir. Babası ulemadan olup 1287 (1870/1871) senesinde Amasya'da doğmuştur.

İlkokul eğitimini ve bilgisini babasından alıp, Kur'anı ezberleyip tamamlayarak Amasya rüşdiyesine girerek diploma almıştır. Sultan Bayezid Medresesinde babasından eğitim almakta iken, ismine kur'a isabet edip sınavla girerek ehliyetini gösterip dersleri tamamlayarak icâzetname almıştır. İstanbul'a gitmiş Bayezid Cami dersiamlarından Ordulu Ahmet Efendi'den iki defa olmak üzere ulumu aliye ve aliye eğitimini tamamlayıp icazet almıştır. Sınavının kabul olduğu Mektebi Nüvvabtan 22 Şaban 1323 (22 Ekim 1905) tarihinde dördüncü diplomasını almıştır. İlm-i Fransızdan da mezûndur.

Mektepten çıktıktan sonra 26 Nisan 1322 (9 Mayıs 1906) tarihinde aylık 900 kuruş maaşla Haymana kazası niyabeti şeriyesine tayin olmuştur. 3 Nisan 1324 (16 Nisan 1908) tarihinde ayrılmıştır. 26 Kânunuevvel 1324 (8 Ocak 1909) tarihinde 1300 kuruş maaşla Çorlu niyâbeti şeriyesine tayin olmuştur. 5 Kânunusani 1326 (18 Ocak 1911) tarihinde süresinin bitmesinden dolayı aynı niyâbetten ayrılmıştır.

10 Ağustos 1329 (23 Ağustos 1913) tarihinde 1500 kuruş maaşla Merzifon kazasına ve 30 Nisan 1330 (13 Mayıs 1914) tarihinde 1100 kuruş maaşla Gürün kazasına tayin olmuştur. 3 Kânunusani 1330 (16 Ocak 1915) tarihinde Çal kazâlarında bulunup Merzifon'dan sonra Sinop'a nakil edilip, ayrılıp Merzifondaki hizmetinden başarılı olduğu için hizmet süresi uzatılmıştır. 3 Kanunusânî 1330 (16 Ocak 1915) tarihinden itibaren 200 kuruş maaşla Sinop kadılığına memur olmuştur. 29 Mart 1333 (29 Mart 1917) tarihinde memuriyet yerinden ayrılarak, çevredeki köylere gidip geç döndüğü için iş yapmamaya sebep verdiği için dolay maaşından kesinti olmuştur. 13 Eylül 1335 (13 Eylül 1919) tarihinde vefat etmiştir.¹⁴³

---

¹⁴³İstanbul Müftülüğü Şeriyeye Sicilleri Arşivi, Sicill-i Ahval Dosya No: 723.

Tablo-36: Mehmet Emin Efendinin Hizmet Cetveli

Memûriyeti	Tarih-i mübâşereti		MAAŞI	Tarih-i infikâki	
	GÖREV	TARİHLERİ		GÖREV	TARİHLERİ
Haymana Kazâsı Niyâbeti ve Bidâyet Mahkemesi Reîsi	15 Rebiülevvel 1324 (24 Ağustos 1896)	25 Nisan 1322 (8 Mayıs 1906)	900	15 Rebiülvvel 1326 (17 Nisan1908)	5 Nisan 1324 (18 Nisan 1908)
Çorlu Kazâsı Niyâbeti ve Bidâyet Mahkemesi Hukuk Reîsi	15 Zilhicce 1326 (8 Ocak 1909)	25 Kânunuevvel 1324 (7 Ocak 1909)	1300	15 Zilhicce 1328 (18 Aralık 1910)	5 Kânunuevvel 1326 (18 Aralık 1910)
Merzifon Kazası Kadısı	20 Ramazan 1329 (14 Eylül 1911)	17 Eylül 1327 (30 Eylül 1911)	1500	20 Ramazan 1331(23 Ağustos 1913)	9 Ağustos 1329 (2 Ağustos 1913)
Gürün Kazâsı Kadısı	4 Rebiülahir 1332 (2 Mart 1914)	15 Şubat 1329(2 Mart 1914)	1500	20 Cemaziyelahir 1332 (16 Mayıs 1914)	3 Mayıs 1330 (16 Mayıs 1914)
Çal Kazâsı Kadısı ve Bidâyet Mahkemesi Reîsi	14 Receb 1332 (8 Haziran 1914)	25 Mayıs 1330 (7 Haziran 1914)	1500	7 Rebiülevvel 1333 (23 Ocak 1915)	9 Kanunsânî 1330 (22 Ocak 1915)
Sinob Sancağı Kadısı ve Bidâyet Mahkemesi Hukuk Reîsi	24 Rebiülahir 1333 (11 Mart 1915)	25 Şubat 1330 (10 Mart 1915)	2000		

Kaynak: İstanbul Müftülüğü Şeriye Sicilleri Arşivi, Sicill-i Ahval Dosya No:723.

V.4.Mehmet Nurettin Efendi

İsmi Seyit Hacı Mehmet, mahlası Nureddin Efendi'dir. Babası müderrisinden Nuhaszâde Hacı Mustafa Efendi'dir.

1233 (1817/1818) senesinde Amasya'da doğmuştur.

Çocukluğunda Amasya'da bulunan Balcı İbtidai mektebinde ilmi dersleri görmüştür. Daha sonra Kur'anı Kerimi ezberlemiştir. Hacı Sofu denilen Mehmet Efendi'den ilmi sarf ve avâmil okumuştur. 1250 (1834/1835) senesinde İstanbul'a giderek Süleymaniyede bulunan Dövmeci Sâni Medresesine girerek, Beyazıt Cami Gerdan kıran Ömer Hulûsi Efendi'nin dersine devam ederek Kâfiye'den başlayarak alet bilimleri, din bilimleri ve yazı dersini de tamamlayıp icâzet almıştır. Davut Paşa ve Amasya niyabetlerine vekillik, Kadı vekilliğine dâir iki adet resmî Kadı mektubu vardır.

Safer 1265 (Aralık/Ocak 1848/1849) tarihinde Fâtih vakıf odasına Kaymakam tayin olmuştur. Daha sonra istifa etmiştir. Atiye Sultan imâmlık hizmetinden dolayı 1266 (1849/1850) senesinden itibaren Maliye Hazinesinden aylık 150 kuruş çıraklık maaşı almış ise de 1296 (1879) senesinde kesilmiştir.

1261 (1845) senesinde orta öğretim hariç İstanbul müderrisliğine ulaşmıştır. 1266 (1849/1850) senesinde aylık 1330 kuruş maaşla Maraş sancak kadılığını idâre etmiştir.

1272 (1855) senesinde Kaymakamlık görevini bırakarak aylık 6500 kuruş maaşla Trablusgarp sancak kadılığında bulunmuştur. 1275 (1858) senesinde aylık 3500 kuruş gelire Çorum niyâbeti'ne tayin olmuştur. Bir sene sonra istifa etmiştir. Tokat niyâbeti'ne tayin olunarak belli sürenin tamamlanmasından 7-8 ay sonra ayrılmıştır.

2 sene 3 ay Bosna niyâbeti'nde görevlendirilip 1280 (1863) senesinden itibaren aylık 5500 kuruş maaş ve 7.000 kuruş gelire Bosna mevleviyeti unvanını almıştır. 1282 (1865) senesinden itibaren yine sancaklara dahil olan Erdek ve Bandırma niyabetlerine tayin olmuştur. Sınırlı süresinin bitmesiyle ayrılmış ve 1284 (1867) senesinde aylık 3.306 kuruş maaşla Lofça Niyabeti'ne tayin olmuştur. Bir buçuk sene

sonra istifa ederek Muharrem 1286 (Nisan/Mayıs 1869) tarihinde tekrar belli olan maaşla Bosna niyabetinde görevlendirilmiştir.

8 ay sonra aylık 4500 kuruş maaşla Vidin Niyabeti'ne 1292 (1875/1876) senesinde 750 kuruş âidât ve 350 kuruş maaşla Dâvut Paşa Niyabeti'ne tayin olmuştur.7 ay sonra aylık 160 kuruş maaş ve yine aynı mahkemede Mahmut Paşa Niyabeti'ne nakil edilip Cemaziyelahir 1292 (Temmuz/Ağustos 1875) tarihinden itibaren ve tekrar ücretle ile Trablusgarb sancak kadılığında görev almıştır.

1 Şevval 1293 (20 Ekim 1876) tarihinde bağlanan maaş ile tekrar Davut Paşa niyabeti'ne 20 Cemaziyelahir 1294 (2 Temmuz 1877) tarihinde aylık 4500 kuruş maaşla Amasya Niyâbeti'ne tayin olarak mülazamat tamamlayıp ayrılmıştır.

1296 (1878/1879) senesinde bir miktar maaşla Galata Niyâbeti'ne tayin olup 13 ay çalışmıştır. 27 Cemaziyelahir 1299 (16 Mayıs 1882) tarihinde Bursa, Şam, Mısır Edirne kadılıkları olmak üzere tarafına İzmid pâyesi rütbesi verilip ve Cemaziyelahir 1309 (Ocak 1892) tarihinde aylık 6840 kuruş maaşla Şam kadılığını idare etmiştir.¹⁴⁴

---

¹⁴⁴İstanbul Müftülüğü Şeriye Sicilleri Arşivi, Sicill-i Ahval Dosya No:274.

V.5.Mehmet Nuri Efendi

Babası, Şirvanî İsâ Rûhî Efendi olarak bilinen Haremeyn pâyelilerinden ve ulemadan Hacı Rûhî Efendi'dir. 1273 (1857/1858) senesinde Amasya'da doğmuştur.

Aynı kasabanın sıbyân mektebinde temel dini bilgileri, İstanbul'da Sultân Bayezî-i Velî Rüşdiye mektebine üç sene düzenli olarak dersleri almıştır. Şehzâde Câmisinde Müderris Hoca Abbas Efendi'den Arabî, mantık, şerh-i akâid ve mülteka isimli kitapları okumuştur.

21 Mart 1292 (2 Nisan 1876) tarihinde kendisine Bursa müderrisliği verilmiştir. 1 Kânunuevvel 1299 (13 Aralık 1883) tarihinde 270 kuruş maaşla Amasya sancağı Bidayet mahkemesi Azâ mülâzımlığına tayîn olmuştur. 3 Kânunuevvel 1301 (15 Aralık 1885) tarihinde 1/5 âidât ile Mahkeme Şeriye kitâbetine havale olunduğu halde 5 Teşrinievvel 1305 (17 Ekim 1889) tarihinde izinli olarak İstanbul'a gidip izin süresini aşmasından dolayı yerine başkası tayîn olunarak açıkta kalmıştır. 1 Temmuz 1307 (13 Temmuz 1891) tarihinde 150 kuruş maaşla Evkâf Hümâyun Nezaret Mesarifât-ı Umumiye idâresinin taşra şubesine tayin olmuştur. Maaşı 250 kuruştur.

Maliye Rütbesi 29 Rebiülahir 1293 (24 Mayıs 1876) târihinde İbtidâ Altmışlı medresesine ve 11 Cemaziyelahir 1295 (12 Haziran 1878) târihinde Hareket Altmışlı medresesine tayin olmuştur. 17 Cemaziyelahir 1300 (25 Nisan 1883) târihinde Mûsile-i Süleymâniye medresesine terfî etmiştir. 25 Mart 1328 (7 Nisan 1912) tarihinde aylık 1030 kuruş maâşla Beykoz niyabetine tayin olmuştur. Mart 1330 (Mart/Nisan 1914) tarihinde vefat etmiştir.¹⁴⁵

---

¹⁴⁵İstanbul Müftülüğü Şeriye Sicilleri Arşivi, Sicill-i Ahval Dosya No:3324.

Tablo-37: Mehmet Nuri Efendinin Hizmet Cetveli

Memûrun isim ve şöhreti	Tevellüdü Tarihi	Hizmet ve devlete duhûlü tarihi	Son memûriyeti	İstid'â tarihi
Hacı Mehmed Nûri Efendi ibn-i Müteveffâ îsâ Rûhî Efendi	1273	1 Kânunuevvel 1299(13 Aralık 1883)	Atpazarı Kadılığı	15 Mayıs 1330(28 Mayıs 1914)

Kaynak: İstanbul Müftülüğü Şeriye Sicilleri Arşivi, Sicill-i Ahval Dosya No:3324.

V.6.Mehmet Sabri Efendi

İsmi ve mahlası Mehmet Sabri'dir. Babasının ismi ve mahlası Abdurrahman Kamil Efendi olup aile unvanlarına Mecdizade denilmektedir. Babası belde Müftüsü olup memuriyeti Fetvahane müsevvidliğidir.

1302 (1886/1887) senesinde Amasya'da doğmuştur.

1310 (1894/1895) senesinde belde de İbtidai mekteplerinden Çöplüce mektebine girerek 17 Temmuz 1313 (29 Temmuz 1897) tarihinde diploma almıştır. 1313 (1897/1898) senesinde İdadi Mülkiye mektebine girerek aynı mektepte eğitimi mecburi bulunan ilimleri alarak 20 Eylül 1318 (3 Ekim 1902) tarihinde aynı mektepten diploma almıştır.

İdadi mektebine devam ettiği 5 sene süresince babası belde Müftüsü Hâfız Kâmil Efendi'den sarf ve nahvi tamamlamış, İdadi mektebinden çıkışına takiben Amasya'nın Bekir Paşa Medresesine girerek medreselerde hocalar ve öğrenciler arasında eğitim öğretimle nesh ve güncel bilgilerin eğitiminin tamamlanmasıyla 9 Rebiülevvel 1326 (11 Nisan 1908) tarihinde babasından icazet almıştır.

Medresede eğitim esnasında tatil günleri boş geçirmeyerek aruz ve kâfiye bilimi, Gülistân ve Sadî'nin Bostanını, Fevzî'nin Bülbülistân-ı, Bahâristân Çelebî'yi babasından öğrenmiş ve Hâfız Dîvânı'nın "dâl kâfiyesi"ne kadar olan kısmını da Şeyh-i Medenî Reşâdetlü Emin Efendi'den, ilm-i feraizi Kapancızâde Hâfız Şerîf Efendi'den öğrenerek 29 Şabân 1322 (8 Kasım 1904) tarihinde icazet almıştır.

1 Mart 1324 (14 Mart 1908) tarihinden beri Amasya Fetvahanesinde ücretsiz olarak müsevvidlik görevini yapmıştır. 1 Kânunusani 1325 (14 Ocak 1910) tarihinde 200 kuruş maaş almıştır¹⁴⁶

---

¹⁴⁶İstanbul Müftülüğü Şeriye Sicilleri Arşivi, Sicill-i Ahval Dosya No:2387.

Tablo:38 Mehmet Sabri Efendinin Tezkeresi ve Mahallesi

DEVLET-İ ALİ-İ OSMÂNİ TEZKERESİ							
İsim ve Şöhreti	Pederi İsmiyle Mahall-i İkâmeti	Vâlidisi İsmiyle Mahalli ikâmeti	Tarih-i ve Mahalli Velâdeti	Milleti	San'at ve Sıfat-ü Hizmet İntihâb Salâhiyeti	Mütehhil ve zevcesi müteaddid olup olmadığı	Derecât ve sunûf-i Askeriyyesi
Mecîd-i zâde Mehmed Sabri Efendi	Abdurrahman Kâmil Efendi	Emine Hanım	H.1303 R.1302	İslam	Müderris	Bir zevcesi vardır	

EŞKÂL				SİCİL-İ NÜFUSA KAYD OLUNAN MAHAL					
Boy	Göz	Sîmâ	Alâmet-i Fârîka-i Sâbite	Vilâyeti	Kazâsı	Mahalle veya Karyesi	Sokağı	Mesken Numarası	Nevi Mesken
	Elâ	Buğday	Tam	Sivas	Amasya	Gümüşlü Mahallesi		1 / 2	Hâne

Kaynak: İstanbul Müftülüğü Şeriye Sicilleri Arşivi, Sicill-i Ahval Dosya No:2387.

V.7.Mehmet Tevfik Efendi

İsmi Mehmet, mahlası Tevfik'tir. Babası fukaha ve müderrisinden Amasya Fetvahane müsevvidi, Hacı Ahmet Şükrü Efendi'dir. Aile unvanlarına Yumuk Osmanzade denilmektedir. Annesi ve babası tarafından Amasya'da bulunan 'İtrnâk Şeyh Hüsâmeddîn Kubâdî'ye soy olarak mensup olmuşlardır.

Temmuz 1282 (Temmuz/Ağustos 1866) tarihinde Amasya'nın Fethiye mahallesinde doğmuştur.

Amasya'da olan Temenna sıbyan mektebinde, öncelikli ilimlerin eğitimini almış ve Kurani Kerimi ezberlemiştir. Amasya'da Gümüşlü Cami ders halkasında bulunup Canikli Hoca Mehmet Efendi'den alet ilimleri ve din ilimlerini görerek, babasıyla diğer üstattan fıkıh usûlu ve fûnun eğitimini tamamlayıp icazet almış ve eğitimle uğraşmıştır.

16 Kânunusani 1299 (28 Ocak 1884) tarihinde mülazemet olarak Amasya Mahkeme Şeriyesine girerek iki sene devam ettikten sonra 28 Kânunuevvel 1301 (9 Ocak 1886) tarihine düzenli olmayan âidât ile aynı mahkemenin mukayidi sâniligine tayin olmuştur. Bu görevi kırk gün yapıp ve 150 kuruş âidât ile istîfâ etmiştir. 6 Şubat 1301 (18 Şubat 1886) tarihinde terfî ederek ve âidatla aynı mahkemede Zabıt Kitâbetine, Cemaziyelahir 1307 (23 Ocak 1890) tarihinde tayin olarak 3 sene 10 ay çalışarak 9180 kuruş maaş almıştır.

Tekrar âidâtla yükselerek yine aynı mahkemede Başkitâbeti'ne seçilip tayin olmuştur. Bu görevi 1 Kânunuevvel 1325 (14 Aralık 1909) tarihine kadar yapıp, 119 bin 725 kuruş âidât alıp, istîfâ etmiştir. Bu tarihte yapılan sınavla aynı başkitabette hizmete devamı vilâyet Tensîk Komisyonu'nca onaylanıp 600 kuruş maaş bağlanıp hizmetini yapmıştır. Verilen bu görevi iyi yaptığı için 1316 (1900/1901) senesinde

Bursa'da Şeyh Fazlı Efendi Medresesinin İbtida-i Hariç kısmının müderrisliği ve 29 Rebiülevvel 1325 (12 Mayıs 1325) tarihinde terfi ederek Şeyh Fazlı Efendi Medresesinin Bâ-İbtidâ kısmının müderrisliği verilmiştir.¹⁴⁷

---

¹⁴⁷İstanbul Müftülüğü Şeriye Sicilleri Arşivi, Sicill-i Ahval Dosya No:1899/5226.

Tablo-39: Mehmet Tevfik Efendinin Tezkeresi ve Mahallesi

DEVLET-İ ALİ-İ OSMANİ TEZKERESİ							
İsim ve Şöhreti	Pederi İsmiyle Mahall-i İkâmeti	Vâlidisi İsmiyle Mahalli İkâmeti	Tarih-i ve Mahalli Velâdeti	Milleti	San'at ve Sıfat-ü Hizmet İntihâb Salâhiyeti	Müteahhil ve zevcesi Müteaddid olup olmadığı	Derecât ve Sunûf-i Askeriyyesi
Pamuk Osman zâde Mehmed Tevfik Efendi	Müteveffâ Şükrî Efendi	Nâime Hanım	1282	İslâm	Mahkeme Başkitâbetini hâzdir	Bir zevcesi vardır	

EŞKAL				SİCİL-İ NÜFUSA KAYD OLUNAN MAHAL					
Boy	Göz	Sîmâ	Alâmet-i Fârîka-i Sâbite	Vilâyeti	Kazâsı	Mahalle veya karyesi	Sokağı	Mesken Numarası	Nevi Mesken
Orta	Elâ	Buğday	Tam	Sivas	Amasya	Kalıncı Mahallesi		2/1	Hâne

Kaynak: İstanbul Müftülüğü Şeriye Sicilleri Arşivi, Sicill-i Ahval Dosya No:1889/5226

V.9. Mustafa Sabri Efendi

İsmi Mustafa, mahlası Sabri'dir. Babası Tarikatı Aliyye Nakşibendiye halifelerinden Amasyalı Hoca Hafız Halil Efendi'dir. Aile unvanlarına Taşabadızade denilmektedir.

1280 (1864/1865) senesinde Amasya'nın Darusselam mahallesinde doğmuştur.

Kur'anı ezberlemiştir. Öncelikli ilimleri babasından okuduktan sonra 1292 (1876/1877) senesinde Amasya rüşdiye mektebine gidip 1296 (1880/1881) senesinde diploma ile çıkmıştır.

1306 (1890/1891) senesinde İstanbul'a gelerek Fatih Karadeniz Çiftebaş Kurşunlu Medresesine kaydı kabul olmuştur. Fatih dersiâmlarından Taşköprülü olarak tanınan Hoca Hafız Abdullah Rüştü Efendi'nin dersine devam ederek dînî ilimler ile alet ilimlerini tamamlayıp 1311 (1895/1896) senesinde icazet almıştır.

Fatih civarında bulunan Pir Emir Ahmet Buhari Kuddise Hacı Halil Cemâlî Efendi'ye bağlanarak dergâha devam etmek ile Tarikatı Aliyye Nakşibendiye'den 1319 (1903/1904) senesinde hilâfet icazetnamesi almıştır. 4 Mayıs 1331(17 Mayıs 1915) tarihinde sınavla dergâh meşihat, imamlık türbedarlık ve vakıf mallarına bakma görevi verilmiştir.

İlk memuriyeti, 24 Temmuz 1334 (24 Temmuz 1918) tarihinde Meşâyih-i Kirâm Meclisi Azâlığına tayin olmuştur.¹⁴⁸

---

¹⁴⁸İstanbul Müftülüğü Şeriye Sicilleri Arşivi, Sicill-i Ahval Dosya No:1466.

Tablo-40: Mustafa Sabri Efendinin Tezkeresi ve Mahallesi

DEVLET-İ ALİ-İ OSMÂNİ TEZKERESİ							
İsim ve Şöhreti	Pederi İsmiyle Mahall-i İkâmeti	Vâlidisi ismiyle Mahalli İkâmeti	Tarih-i ve Mahalli Velâdeti	Milleti	San'at ve sıfat-ü Hizmet İntihâb salâhiyeti	Müteehhil ve zevcesi müteaddid olup olmadığı	Derecât ve sunûf-i Askeriyyesi
Taşâbâdı zâde Mustafa Sabri Efendi	Hacı Halil Efendi	Fâtıma Hanım	1280 Amasya	İslâm	Emir Buhârî dergâh-ı şerifi Post-nişini	Bir zevcesi vardır	

EŞKAL				SİCİL-İ NÜFUSA KAYD OLUNAN MAHAL					
Boy	Göz	Simâ	Alâmet-i Fârîka-i Sâbite	Vilâyeti	Kazâsı	Mahalle veya Karyesi	Sokağı	Mesken Numarası	Nevi Mesken
				İstanbul	Fâtih	Hoca Hayred-dîn	Emir Buhârî Câmî'-i Şerifi	62	Hâne

Kaynak: İstanbul Müftülüğü Şeriye Sicilleri Arşivi, Sicill-i Ahval Dosya No:1466

V.10. Mustafa Tevfik Efendi

Babasının ismi Hüseyin, mahlası Tevfik'tir. Aile unvanları Köprülü Hacı Hafız'dır.

1275 (1859/1860) senesinde Amasya sancağına bağlı Köprü kasabasının Yeni Cami mahallesinde doğmuştur.

Kasabada Abdulganizade mektebine devam ederek Kuranı Kerimi ezberlemiştir. Mektebin öğretmeni ve yerel âlimlerden ilmihal, tecvid, sarf ve nahiv gibi öncelikli ilimlerin eğitimini almıştır.

Sonra eğitimini tamamlamak maksadıyla Amasya'ya gelip Sultan Bâyezid Medresesinde ikâmet ederek hocaların derslerinden faydalanmış ve Harputi Ali Efendi'nin dersine devam ederek 1299 (1881/1882) senesinde icazet almıştır.

İcazet aldıktan sonra Amasya'ya yerleşerek eğitime başlayıp tamamlayarak iki defa icazet almış üçüncü defa da icâzete yaklaşmıştır. Bu öğretim esnasında vaz ile beyânı cami Hakaiku'l-beyân risalesini şerh ve muhakkık-i meşhûr Ali Kuşçu'nun vaziyet şerhini şerh ve aruz ilminden "Andelibe" risâlesini şerh ve Birgivî Hadis usûlünden olan risalesi şerhine hâşiye ve münâzara ilminden Takrîr-i kavânîne şerh ve Molla Hayâlî'nin şerh-i akâid Hâşiyesi'ne şerh ve Gelenbevî Celal Hâşiyesini aralıksız devam etmiştir.

Merâma özetleyip ve fıkıh usulünden Hadimî mecâmîni sünnet bahsine kadar şerh ve Molla Camiye ve Fenâriye ve kutbun tasavvurat-ı ve tasdikâtına ve burhan-ı Gelenbevîye ve şerhine, Hafız seyid alâka şerhine, Aliyü'l-kârî'nin emâlî şerhine ve Şerh-i Akâide, Ramazan'ına ve Hayâlî'nin Hâşiye-i Silkûtiye'sine, Gelenbevî Celal Hâşiyesine ve mirâta, Hâşiye-i İzmiriye'sine vesâireye ait notlar ve îzâhât bazı meselelerle ilgili risâleler yazmıştır.

Fakat bunlardan birisi basılmamıştır. Mart 1315 (Mart/Nisan 1899) tarihinden Mart 1318 (Mart/Nisan 1902) tarihinin sonuna kadar aylık 250 kuruş maaşla 4 sene Amasya Mahkeme Bidâyet Azâlığında bulunmuştur.¹⁴⁹

---

¹⁴⁹ İstanbul Müftülüğü Şeriye Sicilleri Arşivi, Sicill-i Ahval Dosya No:886.

Tablo-41: Mustafa Tevfik Efendinin Tezkeresi ve Mahallesi

DEVLET-İ ALİ-İ OSMANİ TEZKERESİ							
İsim ve Şöhreti	Pederi İsmiyle Mahall-i İkâmeti	Vâlidisi ismiyle Mahalli ikâmeti	Tarih-i ve Mahalli Velâdeti	Milleti	San'at ve Sıfat-ü hizmet intihâb Salâhiyeti	Müteehhil ve zevcesi müteaddid olup olmadığı	Derecât ve sunûf-i Askeriyyesi
Semercizâde Mustafa Efendi	Müteveffâ Hüseyin Efendi Köprülü	Müteveffiye Hatice Hanım	1274	İslâm	Ulemadan	Bir zevcesi vardır	

EŞKAL				SICİL-İ NÜFUSA KAYD OLUNAN MAHAL					
Boy	Göz	Sîmâ	Aâmet-i Fârîka-i Sâbite	Vilâyeti	Kazâsı	Mahalle veya Karyesi	Sokağı	Mesken Numarası	Nevi Mesken
Orta	Elâ	Buğday	Tam	Sivas	Amasya	Sofiler Mahallesi		18/1	Hâne

Kaynak: İstanbul Müftülüğü Şeriye Sicilleri Arşivi, Sicill-i Ahval Dosya No:886.

V.11.Osman Fevzi Efendi

İsmi Osman Fevzi, mahlası Hasanoğlu'dur. Babası ulemadan olup ismi Kara Vaiz olarak bilinen hoca Ahmet Hilmi Efendi'dir. Müderrislikte bulunmuştur.

1305 (1889/1890) senesinde Amasya'da doğmuştur ve Amasyalıdır.

1310 (1894/1895) senesinde Amasya Çöplüce İbtidai mektebine dâhil olup 5 sene eğitimden sonra 4 Temmuz 1315 (16 Temmuz 1899) tarihinde eğitimini tamamlayarak diploma almıştır. 1 Temmuz 1316 (13 Temmuz 1902) tarihinde Amasya mektebi İdadisinin rüşdiye kısmına geçmiştir.

Rüşdiye kısmını tamamlayıp 20 Nisan 1322 (3 Mayıs 1906) tarihinde diploma alıp bir sene sonra medreseye kayıt olup, 4 sene kadar eğitim görmüştür. Daha sonra medreseyi terk etmiştir. Türkçe, hüsn-i hat, resim dersleri pekiyi derecededir. İbtidâî ve İdâdî'nin rüşdiye kısmından diploması vardır. Amasya'da açılan dâru muallimîn şubesinde de Encümeni Maârifce eğiticiliğini yerine getirecek derecede bir de ehliyetnamesi vardır.

21 Mart 1329 (3 Nisan 1913) tarihinde Valilik emriyle Amasya'da bulunan ilim öğrencilerine iki çeşit hat öğretmenliği uygun görülüp yarışmaya dâhil olarak zikredilen görevlerin birisi tarafına bırakılmış ve ilk memûriyetinde bulunmuştur. 100 kuruş maaşı vardır, kesintisiz almıştır. Gayr-i resmî olarak Amasya Rüşdiye İdâresi'nin Muhâkemât Kalemi kısmında 13 ay kadar bulunmuştur.¹⁵⁰

---

¹⁵⁰İstanbul Müftülüğü Şeriye Sicilleri Arşivi, Sicill-i Ahval Dosya No:1333.

Tablo:42 Osman Fevzi Efendinin Tezkeresi ve Mahallesi

DEVLET-İ ALİ-İ OSMÂNİ TEZKERESİ							
İsim ve Şöhreti	Pederi İsmiyle Mahall-i ikâmeti	Vâlidisi ismiyle mahalli ikâmeti	Tarih-i ve mahalli Velâdeti	Milleti	San'at ve sıfat-ü hizmet intihâb Salâhiyeti	Müteehhil ve zevcesi Müteaddid olub olmadığı	Derecât ve sunûf-i Askeriyyesi
Hasan oğlu Osman	Ahmed Efendi	Feride	H.1305 R.1304	İslâm		Mücerred	

EŞKÂL				SİCİL-İ NÜFUSA KAYD OLUNAN MAHAL					
Boy	Göz	Simâ	Alâmet-i Fârîka-i Sâbite	Vilâyeti	Kazâsı	Mahalle veya Karyesi	Sokağı	Mesken Numarası	Nevi Mesken
	Elâ	Buğday		Sivas	Amasya	Sofizâde			Hâne

Kaynak: İstanbul Müftülüğü Şeriye Sicilleri Arşivi, Sicill-i Ahval Dosya No:1333

Tablo-43: Ders Vekâleti Amasya Kadrosu

TERTÎL-İ KUR'ÂN-I KERİM	Birinci sınıfta	Hacı Bekir Efendi	Saat 3
	İkinci ve üçüncü sınıfta	Hâfız Sâmih Efendi	6 - ÜÇER SAAT
SARF-I ARABÎ	Birinci ve ikinci sınıfta	Müftî-i sâbık Hâfız Kâmil Efendi	6 - ÜÇER SAAT
LÜĞAT VE İŞTİKÂK	Birinci sınıfta	Hâfız Şerif Efendi	3
NAHV-İ ARABÎ	İkinci sınıfta	Müftî zâde müsevvid Mehmed Efendi	3
	Üçüncü sınıfta	Aybastı'lı Hacı Mehmed Efendi	3
ULÛM-İ DİNİYYE	Üçüncü sınıfta	Hacı Eyyub Efendi	3
TÜRKCE	Birinci sınıfta	Mücellidzâde Mehmed Efendi	4
	İkinci ve üçüncü sınıfta	Celal Efendi	7 Dört ve üç saat
FÂRİSÎ	Birinci ve İkinci ve üçüncü sınıfta	Bahâed-dîn Efendi	3 Birer saat
TARİH-İ İSLÂM	Birinci ve İkinci ve üçüncü sınıfta	Müftî Hacı Mustafa Tevfik Efendi	3 // //
TARİH-İ OSMÂNÎ	Üçüncü sınıfta	Sâmih Bey	1
COĞRAFYA	Birinci ve ikinci sınıfta	Muhlis Bey	3 İki ve bir saat
HİSÂB	Birinci ve İkinci ve üçüncü sınıfta	Dervişzâde Abdü'l-azîz Efendi	5 İkişer ve 1 saat
HENDESE	Üçüncü sınıfta	Zü'l-kifl Efendi	1
HİKMET-İ TABÎ'A VE KİMYA	İkinci ve üçüncü sınıfta	Hayri Efendi	2 Birer saat
HÛSN-İ HAT	Birinci ve İkinci ve üçüncü sınıfta	Nâmi Efendi	3 Birer saat
Ma'lûmât-ı Medeniyye	Birinci ve ikinci sınıfta	Hâlid Efendi	2 Birer saat
Ma'lûmât-ı Sıhhiyye	Üçüncü sınıfta	Hüseyin Rızâ Bey	2

İlâhi		Kemerzâde Mehmed Efendi	Kuruş 200
Terbiye-i bedeniyye		Yüzbaşı Ziyâ Efendi	200
Tabîb		Hüseyin Rızâ Bey	200
Kâtib ve hisâb me'mûru		Ahmed Burhan Efendi	500
İhdârî sınıf muallimleri	1	Mecîdi zâde Ahmed Efendi	500
	2	Hatîb zâde Abdü'l-azîz Efendi	400
	3	Kadı zâde Hâfız Yahyâ Efendi	400

Kaynak: İstanbul Müftülüğü Şeriye Sicilleri Arşivi, Sicill-i Ahval Dosya No:1333.

V.12.Seyit Halil Efendi

Babasının ismi Hüseyin'dir.

1264 (1847/1848) senesinde Amasya sancağında doğmuştur.

İbtidai mektebinde Hasan Efendi'den Kuran'ı Kerim, tecvid ve ilmahali okuyup 1282 (1866/1867) senesinde icazet almıştır. Eğitimi sırasında Hattat Mustafa Efendi'den sülüs hattından da icazet almıştır.

Zilkade 1290 (Aralık/ Ocak 1873/1874) tarihinde sınavla İlâmât-ı Şeriye odasına dâhil ve kayıt olarak 60 kuruş maaş almış ve 10 Şaban 1292 (11 Eylül 1875) tarihiyle 680 kuruş istifâ parası almıştır. 1 Ağustos 1293(13 Ağustos 1877) tarihinde 750 kuruş maaşla müsevvid olmuştur.

30 Mart 1296 (11 Nisan 1880) tarihinde temyiz ve istinaf kurumuna 50 kuruş maaşla üçüncü mümeyyiz yardımcısı olarak tayîn olmuştur. Temmuz 1301 (Temmuz/Ağustos 1885) tarihinde 300 kuruşla ikinci muavin olmuştur. Mart 1307(Mart/ Nisan 1891) tarihinde terfi ederek muavini evvelliğe 690 kuruş maaşla tayîn olmuştur. İstanbul Ruusu hümâyûnuna ulaşmış ve mertebesi Hareket Altmışlı olduğu gibi Recep 1294 (Temmuz/Ağustos 1877) tarihinde 175 kuruş Ruus maaşı almıştır. Ve İlâmâtı Şeriye Odası hasılatından 39 pay itibariyle 3 pay almıştır.¹⁵¹

---

¹⁵¹İstanbul Müftülüğü Şeriye Sicilleri Arşivi, Sicill-i Ahval Dosya No:43.

Tablo-44: Halil Efendinin Hizmet Cetveli

Memûrun isim ve şöhreti		Tevellüdü			Hizmete duhûlü tarihi				
		Tarihi							
Amasyalı Halil Efendi ibn-i Hasan		1264			6 Kânunuevvel 12 89(18 Aralık 1873)				
GÖREV TARİHLERİ	MÜDDETİ MEMURİYETİ	MÜDDETİ MAZULİYETİ			Ünvân-ı memuriyeti	MAAŞI			
		YIL	AY	GÜN			YIL	AY	GÜN
6 Kanunue vvel 1289(18 Aralık 1873)	27 Ağustos 1291(8 Eylül 1875)	1	8	22	-	-	-	Fetvâhâne-i Âli İ'lâmât-ı Şeriyye odası	60
28 Ağustos 1291 (9 Eylül 1975)	Temmuz 1293 (Temmuz /Ağustos 1877)	1	11	3	-	-	-	Fetvâhâne-i Âli İ'lâmât-ı Şeriyye müsevvid mülâzımlığı	680
1 Ağustos 1293 (13 Ağustos 1877)	Ağustos 1293 (Ağustos/ Eylül 1877)	-	1	-	-	-	-	Fetvâhâne-i Âli İ'lâmât-ı Şeriyye müsevvidliği	757,50
1 Eylül 1293 (13 Eylül 1877)	Ağustos 1295(Ağustos/ Eylül 1879)	2	-	-	-	-	-	Fetvahan Ali ilamatı şeriyye müsevvidliği	1007,50
1 Eylül 1295(13 Eylül 1879)	Şubat 1295 (Şubat/M art 1880)	-	6	-	-	-	-	Fetvahaneyi ali ilamatı şeriyye müsevvidliği	975,50
1 Mart 1296(13 Mart 1880)	29 Mart 1296(10 Nisan 1880)	-	-	29	-	-	-	Fetvahaneyi ali ilamatı şeriyye müsevvidliği	968,50
Mart 1296(Mart/Nis an 1880)	Ağustos 1296(Ağustos/ Eylül 1880)	-	5	1	-	-	-	İlâmât-ı şer'iyye muhayyiz muâvin-i sâliseliği	985

1 Eylül 1296(13 Eylül 1880)	Şubat 1297(Şubat/Mart 1882)	1	6	-	-	-	-	İlamatı şeriyye muhayyiz muavini saliselîği	982
1 Mart 1298(13 Mart 1880)	Nisan 1298(Nisan/Mayıs 1882)	12	2	-	-	-	-	İlamatı şeriyye muhayyiz	871
1 Mayıs 1298(13 Mayıs 1882)	Haziran 1301(Haziran/Temmuz 1885)	3	2	-	-	-	-	İlamatı şeriyye muhayyiz	1024,75
1 Temmuz 1301(13 Temmuz 1885)	Şubat 1306(Şubat/Mart 1891)	5	8	-	-	-	-	Muâvin-i sânilik	1055,50
1 Mart 1307(13 Mart 1891)	Ağustos 1310 (Ağustos/ Eylül 1894)	3	6	-	-	-	-	Muâvin-i evvellik	1424,50
1 Eylül 1310(13 Eylül 1894)	16 Nisan 1316(29 Nisan 1900)	5	7	16	-	-	-	Muallimini evvellik	1320
17 Nisan 1316 (30 Nisan 1900)	6 Nisan 1317 (19 Nisan 1901)	0	11	20	-	-	-	Muallimini evvellik Trabzon Mevleviyeti	4949,5
7 Nisan 1317(20 Nisan 1901)	Ağustos 1325(Ağustos/ Eylül 1909)	8	4	24	-	-	-	Muallimini evvellik	1249,50
1 Eylül 1325(14 Eylül 1909)	4 Eylül 1327(17 Eylül 1911)	2	-	4	-	-	-	3. sınıf mümeyyizliğı	2000
5 Eylül 1327(18 Eylül 1911)	6 Haziran 1329(19 Haziran 1913)	1	9	2	-	-	-	2. sınıf mümeyyizliğı	2500
Tekâüde sevki 7 Haziran 1329(20 Haziran 1913)		32	86	121					

Kaynak: İstanbul Müftülüğü Şeriye Sicilleri Arşivi, Sicill-i Ahval Dosya No:43

V.2 Gümüşhacıköy Uleması

V.2.1. Ali Rıza Efendi

Babası Müderris ve Müderriszâde Sâlih Efendi'dir. 1247 (1832/1833) senesinde memleketi bulunan Hacıköy kazasında doğmuştur.

Çocukluğunda Kur'ân öğrenmiştir. Sonrada medreselerde eğitimini tamamlamıştır. Fakat Amasyalı hoca Payıszâde Abdulhalîm Efendinin vefatından dolayı icâzetname alamamıştır. 21 Mayıs 1303 (2 Haziran 1887) târihli Maârif Nezâretinin hasletnâmesiyle "arabiyyi'l ibare" olarak "Cevâibu'l-menâkıb" ismiyle bilinen risâlenin basım ve yayımını yapmıştır.

20 Zilhicce 1278 (18 Haziran 1862) tarihinde âidatla yirmi dört ay Hacı Ali Efendi'nin ve altı ay Sâlih Efendi'nin ve kırk gün müddetle naib Alâeddîn Efendi'nin vekâletleriyle niyâbeti şeriyesi vekâletleriyle ve halkın seçmesiyle 16 Rebûlâhir 1293 (11 Mayıs 1876) târihinde 70 kuruş maaş ile çalışmıştır.

Daâvî azâlığının ve nâibler seçim kurulunun kararıyla Şaban 1306 (Nisan 1889) tarihinden itibâren meşihatın tayin kararıyla 500 kuruş maaşla tayîn olduğu Bitlis vilâyeti dâhilinde Sason kazâsı niyâbetinde bulunmuştur. Sason kazâsı niyabetinden belli süresinin dolmasıyla ayrılmıştır.¹⁵²

---

¹⁵²İstanbul Müftülüğü Şeriye Siiclleri Arşivi, Sicill-i Ahval Dosya No:2302.

Tablo-45: Ali Rıza Efendinin Hizmet Cetveli

Memûrun isim ve şöhreti		Tevellüdü			Hizmet ve devlete Duhûlü Târîhi				
		Târîhi							
Kevser Hacı köyü Nâib-i sâbıkı Ali Rıza Efendi		1247			Rebiülevvel 1309 (Ekim/Kasım 1891)				
GÖREV TARİHLERİ		MÜDDETİ MEMURİYETİ			MÜDDETİ MAZULİYETİ			Ünvân-ı memuriyeti	MAAŞI
		YIL	AY	GÜN	YIL	AY	GÜN		
20 Mart 1305(1 Nisan 1889)	22 Eylül 1307 (4 Ekim 1891)	2	6	3	-	-	-	Sason niyâbeti	500
23 Eylül 1307 (5 Ekim 1891)	11 Ağustos 1308 (23 Ağustos 1892)	-	-	-	-	10	10	Sason niyabeti	-
12 Ağustos 1308 (23 Ağustos 1892)	15 Kanunusânî 1310 (27 Ocak 1895)	2	5	4	-	-	-	Besni niyabeti	750
16 Kanunusânî 1310 (24 Ağustos 1892)	25 Haziran 1311 (7 Temmuz 1895)	-	-	-	-	5	10	Besni niyabeti	-
26 Haziran 1311 (8 Temmuz 1895)	11 Mart 1314(23 Mart 1898)	2	8	16	-	-	-	Koyunhisar niyabeti	500
12 Mart 1314 (24 Mart 1898)	7 Temmuz 1314(19 Temmuz 1898)	-	-	-	-	3	26	Koyunhisar niyabeti	-
8 Temmuz 1314(20 Temmuz 1898)	15 Eylül 1316(19 Temmuz 1898)	2	2	8	-	-	-	Alucra niyabeti	675
16 Eylül 1316 (29 Eylül 1900)	9 Kânunuevvel 1316(22 Aralık 1900)	-	-	-	-	2	24	Alucra niyabeti	

10 Kânunuevvel 1316 (23 Aralık 1900)	15 Mayıs 1319 (28 Mayıs 1903)	2	5	6	-	-	-	Kuzuçan niyabeti	1165
16 Mayıs 1319(29 Mayıs 1903)	3 Nisan 1320 (16 Nisan 1904)	-	-	-	-	10	18	-	
4 Nisan 1320 (17 Nisan 1904)	13 Mart 1322 (26 Mart 1906)	1	11	10	-	-	-	Hamîdiye niyabeti	675
14 Mart 1322 (27 Mart 1906)	17 Kânunuevvel 1322(30 Aralık 1906)	-	-	-	-	9	4	Hamidiye niyabeti	
18 Kânunuevvel 1322 (31 Aralık 1906)	18 Şubat 1324 (3 Mart 1909)	2	2	1	-	-	-	Kevser Hacı köyü	675
19 Şubat 1324 (4 Mart 1909)	22 Temmuz 1325 (4 Ağustos 1909)	-	-	-	-	5	4		
İstid'â târihi	23 Temmuz 1325 (5 Ağustos 1909)	13	39	48	-	44	105		

Kaynak: İstanbul Müftülüğü Şeriye Sicilleri Arşivi, Sicill-i Ahval Dosya No:2302.

V.2.2.Mehmet Hilmi Efendi

İsmi Mehmet, mahlası Halîm'dir. Hâfız hoca diye bilinmektedir. Babasının ismi Ömer Ağadır. Aile unvanlarına Araboğlu, diğer ismi Hanımoğlu denilmektedir. Babası rençber esnafındandır. Gümüşhacıköy Kasabasının Saray mahallesindedir.

1 Mart 1274 (13 Mart 1858) tarihinde Gümüşhacıköy Kasabasının Saray mahallesinde doğmuştur.

İlk önce dîni ilimleri sıbyan mektebinde okumuştur, o esnada Kurân-ı ezberlemiştir. Amasya'da Sultan Beyazıd Medresesinde dersiâm hocalarından Gürcü Hâcî Osman Efendi'nin ders halkasında on beş sene bulunarak eğitimini tamamlayıp 10 Cemaziyelahir 1304 (6 Mart 1887) tarihinde icazetname almıştır. Son olarak, Amasya dâru muallimîninden mecbûrî olan ilim ve fenlerin eğitimden sonra 4 Nisan 1307 (16 Nisan 1891) tarihinde diploma almıştır.

1 Teşrînisânî 1308 (13 Kasım 1892) tarihinde 100 kuruş maaşla mahalli maârif mektebi İbtidâisi muallimliğine tayin olmuştur. 12 sene 4 ay hizmet ederek 14.800 kuruş maaş almıştır. Daha sonra istifa etmiştir. Devam eden 17 sene 10 ay 15 gün memuriyeti süresince 23.675 kuruş maaş almıştır. Gümüşhacıköy kazası müderrisliği için düzenlenen sınavda kendisi de müsabakaya dâhil olarak Amasya sancağında oluşturulan heyeti ilmiyeye gelerek sınavı yapılarak aynı makâmdan tercihen bu müderrisliğe tayîn buyurulduğu belirtilmiştir. Gümüşhacıköyü kaymakamlığına bildirilerek iki yüz kuruş maaşla aynı müderrisliğe tayîn olunmuştur. 22 Teşrînisânî 1328 (5 Aralık 1912) tarihinde işe başlamıştır.¹⁵³

---

¹⁵³İstanbul Müftülüğü Şeriye Sicilleri Arşivi, Sicill-i Ahval Dosya No:4065.

Tablo-46: Mehmet Hilmi Efendinin Tezkeresi ve Mahallesi

DEVLETİ ALİ-İ OSMANİ TEZKERESİ							
İsim ve Şöhreti	Pederi İsmiyle Mahalli ikameti	Validesi ismiyle Mahalli İkameti	Tarih ve Mahalli Veladeti	Milleti	Sanat ve sığbat ve Hizmet ve İntihabı Salahiyeti	Mütehhil ve Zevcesi Müteaddid Olup Olmadığı	Derecatı ve Sunuf-ı Askeriyesi
Haftız Mehmed Efendi Araboğlu Mahdumu	Ömer Efe Gümüşhacıköy	Saniye Gümüşhacıköy	1274	İslam	İbtidaiye Muallimi ve Müderresi	Bir Zevcesi vardır	

EŞKAL				SİCİL-İ NÜFUSA KAYD OLUNAN MAHAL				
Boy	Göz	Sima	Alameti Fabrika Sabite	Vilayeti	Kazası	Mahalle ve Karyesi	Sokağı	Nevi Mesken
Uzun	Ela	Buğday	Tam	Sivas	Gümüşhacıköy	Saray	13/2	Hane

Kaynak: İstanbul Müftülüğü Şeriye Sicilleri Arşivi, Sicill-i Ahval Dosya No:4065.

V.2.3.Mustafa Tefik Efendi

Babası İsmail Efendi'dir. 1271 (1854/1855) senesinde doğmuştur. 15 Kânunuevvel 1305 (27 Aralık 1889) tarihinde Gümüşhacıköy müftülüğünde maaşsız olarak çalışmıştır.

18 Kânunuevvel 1325 (31 Aralık 1909) ve 14 Haziran 1328 (27 Haziran 1912) tarihinde Gümüşhacıköy müftülüğüne 400 kuruş maaşla görevlendirilmiştir. 15 Haziran 1328 (28 Haziran 1912) tarihinde vefat etmiştir.

Gümüşhacıköy müftüsü Mustafa Tefik Efendi'nin geçmiş hizmetleri on seneden aşağı olması sebebiyle maaş verilmeyeceğinden emeklilik kanununun 26. maddesine göre ailesine bir defa olmak üzere 400 kuruş ikramiye verilmiştir.¹⁵⁴

---

¹⁵⁴İstanbul Müftülüğü Şeriye Sicilleri Arşivi, Sicill-i Ahval Dosya No:2328.

V.3.Merzifon Uleması

V.3.1. Abdullah Lüfü Efendi

Abdullah Lüfü Efendi 1285 (1868/1869) senesinde doğmuştur. Sicilâtı Şeriye memuru olarak maaşsız görev yapmıştır. Evrak Kalemi Sicilâtı Şeriye memurluğuna maaşsız terfi etmiştir.¹⁵⁵

---

¹⁵⁵ İstanbul Müftülüğü Şeriye Sicilleri Arşivi, Sicill-i Ahval Dosya No: 256.

V.3.2.Ahmet Hilmi Efendi

İsmi Ahmet, mahlası Hilmî'dir. Babasının ismi İsmail'dir. Aile unvanlarına Hasanoğlu, lakablarına Vâiz Hoca denilmektedir.

1272 (1855/1856) senesinde Amasya'nın Merzifon kazasına bağlı Elâle köyünde doğmuştur.

Öncelikli ilimler olan Kurân-ı Kerîm, tecvîd, namazın şartları ve mızraklı ilmihâli aynı köyün imâmı olan Ömer Hilmî Efendi'den ders almıştır. Daha sonra 1286 (1869/1870) senesinde Merzifon'a nakil olarak Kara Mustafa Paşa Câmî Şerîfi civârında bulunan Yeni Medrese olarak bilinen medresede ikâmet ederek Urgancızâde Süleyman Efendi'den sarf ilmi, emsile, binâ, maksûd, 'İzzî ve İlm-i nahivden avâmil, izhâr derslerini öğrenmiştir.

1289 (1872/1873) senesinde Amasya'ya nakil olup Sultân Bâyezid Velif Medresesinde ikâmet ederek Müftü Hacı Osman Efendi'nin dersine devâm ile sarf-ü nahiv ve mantık meânî, fıkihtan halebî, mültekâ, fıkihtan Mirât ve hadîs-i şerîfden şifâ şerîf İlm-i hisâbdan "Hüseynî" ve "Velediyye Şerhi", Abdül-Vehhâb vasfiyye ve ilm-i kelâmdan Ömer En-nakî'nin akâid'i ve Ramazân Efendi, Celâlür-rafzânî ile Haşiye-i Gelenbevî ve rahmân suresi tefsîri ve nebe almıştır. Amasya Müftüsü Hâfız Abdurrahmân Kâmil Efendi'den, meşârik-ı şerîf ve Ardahânî Hacı Mehmet Emîn Efendi'den, kasîde-i bürde ve Hâfız Nûrî Efendi'den, İlm-i kırâatten cezerî okuyup ders almıştır.

1303 (1885/1886) senesinde eğitimini tamamlayıp Amasya Müftüsü Hacı Osman Efendi'den, 9 Cemaziyelahir 1304 (5 Mart 1887) târihli icâzetnâmeyle almıştır. Amasya'nın Mehmet Paşa Câmisinde eğitim, öğretime başlayıp iki defa olarak ilim öğrencilerine sarf-ü nahiv, mantık, fıkihtan halebî, mültekâ ve tarîkat-i muhammediyye hâdimî, akâid'den kelâm bahsine kadar ders almış ise de her iki defasında da ders halkasında bulunan öğrencilerin bir kısmı köylerde ikâmet ve hitâbet gibi ilmî görevlere heves ederek eğitimi terk etmiş ve bir kısmında İstanbul'a

gittiklerinden icâzet verememiş ise de eğitimle meşgul olmuştur. 1 Kanunusânî 1326 (14 Ocak 1911) tarihinden itibaren 150 kuruş maaş almıştır.¹⁵⁶

---

¹⁵⁶İstanbul Müftülüğü Şerhiye Sicilleri Arşivi, Sicill-i Ahval Dosya No:682.

Tablo-47 :Ahmet Hilmi Efendinin Tezkeresi ve Mahallesi

DEVLET-İ AL-İ OSMÂNİ TEZKERESİ							
İsim ve Şöhreti	Pederi İsmiyle Mahall-i İkâmeti	Vâlidisi İsmiyle Mahalli İkâmeti	Tarih-i ve Mahalli Velâdeti	Milleti	San'at ve sıfat-ü hizmet intihâb Salâhiyeti	Mütehhil ve zevcesi müteaddid olup olmadığı	Derecât ve sunûf-i Askeriyesi
Hasan Oğlu Ahmed Efendi	Merzifon Müteveffâ İsmâil Efendi	Müteveffıye Rukiyye	1271	İslâm	Ulemâdan	Bir zevcesi vardır	

EŞKAL				SİCİL-İ NÜFUSA KAYD OLUNAN MAHAL					
Boy	Göz	Sîmâ	Alâmet-i Fârîka-i Sâbite	Vilâyeti	Kazâsı	Mahalle veya Karyesi	Sokağı	Mesken Numarası	Nevi Mesken
Uzunca	Elâ	Esner	Tam	Sivas	Amasya	Sûfizâde		2/1	Hâne

Kaynak: İstanbul Müftülüğü Şeriye Sicilleri Arşivi, Sicill-i Ahval Dosya No:682.

V.3.3.Ahmet Vehbi Efendi

İsmi Ahmet, mahlası Vehbi'dir. Babasının ismi Hüseyin, mahlası Avnî'dir. Aile unvanlarına Kara Mehmetzade denilmiştir. Babası rençber esnafındandır. 1315 (1897/1898) senesinde vefat etmiştir.

7 Nisan 1298 (19 Nisan 1882) tarihinde Merzifon kazasına bağlı Narbahçe köyünde doğmuştur.

1306 (1890/1891) senesinde aynı köyde bulunan İlyas Ağa mektebi İbtidâîsi'ne girerek, temel bilgileri almıştır. 1310 (1892/1893) senesinde Merzifon rüşdiye mektebine girip 4 sene zarfında aynı mektepte eğitimi zorunlu olan ilim ve fenlerin eğitimini tamamlayıp 1314 (1896/1897) senesinde diploma almıştır. Merzifonun Pîrî Baba Medresesinde Maraşlı Mehmet Efendi'nin izhâr, kâfiye, halebî derslerinde bulunduktan sonra 1316 (1898/1899) senesinde eğitim için Amasya'ya gitmiştir.

Mehmet Paşa Medresesine kayıt olunarak Amasya eski müftüsü Hacı Osman Efendi'nin câmi dersine katılmıştır. Hocanın vefatından dolayı Köprülü Hâcî Hâfız Mustafa Tevfik Efendi'nin dersine devamla medreselerde eğitimi zorunlu olan dersleri tamamlayarak 1327 (1911/1912) senesinde üç adet icâzetnâme almıştır. İcazetten sonra medreseler kanunu gereği derse çıkmak üzere Amasya livâsı Islâhî medâris komisyonu huzûrunda sınav olarak bir adet ehliyetnâme almıştır.

Amasya'dan memleketi olan Merzifon'a dönerek öğretimle meşgul iken Kazâ İdare Meclisi mazbatasıyla, 2 Temmuz 1328 (15 Temmuz 1912) tarihinde aylık 200 kuruş maaşla ilk defa Merzifon kazası Müderrisliğine tayin olmuş ve maaş almaya başlamıştır.¹⁵⁷

---

¹⁵⁷İstanbul Müftülüğü Şeriyeye Sicilleri Arşivi, Sicill-i Ahval Dosya No:2391.

Tablo-48 :Ahmet Vehbi Efendinin Tezkeresi ve Mahallesi

DEVLET-İ ALİ-İ OSMÂNİ TEZKERESİ							
İsim ve Şöhreti	Pederi İsmiyle Mahall-i İkâmeti	Vâlidisi ismiyle Mahalli İkâmeti	Tarih-i ve Mahalli Velâdeti	Milleti	San'at ve sıfat-ü hizmet intihâb Salâhiyeti	Müteahhil ve zevcesi müteaddid olup olmadığı	Derecât ve sunûf-i Askeriyesi
Kara Mehmet oğlu Ahmet Vehbî Efendi	Müteveffâ Hüseyin	Zeyneb	1299 1298 Nârinçe Karyesi	İslâm	Talebe	Bekâr	

EŞKAL				SİCİL-İ NÜFUSA KAYD OLUNAN MAHAL					
Boy	Göz	Simâ	Alâmet-i Fârîka-i Sâbite	Vilâyeti	Kazâsı	Mahalle veya Karyesi	Sokağı	Mesken Numarası	Nevi Mesken
Orta	Elâ	Buğday	Tam	Sivas	Merzifon	Nârinçe Karyesi		10/1	Hâne

Kaynak: İstanbul Müftülüğü Şeriye Sicilleri Arşivi, Sicill-i Ahval Dosya No: 2391

V.3.4. Ali Rıza Efendi

Babasının ismi Osman'dır. Aile unvanlarına Hacı Bayramzade denilmiştir. Babası ticaretle uğraşmıştır.

1260 (1844/1845) senesinde Merzifon'da doğmuştur.

Merzifon'da Hâfız Ali Efendi'nin sıbyan mektebinde Kur'ânı Kerîm tecvît ve ilmihâl eğitimi aldıktan sonra yine aynı kasabada Müftüzâde Mehmet Efendi'nin dersine hâzır olarak ilmi sarf'dan emsile ve bina, maksûd ve 'Izzî risâleleri ve İlm-i nahivden avâmil risâlesini öğrenmiştir.

Recep 1277 (Ocak/Şubat 1861) tarihinde İstanbul'da eğitim için yola çıkarak Fatih civârında Nişancı Mehmet Paşa Câmî yakınında Ümm-ü Veled Medresesi'ne girip, kayıt olmuştur. Fâtih dersiâm hocalarından Rîzevî Mehmet Efendi'nin İzhâr dersine üç sene devamdan sonra Ahmet Efendi'nin dersine izhardan hâzır olarak nahiv ve mantık ve şerh-i akâid ve usûl-i fıkıh fenleri, tatillerde öğrencilerin sınavları ve "Alâka, vaz'iyeye ve ilm-i âdâb" risâleleri, yine Fâtih dersiâm hocalarından Şevket Efendi'den İlm-i fıkıh, meânî fenleriyle Şâfiye ve Bürhân risâlelerini aralıksız okuyup Muharrem 1291 (Şubat/Mart 1874) tarihinde sınavla Nüvvâb muallimhanesine girerek eğitim almıştır. 1291 Recep (Ağustos/Eylül 1874) tarihinde sınıf sınavını vererek 1. sınıfa nakil olmuş ve aynı sınıfta eğitimine gayret edilerek Recep 1292 (Ağustos/Eylül 1875) tarihinde mezuniyet sınavı yapılarak dördüncü sınıftan diplomayı almıştır. Nüvvâb Muallimhâne diploması almıştır.

15 Rebiülahir 1293 (10 Mayıs 1876) tarihinden itibaren aylık 1800 kuruş maaşla Selânik vilâyeti dâhilinde Kara köyü kazası niyabeti şeriyesi'ne tayîn olmuştur. Aynı kazada yirmi dört ay kadılık yaparak normal süreyi tamamlamış ve 15 Zilhicce 1297 (18 Kasım 1880) tarihinden itibaren Hüdâvendigâr vilâyeti dâhilinde Mihalic kazası niyâbeti şeriyesine 1500 kuruş maâşla tayîn olmuştur. Aynı kazada 24 ay niyâbet yaparak örfî süresini tamamlayarak 13 Rebiülevvel 1300 (22 Ocak 1883) tarihinde Edirne vilâyeti dâhilinde Mirfete kazası niyâbeti şeriyesine 1250 kuruş maaşla tayin olmuştur.

Şevval 1302 (Temmuz/Ağustos 1885) tarihinden itibaren Arz-ı Rûm vilâyeti dâhilinde 1250 kuruş maaşı olan Şîrân kazası niyâbetine tayîn olmuştur. Otuz ay niyâbet yaparak örfî süresini tamamladıktan sonra 15 Zilkade 1305 (24 Temmuz 1888) tarihinde 1250 kuruş maaşla Kosova vilâyeti dâhilinde Eybek sancağı merkez niyâbetine tayin olmuştur. Aynı sancakta yirmi dört ay görevini tamamlayıp 15 Şaban 1308 (26 Mart 1891) tarihinden itibaren Senkulu kazası niyâbeti şeriyesine 1200 kuruş maaşla tayin olmuştur.¹⁵⁸

---

¹⁵⁸İstanbul Müftülüğü Şeriyeye Sicilleri Arşivi, 879.

Tablo-49 :Ali Rıza Efendinin Hizmet Cetveli

Merzifonlu Ali Rızâ Efendi ibn-i Osman Efendi	Tarihi Velâdeti			Hizmete			Son Memûriyeti
	1206			Duhûlü 26 Nisan 1296 (8 Mayıs 1880)			Siirt niyabeti
GÖREV TARİHLERİ	MÜDDETİ MEMURİYETİ			MÜDDETİ MAZULİYETİ			
	YIL	AY	GÜN	YIL	AY	GÜN	
26 Nisan 1292(8 Mayıs 1876) 4 Nisan 1294 (16 Nisan 1878)	1	11	9	-	-	-	
4 Nisan 1294 (16 Nisan 1878) 4 Ağustos 1296 (16 Ağustos 1880)	-	-	-	3	7	-	
4 Ağustos 1296 (16 Ağustos 1880) 13 Teşrinievvel 1298 (25 Ekim 1882)	1	11	9	-	-	-	
14 Teşrinievvel 1298 (26 Ekim 1882) 10 Şubat 1298 (22 Şubat 1883)	-	-	-	-	3	24	
8 Şubat 1298 (20 Şubat 1883) 12 Mart 1301 (24 Mart 1885)	2	1	9	-	-	-	
17 Mart 1301 (29 Mart1885) Haziran 1301(Haziran/Temmuz 1885)	-	-	-	-	2	14	
1 Temmuz 1301 (13 Temmuz 1885) 14 Haziran 1301 (26 Haziran 1885)	2	5	2	-	-	-	
3 Kanunuevvel 1303 (15 Aralık 1887) 11 Temmuz 1304 (23 Temmuz 1888)	-	-	-	-	7	9	
11 Temmuz 1304 (23 Temmuz 1888) 19 Haziran 1306 (1 Temmuz 1890)	1	11	8	-	-	-	
20 Haziran 1306 (2 Temmuz 1890) 13 Mart 1307(25 Mart 1891)	-	-	-	-	8	24	
14 Mart 1307 (26 Mart 1891)19 Şubat 1308 (3 Mart 1893)	1	11	6	-	-	-	
20 Şubat 1308 (4 Mart 1893) 28 Kanunusânî 1310 (9 Şubat 1895)	-	-	-	1	11	9	
29 Kanunusânî 1310(10 Şubat 1895) 5 Kanunusânî 1312 (17	1	11	7	-	-	-	

Ocak 1897)							
6 Kanunusânî 1312(18 Ocak 1897) 24 Mart 1314(5 Nisan 1898)	-	-	-	1	2	19	
25 Mart 1314 (6 Nisan 1898) 2 Mart 1314(14 Mart1898)	-	-	-	-	-	-	
3 Mart1 1316 (16 Mart 1900) 4 Eylül 1318(17 Eylül 1902)	-	-	-	2	6	2	
5 Eylül 1318(18 Eylül 1902) 6 Şubat 1320(19 Şubat 1905)	2	5	2	-	-	-	
7 Teşrinievvel 1321 (20 Ekim 1905) 5 Teşrinievvel 1321 (18 Ekim 1905)	-	-	-	-	7	29	
6 Şubat 1321 (19 Şubat 1906) 2 Eylül 1324(15 Eylül 1908)	2	10	27	-	-	-	
3 Eylül 1324 (16 Eylül 1908) 3 Kanunusânî 1326 (16 Ocak 1911)	-	-	-	2	4	1	
İstidâ tarihi 4 Kanunusânî 1326 (17 Ocak 1911)	14	87	87	8	58	131	

Kaynak: İstanbul Müftülüğü Şeriye Sicilleri Arşivi, Sicill-i Ahval Dosya No:879

V.3.5. İsmail Hakkı Efendi

Babası Kurtzâde Hacı Ali Efendi'dir. Babası Müftüdür.

Zilhicce 1267 (Eylül/Ekim 1851) tarihinde Sivas vilayeti dâhilinde Amasya sancağı'na bağlı Merzifon kazasında doğmuştur.

Sıbyân mektebinde muallim Abdullah Efendi'den Kur'ânı ezberledikten sonra Rüşdiye mektebine öğrenci olarak kaydolup ilmihâl ve risâle-i ahlâkî ve medhalî kavâid, sarf'dan emsile, binâ, maksûd, nahivden avâmil, izhâr ve mantıktan İşagoci ve Ferîde ve Vaziyyeyi ve Fârisî'den öğretim ve kavâid fârisî ve Tuhfe-i Vehbî Gülistân ile coğrafya ve târihi osman ve ilm-i hesap ve hendese okumuş; İmlâ ve İnşâ ile hatt-ı sülûs ve rika'yı dahi öğrenmiştir.

Aynı mektebin belli olan normal süresinde yapılan sınavda yedi sınıf ve her birinden tam numara alarak diploma elde edip bu mektepten çıkmıştır. Sultân Mehmet Çelebi Medresesinde Müftüzâde Mehmet Efendi'den 'İzzî, merâh, kâfiye ve Molla Çelebi ve Fenârî, Kul Ahmet, İstiâre ve vaziye'yi almıştır.

Muharrem 1290 (Mart 1873) tarihinde İstanbul'a gelerek Fâtih civârında Kadıasker Efendi Medresesi'nde Hâfız Şâkir Efendi'den mantık, meânî, beyân, adâb, bedî, usûl-i fıkıh, usûl-i hadîs, kelâm, hikmet, hadîs, tefsir, fıkıh ve ferâiz eğitimi alarak Zilkade 1296 (Ekim/Kasım 1879) tarihinin başında Mekteb-i Nüvvâb'a girerek fıkıh, mecelle, ferâiz, talîmi kitâbet ve İlâmı mukteziyeyi devam ederek eğitimden sonra üçüncü sınıf derecesinde diploma ile mezun olup 1300 (1882/1883) senesinde icazetname almıştır.

Muharrem 1293 (Ocak/Şubat 1876) tarihinde tarîki kaza sınavına girerek ve Bâ-Cenâh sınıfını kazanarak 18 ay 24 er ve 18 ay daaylık 100 kuruş maâş almış çelebi ve 12 ay dahi böylece 100 kuruş maâşla Eğri ve dördüncü seferde İnebahtı bölgesini elde ederek böylece 100 kuruş maaş almıştır.

Muharrem 1299 (Kasım/Aralık 1881) tarihinde açılan Kürsü Şeyhliği sınavına girerek Üsküdâr'da Mihr-i mâh Câmî Şerîfi Kürsü Şeyhilği'ne Ruus-i Hümâyûnla, yarısı Evkâf-ı Hümâyûn Hazînesi'nden ve diğer yarısı Mâliye Nezâretinden aylık

210 kuruş maâş almıştır. Bir sene devâm ederek Muharrem 1300 (Kasım/Aralık 1882) tarihinde Rumeli Hisârî Câmî Şerîfî Kürsü Şeyhliği'ne aylık 280 kuruş maâşla görev yaptıktan sonra 1301 Muharrem (Kasım/Aralık 1883) tarihinin başında aylık 300 kuruş maâşla terfi ederek Câmî Şerîfî Kürsüşeyhilği'ne tayin olunup hizmet etmekte iken istifa etmiştir.

Recep 1302 (Nisan/ Mayıs 1885) tarihinde Adana vilâyeti dâhilinde Cebel-i Bereket sancağı niyâbetine 2000 kuruşla tayîn olmuştur. 2 sene normal süresini tamamlayıp 1305 Recep (Mart/Nisan 1888) tarihinde Fetvâhâne sınavı açılarak sınavla fetvâhânenin alt müsevvid odasına mülazemet olarak dâhil olmuştur.

Zilkade 1305 (Temmuz/Ağustos 1888) tarihinin başından itibaren Bursa vilâyeti dâhilinde Germastı kazâsı niyâbetine 2000 kuruş maâşla tayîn olunarak belli süresini tamamladıktan sonra Zilkade 1307 (Haziran/Temmuz 1890) tarihinin başında aylık 210 kuruş maâşla aynı alt müsveddeliğe erişmiştir.

15 Zilkade 1309 (11 Haziran1892) tarihinde Ankara vilâyeti dâhilinde Kırşehir sancağına niyâbetle 2500 kuruş maaşla tayin olmuştur. Edirne Rûûs-i Hümâyûnu almıştır. Rüştiye mektebi diploması birtakım kitaplar ile beraber İstanbul'da kazara kaybolmuştur.¹⁵⁹

---

¹⁵⁹İstanbul Müftülüğü Şeriye Sicilleri Arşivi, Sicill-i Ahval Dosya No:165.

Tablo-50 :İsmail Hakkı Efendinin Hizmet Cetveli

Me'mûrun ismi		Tarihi velâdeti						Hizmete Duhûlü	
İsmâil Efendi ibn-i Ali		1247						Rebûlevvel 1309 (Ekim/Kasım1891)	
GÖREV TARİHLERİ		MÜDDETİ MEMURİYETİ			MÜDDETİ MAZULİYETİ			Ünvân-ı memuriyeti	MAAŞI
		YIL	AY	GÜN	YIL	AY	GÜN		
		YIL	AY	GÜN	YIL	AY	GÜN		
1 Mayıs 1298(13 Mayıs 1882)	7 Kânunuevvel 1298(19 Aralık 1882)	-	7	7	-	-	-	Selânik Cevâmî'-i Şerîfi Kürsi Şeyhliği	68
8 Kanunuevvel 1298 (20 Aralık 1882)	18 Kanunusâni 1298(30 Ocak 1883)	-	1	11	-	-	-	Selanik Cevami-i Şerifi Kürsi Şeyhliği	125, 50
19 Kanunusânî 1298 (31 Ocak 1883)	23 Şubat 1200(6 Mart 1787)	2	1	12	-	-	-	Selanik Cevami Şerifi Kürsi Şeyhliği	182, 50
1 Mart 1301 (13 Mart 1885)	2 Nisan 1301(14 Nisan 1885)	-	-	-	-	1	-		
3 Nisan 1301(15 Nisan 1885)	11 Mart 1303(23 Mart 1887)	1	11	9	-	-	-	Cebel-i Bereket Niyâbeti	2000
12 Mart 1303(24 Mart 1887)	27 Haziran 1304(9 Temmuz 1888)	-	-	-	1	3	16	Cebeli Bereket Niyabeti	
28 Haziran 1304(10 Temmuz 1888)	5 Haziran 1306(17 Haziran 1890)	1	11	8	-	-	-	Germastı Niyâbeti	2000
6 Haziran 1306(18 Haziran 1890)	8 Haziran 1306 (20 Haziran	-	-	-	-	-	3	Cebeli Bereket Niyabeti	

	1890)								
9 Haziran 1306(21 Haziran 1890)	27 Haziran 1308 (9 Temmuz 1892)	2	-	19	-	-	-	Fetvâhâne müsveddeliği	250
28 Haziran 1308 (10 Temmuz 1892)	6 Temmuz 1310 (18 Temmuz 1894)	2	-	9	-	-	-	Kırşehir Niyâbeti	2000
7 Temmuz 1310 (19 Temmuz 1894)	25 Eylül 1312 (7 Ekim 1896)	2	2	19	-	-	-	Fetvâhâne müsveddeliği	250
26 Eylül 1312(8 Ekim 1896)	Şubat 1312(Şubat/Mart 1897)	-	5	5	-	-	-	Tokad Niyâbeti	2000
11Mart 1313 (23 Mart 1897)	4 Eylül 1314(16 Eylül 1898)	1	6	4	-	-	-	Tokad Niyabeti	1800
5 Eylül 1314 (17 Eylül 1898)	11 Teşrinievvel 1316(24 Ekim 1900)	2	1	7	-	-	-	Fetvâhâne müsveddeliği	250
12 Teşrinievvel 1316 (25 Ekim 1900)	19 Eylül 1318 (25 Ekim 1902)	1	11	8	-	-	-	Lazkiye Niyâbeti	2025
20 Eylül 1318(3 Ekim 1902)	4 Kanunuevvel 1320(17 Aralık 1904)	2	2	15	-	-	-	Fetvâhâne müsveddeliği	250
5 Kanunuevvel 1320(18 Aralık 1904)	5 Haziran 1321(18 Haziran 1905)	-	6	1	-	-	-	Tokad niyabeti	450
6 Haziran 1321(19 Haziran 1905)	10 Ağustos 1323(23 Ağustos 1907)	2	2	5	-	-	-	Kaysarıyya Niyâbeti	2700

11 Ağustos 1323 (24 Ağustos 1907)	4 Eylül 1324 (17 Eylül 1908)	1	-	24	-	11	26	Fetvâhâne müsveddeliği	450
5 Eylül 1324 (18 Eylül 1908)	Ağustos 1325 (Ağustos/ Eylül 1909)	-	11	26	-	-	-	Biga Niyâbeti	2500
1 Eylül 1325 (14 Eylül 1909)	12 Kânunuevvel 1326 (25 Aralık 1910)	1	3	12	-	-	-	Fetvâhâne ikinci Sınıf Mümeyyizliği	2500
13 Kânunuevvel 1326(26 Aralık 1910)	8 Mart 1330(21 Mart 1914)	3	2	26	-	-	-	Fetvâhâne birinci Sınıf Mümeyyizliği	2500
İnfisâli 9 Mart 1330 (22 Mart 1912) 23 82 227 1 4 21 3000									

Kaynak: İstanbul Müftülüğü Şeriye Sicilleri Arşivi, Sicill-i Ahval Dosya No: 165

V.3.6.Mahmut Kamil Efendi

Babasının ismi Himmetzade Osman Efendi olup vefât etmiştir.

1274 (1858/1859) senesinde Sivas vilayeti dâhilinde Amasya sancağına bağlı Merzifon kazasında doğmuştur.

Temel eğitim bilgilerini memlekette alıp 2 Zilhicce 1292 (30 Aralık 1875) tarihinde İstanbul'a gitmiştir. Süleymâniye'de bulunan Dârulhadîs Medresesine girerek Süleymâniye dersiâmlarından Alâiyeli Ahmet Tevfik Efendi'nin ders halkasına devâm ederek 1305 (1887/1888) senesinde Mektebi Nüvvâb'a da dâhil olarak Ramazan 1310 (Mart/Nisan 1893) tarihinin başında diploma almış ve henüz niyâbete gitmemiştir.

Mektebe devam sırasında, yani Cemaziyelahir 1308 (Ocak/Şubat 1891) tarihinde icazetname almıştır. Muharrem 1309 (Ağustos/Eylül1891) tarihinde rûûs sınavına girerek yarışmacılar sırasında yirmi sekizinci olarak seçilip elindeki belgeyi kazara kaybetmiştir.

Muharrem 1310 (Temmuz/Ağustos 1892) tarihinde derse başlayıp Zilkade 1321 (Ocak/ Şubat 1904) tarihinde icazet vermiştir. 1 Teşrinivvel 1309 (13 Ekim 1893) tarihinde Ruus-i maaşı olarak 95 kuruş maaş almıştır. 6 Zilhicce 1315 (28 Nisan 1898) târihinde Bâ-İbtidâ Hâric ve 21 Rebiülahir 1321 (17 Temmuz 1903) târihinde Bâ-Hareket-i Hâric rütbeleri almıştır. 6 Zilkade 1321 (24 Ocak 1904) târihinde icazet sırasında dört rütbeden osmanî ve emsâli gibi Altın Liyâkat Madalyası verilmiştir. 19 Şevvâl 1327 (Kasım 1909) târihinde Üsküdar'da bulunan Şemsi Paşa Medresesi müderrisliğine tayîn olunmuştur.¹⁶⁰

---

¹⁶⁰İstanbul Müftülüğü Şeriyeye Sicilleri Arşivi, Sicill-i Ahval Dosya No:3445.

Tablo-51: Mahmut Kamil Efendinin Hizmet Cetveli

Memûrun isim ve şöhreti		Tarihi Tevellüdü			Hizmete duhulü	
Mahmûd Kâmil Efendi ibn-i Himmet zâde Osman Efendi		1274(1858/1859)			1 Teşrinievvel 1309(13 Ekim 1893)	
GÖREV TARİHLERİ		Müddeti memuriyeti			MAAŞI	SON MEMURİYETİ
		YIL	AY	GÜN		Süleymaniye Cami Şerifi muhayyiz dersiamlığı
1 Teşrinievvel 1309 (13 Ekim 1893)	Ağustos 1330 (Ağustos/Eylül 1914)	-	11	-	95	Süleymaniye Cami Şerifi Dersiamlığı
1 Eylül 1310 (13 Eylül 1894)	5 Eylül 1313(17 Eylül 1897)	4	-	15	89,50	Süleymaniye Cami Şerifi Dersiamlığı
16 Eylül 1314(28 Eylül 1898)	6 Ağustos 1316 (19 Ağustos 1900)	1	10	21	128	Süleymaniye Cami Şerifi Dersiamlığı
7Ağustos 1316 (20 Ağustos 1900)	15 Eylül 1317 (28 Eylül 1901)	1	1	9	268,50	Süleymaniye Cami Şerifi Dersiamlığı
16 Eylül 1317(29 Eylül 1901)	Şubat 1320(Şubat/Mart 1905)	3	5	15	306,50	Süleymaniye Cami Şerifi Dersiamlığı
1 Mart 1321(14 Mart 1905)	Teşrisânî 1323(Kasım/Aralık 1907)	2	9	-	344	Süleymaniye Cami Şerifi Dersiamlığı
1 Kânunuevvel 1323(14 Aralık 1907)	Teşrinisânî 1324(Kasım/Aralık 1908)	1	-	-	382	Süleymaniye Cami Şerifi Dersiamlığı
1 Kânunuevvel 1324(14 Aralık 1908)	Temmuz 1325(Temmuz/Ağustos 1909)	-	8	-	432	Süleymaniye Cami Şerifi Dersiamlığı
1 Ağustos 1325(14 Ağustos 1909)	Kânûnu sâni 1326(Ocak/Şubat 1911)	1	6	-	600	Süleymaniye Cami Şerifi Dersiamlığı
1 Şubat 1326(14 Şubat 1911)	Nisan 1331(Nisan/Mayıs 1915)	4	3	-	800	Süleymaniye Cami Şerif Dersiamlığı
1 Mayıs 1331(14 Mayıs 1915)	25 Kânûnu sâni 1326(17 Şubat 1911)	-	8	25	1000	Süleymaniye Cami Şerifi Dersiamlığı
Vefâtı 26 Kânûnusânî 1331(8 Şubat 1916)		17	61	85		Süleymaniye Cami Şerifi Dersiamlığı

Kaynak: İstanbul Müftülüğü Şeriye Sicilleri Arşivi, Sicill-i Ahval Dosya No:3445

V.3.7.Mehmet Münib Efendi

Babasının ismi Mehmet İlmî'dir. Aile unvanlarına İmam Alizâde denilmektedir. Babası Merzifûnî 15 Eylül 1312 (27 Eylül 1896) tarihinde vefat etmiştir.

5 Muharrem 1273 (5 Eylül 1856) tarihinde Merzifon'un Hacı Rafet mahallesinde doğmuştur.

1 Temmuz 1279 (13 Temmuz 1863) tarihinde İbtidai mektebinden 30 Haziran 1289 (12 Temmuz 1873) târihinde Merzifon rüşdiye mektebinden diploma almıştır. 1 Muharrem 1293 (28 Ocak 1876) târihinde Amasya sancağında Kabancıoğlu Medresesi'nde derse başlamıştır.

Öğrenciye özgü olan kur'a sınavlarında ehliyeti yerine getirerek gerekli diplomaları alıp ve 5 Recep 1314 (10 Aralık1896) târihinde ulûmu âliye ve aliyyeden icâzet almıştır. Babasının vefatından dolayı 1 Recep 1315 (26 Kasım 1897) târihinde Merzifon'daki Dârusselâm Medresesi müderrisliğine terfi etmiştir.

3 Rebiülevvel 1320 (10 Haziran 1920) târihinde Yüksek Meşihat Makamının emriyle Merzifon Müftülüğü'ne maaşsız olarak tayîn olmuştur. 5 Recep 1323 (5 Eylül 1905) tarihinde on kişiye ulûmu âliye ve aliyyeden icâzet vermiştir. 3 Rebiülahir 1320 (10 Temmuz 1902) târihinde Yüksek Meşihat Makamının emriyle Merzifon kazâsı müftülüğüne maaşsız olarak tayîn olmuştur.¹⁶¹

---

¹⁶¹İstanbul Müftülüğü Şerhiye Sicilleri Arşivi, Sicill-i Ahval Dosya No:2325.

Tablo-52: Mehmet Münib Efendinin Tezkeresi ve Mahallesi

DEVLET-İ ALİ-İ OSMANİ TEZKERESİ							
İsim ve Şöhreti	Pederi İsmiyle Mahall-i İkâmeti	Vâlidisi ismiyle mahalli ikâmeti	Tarih-i ve Mahalli Velâdeti	Milleti	San'at ve sıfat-ü hizmet İntihâb Salâhiyeti	Müteehhil ve zevcesi müteaddid olup olmadığı	Derecât ve sunûf-i Askeriyesi
İmam Ali zâde Münib	Müteveffâ Mehmed Efendi Merzifon	Müteveffâ Âişe Merzifon	1274/1273 Merzifon	İslâm	Müftî	Müteehhil	

EŞKAL				SİCİL-İ NÜFUSA KAYD OLUNAN MAHAL					
Boy	Göz	Sîmâ	Alâmet-i Sârîka-i Sâbite	Vilâyeti	Kazâsı	Mahalle veya Karyesi	Sokağı	Mesken Numarası	Nevi Mesken
Uzun	Âl	Buğday	Tam	Sivas	Merzifon	Hacı Rafet		017 / 1	Hâne

Kaynak: İstanbul Müftülüğü Şeriye Sicilleri Arşivi, Sicill-i Ahval Dosya No:2325.

V.3.8.Mehmet Sait Efendi

İsmi Mehmet, mahlası Sait'dir. Babasının ismi Mehmet Ali'dir. Aile unvanlarına Hazînedarzade denilmektedir.

1271 (1855/1856) senesinde Merzifon kasabası'nın Hacı Balî mahallesinde doğmuştur.

Öncelikli dînî ilimleri sıbyan mektebinde okumuş ve ulûm-i arabiye'den aliye ve âliye derslerini alıp medreseye yerleşerek eğitim ile 1299 (1883/1884) senesinde icâzetname almıştır. İstanbula gelmiştir. Fâtih müderrislerinden Urfalı Mehmet Efendi'nin ders halkasına devâmla bir icâzetname daha almıştır. 1200 (1786/1787) senesi sonlarında sınavla Mektebi Nüvvâb'a girip, aynı mektepte eğitimi zorunlu olan ilimleri eğitim ile tamamlamıştır. Sınavla açığa çıkan ehliyeti âcizânesine göre üçüncü sınıf nüvvâbı mesleğine girdiğini gösteren diploma almıştır. İki adet icâzetnâme ve bir nüsha da Mektebi Nüvvâb diploması vardır.

Safer 1307 (Eylül/Ekim 1889) tarihinde aylık 2000 kuruş maaşla Uşak kazası niyâbeti Şeriyesine tayîn olmuştur. Niyâbeti şeriyenin belli süresinin sona ermesiyle, Muharrem 1309 (Ağustos/Eylül 1891) tarihinin sonunda ayrılmıştır.

5 Rebiülevvel 1311 (16 Eylül 1893)tarihinden itibaren aylık 2500 kuruş maaşla Yozgat livası merkez niyâbetine tayîn olmuştur. 25 ay niyâbet görevini yerine getirip, 5 Rebiülahir 1313 (25 Eylül 1895) tarihinde süresinin bitmesine dayanarak ayrılmıştır.¹⁶²

---

¹⁶²İstanbul Müftülüğü Şeriye Sicilleri Arşivi, Sicill-i Ahval Dosya No:570.

Tablo-53: Mehmet Sait Efendinin Hizmet Cetveli

Memûrun İsmi		Tarihi tevellüdü			Hizmete duhûlü				
Sımf-ı sâlis nüvvâbindan müteveffâ Merzifûnî Mehmed Sâ'id Efendi ibn-i Mehmed Ali		1272			14 Eylül 1305 (26 Eylül 1889)				
		1271			SON MEMURİYETİ				
					Çorum niyabeti				
GÖREV TARİHLERİ		Müddet-i memuriyeti			Müddet-i ma' zûliyeti			Ünvân-ı Niyâbeti	MAAŞI
		YIL	Ay	G ün	YIL	Ay	Gün		
14 Eylül 1305 (26 Eylül 1899)	22 Ağustos 1307 (3 Eylül 1891)	1	11	9	-	-	-	Uşak Niyâbeti	2000
23 Ağustos 1307 (4 Eylül 1891)	2 Eylül 1309 (14 Eylül 1893)	-	-	-	2	-	10		
3 Eylül 1309 (15 Eylül 1893)	11 Eylül 1311(23 Eylül 1895)	2	-	9	-	-	-	Yozgad	2500
12 Eylül 1311 (24 Eylül 1895)	21 Nisan 1315 (3 Mayıs 1899)	-	-	-	3	7	17		
29 Nisan 1315 (11 Mayıs 1899)	9 Kânunuevvel 1316 (22 Aralık 1900)	1	7	11	-	-	-	Çorum	1800
10 Kânunuevvel 1316(23 Aralık 1900)	5 Mart 1326 (18 Mart 1910)	-	-	-	9	2	26		
Tarih-i vefâtı 6 Mart 1326 (19 Mart 1910)		4	18	29	14	9	53		

Kaynak: İstanbul Müftülüğü Şeriye Sicilleri Arşivi, Sicill-i Ahval Dosya No:570

V.3.9.Mustafa Efendi

Tablo-54: Mustafa Efendinin Hizmet Cetveli

Mustafa Efendi	Târihi Tevellüdü			Hizmete
	MÜDDETİ MEMURİYETİ			SON MEMURİYETİ
GÖREV TARİHLERİ	YIL	AY	GÜN	Fatih Cami Dersiamlığı
				MAAŞI
8 Kânunuevvel 1294 (20 Aralık 1878) Kanunusânî 1296(Ocak/Şubat 1881)	2	1	23	62
1 Şubat 1296 (13 Şubat 1881) Mayıs 1298(Mayıs/ Haziran 1882)	1	4	-	93
1 Haziran 1298 (13 Haziran 1882) 17 Teşrinievvel 1298(29 Ekim 1882)	-	4	17	115
18 Teşrinievvel 1298(30 Ekim 1882) Şubat 1300(Şubat/Mart 1885)	2	4	13	212/20 para
1 Mart 1301 (13 Mart 1885) Teşrinisânî 1303(Kasım/Aralık 1887)	2	9	-	232
1 Kânunuevvel 1303(13 Aralık 1887) Nisân 1305(Nisan/Mayıs 1889)	1	5	-	273
1 Mayıs 1305(13 Mayıs 1889) Eylül 1305(Eylül/Ekim 1889)	-	5	-	311
1 Teşrinievvel 1305 (13 Ekim 1889) Temmuz 1308(Temmuz/Ağustos 1892)	2	10	--	361
1 Ağustos 1308(13 Ağustos 1892) Şubat 1309(Şubat/Mart 1894)	1	7	-	399
1 Mart 1310 (13 Mart 1894) Ağustos 1310(Ağustos/Eylül 1894)	-	6	-	418
1 Eylül 1310 (13 Eylül 1894) Eylül 1311(Eylül/Ekim 1895)	1	1	-	407/20
1 Teşrinievvel 1311 (13 Ekim 1895) 15 Kanunuevvel 1313(25 Aralık 1897)	2	2	15	437
	14	58	68	
	19		-	8 ¹⁶³

¹⁶³ İstanbul Müftülüğü Şeriye Sicilleri Arşivi, Sicill-i Ahval Dosya No:3572.

V.3.10.Yusuf Sıtkı Efendi

İsmi Yusuf Sıtkı Abdülmecit, mahlası Hacı Bayramzede'dir. Babası Banka Başkanlığında ve Mal Kalemi Azâlığında bulunduğu gibi kendisinde maaşsız olarak 14 sene eğitimle ve 4 ay kadar maaşsız Evkâf Vekâleti'nde bulunarak istifadan sonra hizmet etmiştir.

1286 (1870/1871) senesinde Câmî Cedîd mahallesi'nde doğmuştur.

1300 (1884/1885) senesinde de rüşdiye mektebi ve 1311 (1895/1896) senesinde de Merzifon Dârusselâm medresesinde öğrenci olarak İmâm Alizâde Ebul Mehmet Ali Efendi'den icâzet ve diplomaları elde etmiştir.

Arapça, Fârsça, Türkçe dillerinin kavâidine vakıf olarak kıraat ve kitabetlerini mümkün olduğunca öğrenmiştir. Sarf nahiv, beyân, akâid, hikmete dâir fennî eserler ve şiir düzenlemesive kendi edebî eseri mevcut ise de mecburiyetten dolayı bastırmamıştır. Köy imâmetinin ikinci senesinde kurulan İbtidiaî muallimliğinde 2 sene kadar aylık 100 er kuruş maâş almıştır.

İmamlık göreviyle meşgûl bulunduğu sırada boş kalan kazanın Eytâm Müdüriyeti'ne sınavla girerek aylık 300 kuruş maaşla 20 Haziran 1326 (3 Temmuz 1904) tarihinde görevine başlamıştır.¹⁶⁴

---

¹⁶⁴İstanbul Müftülüğü Şerhiye Sicilleri Arşivi, Sicill-i Ahval Dosya No:2394.

Tablo-55: Yusuf Sıtkı Efendinin Tezkeresi ve Mahallesi

DEVLET-İ ALİ-İ OSMÂNİ TEZKERESİ							
İsim ve Şöhreti	Pederi İsmiyle Mahall-i İkâmeti	Vâlidesi İsmiyle Mahalli İkâmeti	Tarih-i Ve Mahalli Velâdeti	Milleti	San'at ve sıfat-ü hizmet intihâb Salâhiyeti	Müteehhil ve zevcesi müteaddid olup olmadığı	Derecât ve sunûf-i Askeriyyesi
Hacı Bayramzâde Sıdkı Efendi	Abdü'l-mecîd Efendi Merzifon	Hasibe Merzifon	1286 1285 Merzifon	İslâm	Müderris	Müteehhil	

EŞKAL				SİCİL-İ NÜFUSUNA KAYD OLUNAN MAHAL					
Boy	Göz	Simâ	Alâmet-i Fârîka-i Sâbite	Vilâyeti	Kazâsı	Mahalle veya Karyesi	Sokağı	Mesken Numarası	Nevi Mesken
Orta	Mâî	Sarı	Tam	Sivas	Merzifon	Câmi'-i Cedîd		76/2	Hâne

Kaynak: İstanbul Müftülüğü Şeriye Sicilleri Arşivi, Sicill-i Ahval Dosya No:2394.

SONUÇ

Osmanlı eğitim sisteminin sağlam zemin üzerine oturtulması II. Abdülhamid Döneminde yaşanmış ve devletin eğitim sistemi üzerindeki denetimi sağlanmıştır. Osmanlı Devletinin eğitim öğretim faaliyetleri devlet tarafından kanunlara bağlı vakıf sistemi bünyesinde yürütülmüştür.

Osmanlı Devleti'nin ilk eğitim ve öğretiminin yapıldığı yer sıbyan mektebi olmuştur. Öğrencilerin okulu bitirebilmesi için en az Kuranı bir kere hatmetmiş olmak gerekmektedir. Rüşdiye mektepleri sıbyan okullarının üstünde Darülfünuna öğrenci yetiştiren öğretim kurumlarıdır.

Amasya'da sekiz tane sıbyan mektebi yer almıştır. İki tane mektep daha sonra eklenmiştir. Amasya sıbyan okullarının yanında usul-ı cedide üzere eğitim yapan iptidai mektepleri Amasya sancağı dahilinde 1882 tarihinden itibaren açılmıştır. 1882-1897 tarihleri arasında açılan iptidai okul sayısı 10 tanedir. Sancak dahili 67 İptidai mektebi açılmıştır.

Tokat sancağında ilkokul niteliğinde mektepler açılmıştır. Tokat'ta 4 tane rüştiye okulu açılmıştır. Tokat'ta idadi mektebinde şu dersler yer almıştır: Arapça ve Farsça Yazı, Hesap, Hendese, Zirai Malumat, Türkçe, Din İlimleri, Ahlak ve Fransızcadır. İdadi mektebinde 8 öğretmen görev yapmıştır.

Tokat'ta 34 medrese kurulmuştur. Tokat Anadolu'da medrese ile tanışan ilk merkezlerden biri olmuştur. Şehirde en eski tarihli medrese Yağlıbasan medresesidir. Halk arasında Çukur medrese olarakta bilinmektedir. Tokat sancağında 3 tane kütüphane açılmıştır. Daha sonra ise Tokat aşar müdürü Hacı Hüseyin tarafından Tokat kitaplığı adıyla yeni bir kütüphane oluşturulmuştur.

Ulema, ilim sahibi bilgin demek olan alim kelimesinin çoğuludur. Alim ilim ve fenni bilen demektir. Osmanlılarda din ilimleri bilenlere ulema denilmekteydi. Amasya ve Tokat doğumlu Osmanlı Devri ulemanın biyografisini ortaya koyarak hem bu bölge araştırmalarına hemde ülke genelindeki araştırmalara katkı sağlanmak istenmiştir. Doğum yerleri ve tarihleri hakkındada bilgi verilmiştir.

Ulemaların birçoğu temel bilgileri aldıktan sonra, İstanbul'a giderek medresede eğitim almışlardır. Ders halkasında bulunarak icazetname almışlardır. Dikkati çeken ise her kazadan değil belirli kazalardan ulema çıkmış olması ve yazdıkları eserlerle aldıkları eğitim olmuştur. Ulemalar içerisinde çok önemli görevlere gelmiş üst düzey payeler almış hatta padişah huzurunda verilen huzur derslerinde bulunmuş kişiler mevcuttur. Bunun yanında önemli bir kısmı kaza ve sancaklarda görev almıştır.

Her ne kadar Osmanlılarda din ilimlerini bilenlere ulema denirse de, çalışmamızda ulema tabiri ile hem dini hizmetler hem de eğitim alanında görev yapan kişiler kastedilmiştir. Dini hizmetlerde Müftü müsevvid ve müftülük görevleri ile daha üst düzey görevlerde bulunanlar, eğitim hizmetlerinde ise müderrislik görevlerinde bulunanlarda olmuştur.

KAYNAKÇA

1-Arşiv Kaynakları

İstanbul Müftülüğü Şeriye Sicilleri Arşivi, Sicill-i Ahval (Dosya numaraları dipnotlarda verilmiştir.)

2-Araştırma Eserler

ABİZADE, Hüseyin Hüsameddin Yaşar; *Amasya Tarihi*, C.1,(Yay. Haz. Mesut Aydın-Güler Aydın), Amasya Belediyesi Yayınları, Amasya 2007.

AĞIRAKÇA, Pehlivan Gülsüm; *Mekteplerde Ahlak Eğitim ve Öğretim (1839-1923)*, Çamlıca Yayınları, İstanbul 2013.

AKTAŞ, Esat; *XIX. Yüzyılın Son Çeyreğinde Tokat Sancağı*, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Tokat 2009.

AKYÜZ, Abdurrahman ve Diğer; *Tokat Merkez ve İlçeleri Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Envanteri*, Tokat Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2010.

AKYÜZ, Yahya; *Türk Eğitim Tarihi(Başlangıç 1982'ye)*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, Ankara 1982.

ALTIN,Hamza; *II. Abdülhamid ve II. Meşrutiyet Devirlerinde Öğretmen Yetiştirme Meselesi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2009.

Amasya 1973 İl Yıllığı, Ankara 1973.

Amasya İl Yıllığı,2007.

BALCI, Serdar; *Cumhuriyet Döneminde Amasya (1923-1950) İdari Siyasi Sosyal ve Kültürel Yapı*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum 2014.

- BALTACI, Cahit; *XV-XVI Asırlarda Osmanlı Medreseleri*, İrfan Maatbası, İstanbul 1976.
- BİRBUDAK, Seçkin Togay; “Salnamelere Göre Sivas Vilayetinde Eğitim Öğretim (1898- 1903), *Kastomonu Eğitim Dergisi*, C.15 Mart 2007, ss.306-316.
- BİROL, Nurettin; “XIX Yüzyıl Sonlarında Sivas Vilayetinde Müslüman Eğitim Öğretim Kurumları ve Faaliyetleri”, *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*,S.24 Erzurum, ss.209- 232.
- CANLI, Mustafa; “Tokat’ta Kurulan Daru’l Hadisler”, *Tokat Tarihi ve KültürüSempozyumu*(25-26 Eylül 2014) Bildiriler C.III. Tokat 2015,ss.15-27.
- DEMİREL,Rukiye; *Tevhidi Tedrisat Kanunu Tevhidi Tedrisat Kanunu ve AtatürkDönemi Uygulamaları*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana 2009.
- DEMİRTAŞ, Zülfü; “Osmanlı’da Sıbyan Mektepleri ve İlköğretimin Örgütlenmesi”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.17, S.1, Elazığ 2007, ss.173-183.
- DOĞAN, Recai; “Osmanlı Eğitim Kurumları ve Eğitimde İlk Yenileşme Hareketlerinin Batılılaşma Açısından Tahlili”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat FakültesiDergisi*, C.XXXVII. Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1998, ss.408-442.
- DOĞAN, Şaman Nermin; “Ortaçağda Anadolu’nun Eğitim Mekânları Selçuklu Medreseleri Darüşşifasından Örnekler”, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi(H.U Journal Of Education)* 2013,ss. 429-443.
- DOĞANAY, Kaya Fatma; *Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Rüştüye Mektepleri*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum 2011.
- DOĞANBAŞ, Muzaffer; *Kültürel ve Sanatsal Boyutuyla Amasya*, Amasya Mart 2003.

- DUMAN,Ülkü; *Anadolu Selçukluları Devrinde Amasya*, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde 2010.
- EKİN, Ümit; *Tokat'a Dair Bir Sakk Mecmuası*, Yaylacılık Matbaası, İstanbul 2010.
- ER, Fuat; *XV. Ve XVI. Yüzyılda Amasya*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2009.
- ERGİN,Osman; *Türk Maarif Tarihi*, C.3 Eser Matbaası, İstanbul 1997.
- ERTÜRK, Can İbrahim; “Türkiye’de Orta Tahsil Başlıklı Risaleye Göre Osmanlı İmparatorluğu’nda Ulus Devlet Türkiye’ye İntikal Eden Ortaöğretim Mirası”, *A.Ü.Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi[TAED]*, Erzurum 2014, ss.351-378.
- GÜL,Ahmet; *Osmanlı Medreselerinde Eğitim Öğretim ve Bunlar Arasında Daru'lHadislerin Yeri*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1997.
- GÜMÜŞER, Özlem; *18692dan 19132'e kadar Rüştüye Mekteplerinde Okutulan Tarih Ders Kitaplarının Şekil ve İçerik Açısından İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sivas 2017.
- GÜNDÜZ, Mustafa; *Osmanlı Eğitim Mirası*, Doğu-Batı Yayınları, Ankara 2013.
- GÜNEŞ,Hüseyin; *Lale Devrinde Amasya*, Amasya Belediyesi Kültür Yayınları, Amasya 2014.
- GÜRBÜZ, Adnan; *Toprak Vakıf İlişkileri Çerçevesinde XVI. Yüzyılda AmasyaSancağı*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 1993.
- GÜVEN, İsmail; “Türkiye Selçuklularında Medreseler”, *A. Ü Eğitim BilimleriFakültesi Dergisi*, 1998, C.31, S.1 Ankara Üniversitesi Basımevi, ss.126-146.
- _____; *Türk Eğitim Tarihi*, Naturel Yayıncılık, Ankara 2010.

HANİLÇE, Murat; “Medreselerde Geceleyenlerin Profilleri Üzerine Bir Deneme Tokat Medreseleri Örneği(1830-1847)”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Mart 2017 21(1),ss.237-258.

_____; *16 Numaralı Tokat Şer’iye Sicilinin Transkripyonlu Metni veDeğerlendirilmesi*, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Tokat 2009.

HIZLI, Mefail; “Osmanlı Medreselerinde Okutulan Dersler ve Eserler”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C.17,S.1 2008,ss.371-409.

İLERİ, Turgut, *Maaarif Salnamelerine Göre 20. Yüzyıl Başlarında (1898-1903) Amasya’da Eğitim ve Eğitim Kurumları*, On Dokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Samsun 1998.

KANSU, Nafi Atıf; *Türkiye Eğitim Tarihi*, Maya Akademi, Ankara 2015.

KARADENİZ, Yılmaz; *H.1982 Şer’iye Sicillerine Göre Amasya’nın İdari, Sosyal, Siyasi, İktisadi Yapısı*, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Malatya 1996.

KARAKÖK, Tunay; “Yükseköğretim Kurumu Olarak Osmanlı’da Medreseler: Bir Değerlendirme”, *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*,C.2, S. K1Ş 2013,ss.208-234.

KAZICI, Ziya; *Osmanlı’da Eğitim Öğretim*, Kayhan Yayınları, İstanbul 2014.

KESKİN, Mustafa Yahya; *XX. Yüzyılda Tokat’ın Sosyal ve Kültürel Yapısı*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya 1999.

KESKİNER, Osman; *Anadolu’da Hadis Geleneği ve Daru’l Hadisler*, On Dokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Samsun 2011.

KISAPARMAK, Güngör, Necip; *Milli Eğitim Cephesiyle Amasya*, Kardeş Maatbası, Mart 1966.

- KOÇER, Ali Hasan; *Türkiye 'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi(1173-1923)*, Talim ve Terbiye Dairesi Yayınları, İstanbul 1970.
- KODAMAN, Bayram; *Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi*, Yüksel Maatbası, İstanbul 1980.
- Komisyon, “Amasya”, *Yurt Ansiklopedisi*, C.1 Anadolu Yayıncılık, İstanbul 1981.
- Komisyon, “Tokat”, *Yurt Ansiklopedisi*, C.10 Anadolu Yayıncılık, İstanbul 1981.
- KÖK, Mustafa; *H.1200-1201 (M.1785- 1787) Tarihli Şer’iyye Siciline Göre Amasya’nın İdari Sosyal ve İktisadi Yapısı*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2006.
- KURNAZ, Şefika; *Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını (1839-1923)* Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, Ankara 1991.
- MEMİŞOĞLU, Hüseyin; *Geçmişten Günümüze Bulgaristan’da Türk Eğitim Tarihi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2002.
- MERCAN, Mehmet- ULU, Emin Mehmet; *Tokat Kitabeleri*, Türk Hava Kurumu Basımevi İşletmeciliği, Ankara 2003.
- OLCAY, Fevzi Osman; *Amasya Hatıraları; Bildiklerim, Gördüklerim İşittiklerimle Amasya* ,(Sad. Turan Börekçi- Mehmet H.Seçkiner), Amasya Belediyesi Kültür Yayınları, Amasya 2009.
- _____; *Amasya Şehri*,(Sad. Harun Küçük-Kurtuluş Altunbaş), Kültür Yayınları, Amasya Ocak 2014.
- ÖZGÖDEK, Suphi Abdullah; *Tarihin Tanığı Amasya Bearing Witness To History*, Amasya Valiliği Yayınları, Amasya 2008.
- ÖZKAN, Şerife; *Medrese Tarihinin İlk Defa Ortaya Çıkışı Selçuklular Zamanında Medreselerin Kuruluş Sebepleri ve Medrese Eğitimi*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 2007.

- ÖZYILMAZ, Ömer; *Osmanlı Medreselerinde Eğitim Programları*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2002.
- PARMAKSIZ, Esra; *II. Abdülhamid Dönemi(1876-1909) Eğitim Yapıları ve AskeriRüştiyeler*, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2008.
- SALMAN, Hacı; *İdadi Mekteplerin Tarihsel Gelişimi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2005.
- SELÇUK, Fatih Mehmet; *Tokat Niksar Geleneksel Mimaride Renk Araştırması*, Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne 2008.
- ŞAHİN, Sacit; *Fotoğraflarla Amasya*, Amasya Valiliği Ankara 2007.
- ŞAM, Altunay Emine; “Amasya İdadi Mektebi”, *Tarih Okulu Dergisi(TOD)*, Yıl:10 S.XXIX. Mart 2017, ss.181-203.
- ŞİMŞİRGİL, Ahmet; “XVI Yüzyılda Amasya Şehri”, *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Tarih İnceleme Dergisi*, S.XI İzmir 1996, ss.77-109.
- TAŞKIN, Ünal; “Klasik Dönem Osmanlı Eğitim Kurumları”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Volume1/3, Spring 2008, ss.344-366.
- TENGER, Süleyman; *Rüştiye Mekteplerinin Tarihi Gelişimi ve Din Eğitimi ve Öğretimi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2005.
- Tokat 1973 İl Yıllığı*, Ankara 1973.
- TUTSAK, Şadiye; *İzmir’de Eğitim ve Eğitimciler (1850-1950)* Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2002.
- TUZCU, Ali, Kemal; *Osmanlı Ve Erken Cumhuriyet Dönemi Salnamelerinde Amasya 1870-1930*, Amasya Belediyesi Kültür Yayınları, 2015.

- ULUSOY, Ahmet; *Kuruluşundan 17. Yüzyıla Kadar Osmanlı Medreselerinde Eğitim Öğretim Faaliyetleri*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 2007.
- UZUNDAL, Edip; *Sultan II. Abdülhamid Döneminde Amasya Sancağı (Sosyal Ekonomik, İdari ve Demografik Yapı)*, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Tokat 2017.
- YAMAN, Peyman Ayşe; *Osmanlıda Mekteplerin Ortaya Çıkışı ve Gelişmeler*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2010.
- YAVİ Ersal; *Tokat Niksar (Neocoesaere), Zile (Zelal), Artova Erbaa (Erek), Turhal (Talaura), Reşadiye (İskefsir), Almus (Alumus)*, Güzel Sanatlar Matbaası, İstanbul 1986.
- YAZIBAŞI, Ali Muhammed; *II. Meşrutiyet Dönemi Sıbyan/İptidai ve Rüştüye Mekteplerinde Ahlak Eğitimi ve Öğretimi (1908-1918)*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2014.
- YILMAZ, Şadiye; *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Sıbyan Mekteplerinde Yenilik ve Gelişmeler*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 2009.
- YOLUK, Emin Mehmet; *XVIII. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Eğitim ve Öğretim Faaliyetleri*, Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 2010.